

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

**FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN**

Centrum voor Orthopedagogiek

DE LAGKO: EEN KRITISCHE KIJK OP DE VRAGENLIJST

Verhandeling aangeboden tot
het verkrijgen van de graad
van Licentiaat in de Pedagogische
Wetenschappen door
Greet Leduc

o.l.v. Prof. Dr. H. Grietens (promotor) en
Prof. Dr. W. Van den Noortgate (co-promotor)

2007

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

**FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN**

Centrum voor Orthopedagogiek

DE LAGKO: EEN KRITISCHE KIJK OP DE VRAGENLIJST

Verhandeling aangeboden tot
het verkrijgen van de graad
van Licentiaat in de Pedagogische
Wetenschappen door
Greet Leduc

o.l.v. Prof. Dr. H. Grietens (promotor) en
Prof. Dr. W. Van den Noortgate (co-promotor)

2007

Greet Leduc, *De Lagko: Een kritische kijk op de vragenlijst*.

Verhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Licentiaat in de Pedagogische Wetenschappen, juni 2007.

Leiding: Prof. Dr. H. Grietens (promotor) en Prof. Dr. W. Van den Noortgate (co-promotor).

De Lijst met Aandachtsvelden voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/Opvoeder (Lagko; Weterings & van den Bergh, 2003) is een screeningsinstrument voor hulp bij de opvoeding in gezinnen met kinderen van één tot en met vijftien jaar. Het peilt namelijk naar problemen in de interactie tussen het kind en zijn ouders. In **Hoofdstuk 1** wordt de Lagko in een groter geheel gekaderd. Centraal in dit hoofdstuk staan de situering van de Lagko als onderdeel van een veel omvangrijker instrument, i.c. het Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium (PSI; Weterings et al., 1991), en een schets van zijn theoretisch kader, i.c. de hechtingstheorie.

Deze beschrijving van de Lagko leidt tot een aantal conceptuele en empirische vragen. In **Hoofdstuk 2** wordt dan ook het onderzoek naar de validiteit van de Lagko voorgesteld.

In *een eerste luik* zullen we de inhoudsvaliditeit van de Lagko bestuderen. We gaan met andere woorden na hoe het concept ‘hechting’ naar voor komt in de items van de Lagko. Daarnaast gaan we de formulering na van de items in andere hechtingsinstrumenten dan de Lagko en vergelijken deze met de formulering van de items uit de Lagko. We onderzoeken dit aan de hand van een literatuurstudie, in de leeftijdscategorie van één- tot vijftienjarigen.

In *een tweede luik* zullen we vervolgens de begripsvaliditeit, meer bepaald de convergente en de discriminante validiteit, van de Lagko nagaan. Dit was het onderwerp van het empirische onderzoek dat uitgevoerd werd bij kinderen uit het derde, vierde, vijfde en zesde leerjaar, en hun ouders. Zij vulden drie vragenlijsten in. Een eerste vragenlijst betrof de Lagko, die zicht geeft op interactiepatronen tussen het kind en zijn ouders. De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997) was de tweede vragenlijst. Deze peilt enerzijds naar de aanwezigheid van psychosociale problemen bij het kind, maar anderzijds ook naar sterke kanten. Deze vragenlijsten waren beide in te vullen door de ouders. Een derde en laatste vragenlijst, de Security Scale (Kerns et al., 1996), is in te vullen door het kind zelf. Deze vragenlijst bevraagt hoe het kind zich respectievelijk bij zijn vader en zijn moeder voelt.

In **Hoofdstuk 3** worden de resultaten van de onderzoeken voorgesteld.

In *een eerste luik* worden de resultaten gepresenteerd van de literatuurstudie. Hieruit blijkt dat de Lagko voldoende inhoudsvalide is.

In *een tweede luik* worden de resultaten van het empirische onderzoek toegelicht. De verzamelde gegevens werden geanalyseerd op drie niveaus, namelijk op schaal-, op subschaal- en op itemniveau. Globaal gezien blijkt uit de analyses dat de samenhang tussen de Lagko en de SDQ sterker is dan die tussen de Lagko en de Security Scale. Op basis van de theoretische achtergrond van de verschillende vragenlijsten, verwachtten we echter het tegenovergestelde. Uit de resultaten kunnen we dus afleiden dat de Lagko niet voldoende begripsvalide is.

Tot slot wordt in **Hoofdstuk 4** nog een kritische kijk gegeven op de Lagko, in het licht van de onderzoeksresultaten en persoonlijke ervaringen met deze vragenlijst. We formuleren een algemeen besluit naar aanleiding van onze bevindingen en formuleren een aantal aanbevelingen voor verder onderzoek.

Dankwoord

Het gevoel bekruipt je dan misschien wel vaak, maar het tegendeel is echter waar: een thesis schrijf je niet alleen. Daarom is een woordje van dank aan een aantal personen, die dit hele proces mee begeleid en ondersteund hebben, hier wel op zijn plaats.

- Prof. H. Grietens, de promotor van deze thesis, wil ik bedanken voor de nooit aflatende ondersteuning bij het realiseren van dit project; voor de talloze ideeën, constructieve opmerkingen en discussies die mij telkens nieuwe inzichten en inspiratie gaven om verder te schrijven, ...
- Prof. W. Van den Noortgate, de co-promotor van deze thesis, wil ik vooral bedanken voor de geduldige deskundige hulp en begeleiding aangaande de verwerking en interpretatie van de onderzoeksgegevens; voor de bruikbare suggesties aangaande de vorm en de inhoud van deze thesis, ...
- Daisy Michiels wil ik bedanken voor het verschaffen van de nodige hulp en informatie omtrent de Security Scale, en het gebruik ervan.
- Kotvrienden, van korter of langer geleden, wil ik bedanken voor de ontspannende pauzes; voor het helpen oplossen van computerproblemen; voor jullie blijvende steun en aanmoediging, ook al was ik niet altijd de aangenaamste persoon in omgang. Ik beloof dat ik terug meer tijd maak voor jullie.
- Pedagogenvrienden... Zonder de gezamenlijke lunchpauzes, jullie luisterende oren, de talloze koffiekletsen, het samen schrijven in de pc-klassen, het beurtelings elkaar aanmoedigen, ... had ik van deze thesis nooit kunnen maken wat hij nu geworden is. Bovendien heb ik de afgelopen jaren altijd op jullie kunnen rekenen. Dit eindpunt hebben we immers niet zonder slag of stoot bereikt.
- De directies van de medewerkende scholen wil ik bedanken voor hun interesse in het uitgevoerde onderzoek en voor het verspreiden van de vragenlijsten.
- De 417 ouders en kinderen die de bundels met vragenlijsten invulden, wil ik bedanken. Zonder hen had het onderzoek, en dus ook deze thesis, immers geen kans op slagen.
- Tot slot wil ik ook het thuisfront bedanken, voor de onvoorwaardelijke steun!

Inhoudsopgave

LIJST VAN DE TABELLEN.....	I
-----------------------------------	----------

LIJST VAN DE FIGUREN	III
-----------------------------------	------------

INLEIDING	1
------------------------	----------

HOOFDSTUK 1: DE LAGKO.....	3
-----------------------------------	----------

Inleiding.....	3
-----------------------	----------

1. Achtergrond en ontwikkeling van de Lagko.....	3
---	----------

1.1 Situering.....	3
--------------------	---

1.2 De ontwikkeling van het Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium (PSI).....	4
---	---

1.3 De Lagko als onderdeel van het PSI	6
--	---

1.4 De constructie van de vragenlijst Lagko	7
---	---

1.5 De huidige inhoud en vorm van de Lagko	9
--	---

2. Het theoretisch kader van de Lagko.....	11
---	-----------

2.1 Het belang van het kind: een adequate ontwikkeling	12
--	----

2.2 De hechtingstheorie	13
-------------------------------	----

2.2.1 Situering.....	13
----------------------	----

2.2.2 Hechting.....	14
---------------------	----

2.2.3 Hechtingsgedrag	15
-----------------------------	----

2.2.4 Hechtingsfiguur	17
-----------------------------	----

2.2.5 Fasen in de ontwikkeling van hechting	18
---	----

2.2.6 Kwaliteiten van hechtingsrelaties	20
---	----

2.2.6.1 Georganiseerde hechtingspatronen	21
--	----

2.2.6.2 Gedesorganiseerd hechtingspatroon.....	23
--	----

3. Onderzoek met de Lagko.....	24
3.1 Situering.....	24
3.2 Huidige onderzoeken met de Lagko	25
3.2.1 Onderzoeken met de Lagko - in kader van het PSI.....	25
3.2.1.1 Onderzoeksproject naar terugplaatsingen van een pleegkind	26
3.2.1.2 Allochtone kinderen in Nederlandse pleeggezinnen	26
3.2.2 Onderzoeken met de Lagko - los van het PSI	27
3.2.2.1 Een onderzoek naar de hechtingsproblemen van pleegkinderen en de interactieproblemen met pleegouders.....	28
3.2.2.2 Trauma's bij pleegkinderen.....	28
3.2.3 Normering van de Lagko	29
3.2.3.1 De eerste normgroep voor de Lagko	30
3.2.3.2 De tweede normgroep voor de Lagko	31
3.2.3.3 Bijkomende normeringen.....	32
4. Validiteit.....	34
4.1 Convergente validiteit.....	34
4.2 Begripsvaliditeit.....	35
4.3 Discriminante validiteit.....	36
5. Kritische kanttekeningen.....	37
HOOFDSTUK 2: STUDIE NAAR DE PSYCHOMETRISCHE KWALITEIT VAN DE LAGKO.....	41
Inleiding.....	41
1. Probleemstelling	42
2. Onderzoeksvragen.....	44
3. Onderzoekopzet van het empirisch onderzoek	46
3.1 Onderzoeksgroep	46
3.2 Onderzoeksmethode.....	47
3.2.1 Soort onderzoek.....	47

3.2.2 Onderzoeksinstrumentarium en verantwoording.....	47
3.2.2.1 De Lijst met Aandachtvelden voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/Opvoeder.....	48
3.2.2.2 Strengths and Difficulties Questionnaire.....	51
3.2.2.3 Security Scale.....	53
3.2.2.4 Algemene Informatie.....	56
3.3 Onderzoeksprocedure.....	56
3.3.1 Verzameling van de onderzoeksgegevens.....	56
3.2.2. Verwerking en analyse van de onderzoeksgegevens.....	58
HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSRESULTATEN	59
Inleiding.....	59
1. Resultaten van de literatuurstudie.....	59
1.1 Inhoudelijke analyse van de Lagko.....	59
1.2 Inhoudelijke vergelijking van de Lagko met enkele andere hechtingsinstrumenten	61
1.2.1 De Attachment Behavior Q-set.....	62
1.2.2 De Security Scale.....	66
1.2.3. Besluit.....	68
2. Resultaten van het empirisch onderzoek	68
2.1 Resultaten van de algemene statistische analyse van de Lagko.....	69
2.1.1. Resultaten op schaalniveau.....	69
2.1.2 Resultaten op subschaalniveau	75
2.1.3 Resultaten op itemniveau.....	79
2.2 Resultaten aangaande de congruente validiteit	80
2.2.1 Resultaten op schaal- en subschaalniveau	81
2.2.2 Resultaten op itemniveau.....	83
2.3 Resultaten aangaande de discriminante validiteit	84
2.3.1 Resultaten op schaal- en subschaalniveau	84
2.3.2 Resultaten op itemniveau.....	87
2.4. Besluit	88

HOOFDSTUK 4: DISCUSSIE EN BESLUITEN	89
Inleiding.....	89
1. Samenvatting	89
1.1 Situering.....	89
1.2 De inhoudsvaliditeit.....	90
1.3 De begripsvaliditeit.....	91
2. Algemene kritische reflecties met betrekking tot het empirisch onderzoek.....	93
2.1 Beperkingen aangaande de onderzoeksmethode.....	93
2.2 Beperkingen aangaande de onderzoeksinstrumenten	94
2.3 Beperkingen aangaande de onderzoeksgroep en de verwerking van de gegevens	96
3. Kritische bedenkingen aangaande de Lagko	97
3.1 Bedenkingen aangaande de handleiding.....	97
3.2 Bedenkingen aangaande het instrument op zich.....	99
4. Algemeen besluit.....	101
5. Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	102
REFERENTIELIJST	103
LIJST VAN BIJLAGEN.....	109

Lijst van de tabellen

- Tabel 1 Overzicht van het gemiddeld aantal punten en de standaarddeviaties voor de PSI-onderzoeksgroep, de eerste normgroep en de tweede normgroep, uitgesplitst naar leeftijd
- Tabel 2 Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per leeftijdscategorie
- Tabel 3 Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per leerjaar
- Tabel 4 Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per geslacht
- Tabel 5 Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per nationaliteit
- Tabel 6 Correlaties tussen de subschalen van de Lagko
- Tabel 7 Gemiddelde en standaarddeviatie van de subschalen van de Lagko, respectievelijk voor en na weglating van de uitschieterende scores
- Tabel 8 Correlaties tussen de subschalen van de Lagko en de totaalscores van de Security Scale
- Tabel 9 Correlaties tussen de subschalen en totaalscore van de Lagko enerzijds en de subschalen en totaalscore van de SDQ anderzijds

Lijst van de figuren

- Figuur 1 Verdeling van de scores op de Lagko
- Figuur 2 Verdeling van de scores op de Lagko na weglating van de negen uitschieters
- Figuur 3 Verdeling van de subschaalscores van de Lagko

Inleiding

In 2003 werd de Lijst met Aandachtsvelden voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/Opvoeder, kortweg Lagko, uitgebracht door Weterings en van den Bergh. Dit is een instrument dat interactieproblemen tussen ouders en hun kind, opspoot. Meer specifiek kan deze vragenlijst toegepast worden bij kinderen tussen één en vijftien jaar.

Oorspronkelijk vormde deze vragenlijst een onderdeel van het Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium (PSI; Weterings et al., 1991). De praktijk van de jeugdhulpverlening maande echter aan tot het uitbrengen van de Lagko als afzonderlijke vragenlijst.

De weinige bekendheid die de Lagko blijkt te hebben, er is immers nauwelijks onderzoek te vinden dat gevoerd werd met de Lagko, situeert zich vooral in de wereld van de pleegzorg (cf. infra, Hoofdstuk 1, paragraaf 3.1 en 3.2). Over de implementatie van de Lagko in andere contexten dan de pleegzorg is er geen onderzoek te bespeuren.

De bedoeling van deze licentiaatsverhandeling is dan ook om de Lagko kritisch onder de loep te nemen. In eerste instantie willen we nagaan wat de validiteit van deze nieuwe vragenlijst is; op welke vlakken de Lagko zich, inhoudelijk en empirisch, van andere en meer bekende onderzoeksinstrumenten in het werkveld onderscheidt en welke meerwaarde de Lagko dan kan betekenen ten aanzien van deze instrumenten.

Ten tweede willen we dit instrument ook testen in een nieuwe context. Onderzoek met de Lagko was tot op heden steeds gerelateerd aan de pleegzorg. Bovendien vond onderzoek met de Lagko steeds plaats in Nederland. Enkel het onderzoek van Cuyvers (2005) had plaats in België, maar dit onderzoek speelde zich dan weer af binnen de pleegzorg. Het onderzoek dat we uitvoerden in het kader van deze licentiaatsverhandeling, vond plaats binnen een niet-klinische populatie in België en kan in die zin dan ook gezien worden als een eerste verkenning op dit terrein met de Lagko.

Concreet zullen we in het eerste hoofdstuk de ontwikkeling van de Lagko schetsen en deze plaatsen binnen een groter geheel. Centraal hierbij staan de situering van de Lagko, als onderdeel van het omvangrijkere PSI, en een schets van zijn achterliggend theoretisch kader, namelijk de theorieën rond hechting.

In Hoofdstuk 2 wordt vervolgens beschreven vanuit welke idee en met welke bedoeling we het onderzoek opzetten. Tevens wordt aangekaart op welke wijze dit onderzoek heeft plaatsgevonden. Over de bedoeling van het onderzoek, gaven we reeds een korte indruk weer in de bovenstaande alinea. Meer concreet kreeg ons onderzoek vorm door middel van een literatuurstudie enerzijds en een empirisch onderzoek anderzijds.

Een systematische bespreking van de resultaten van respectievelijk de literatuurstudie en het empirisch onderzoek, is terug te vinden in het derde hoofdstuk.

Tot slot wordt in Hoofdstuk 4 nog een kritische kijk gegeven op de Lagko, in het licht van de onderzoeksresultaten en persoonlijke ervaringen met deze vragenlijst. We sluiten dit hoofdstuk af met een algemeen besluit en aanbevelingen voor toekomstig onderzoek.

Hoofdstuk 1: De Lagko

INLEIDING

De Lijst met Aandachtsvelden voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/Opvoeder (Lagko; Weterings & van den Bergh, 2003) is een screeningsinstrument voor hulp bij de opvoeding in gezinnen met kinderen van één tot en met vijftien jaar. Het peilt namelijk naar problemen in de interactie tussen het kind en zijn ouders. In dit eerste hoofdstuk zullen we dit instrument in een groter geheel kaderen.

Ten eerste gaan we na waar de Lagko vandaan komt en op welke manier men tot de huidige inhoud en vorm van de vragenlijst gekomen is. Vervolgens schetsen we het theoretische kader van de Lagko. De hechtingstheorie zal hierbij een belangrijke plaats innemen. In een derde paragraaf gaan we dieper in op onderzoeken die reeds verricht zijn met de Lagko. Ten vierde komt de validiteit van de Lagko aan bod. Een vijfde paragraaf haalt tot slot een aantal kritische kanttekeningen aan betreffende deze vragenlijst.

1. ACHTERGROND EN ONTWIKKELING VAN DE LAGKO

1.1 SITUERING

In 1985 gaven ouders, die problemen ondervonden in de omgang met hun kind, de aanzet voor de ontwikkeling van de Lagko. De universiteit Leiden, afdeling Orthopedagogiek, deed namelijk een onderzoek naar de begeleiding van opvoedingssituaties. Daarbij vertelden ouders in interviews, op basis van uiteenlopende onderwerpen, over de dagelijkse omgang met hun kind en de moeilijkheden die zij daarin ervoeren.

Uit de problemen die deze ouders signaleerden, selecteerde het onderzoeksteam de voorbeelden die van toepassing waren op kinderen van één tot en met vijftien jaar. Deze voorbeelden vormden de basis van de Lagko, die in 1990 werd voltooid en waaraan sindsdien niets meer werd gewijzigd (Weterings & van den Bergh, 2003).

Tussen 1990 en 2003 werd met deze vorm van de Lagko regelmatig onderzoek verricht in verscheidene opvoedingssituaties, zoals gezinnen waar het kind onder toezicht gesteld was of uithuis geplaatst, pleeggezinnen, groepsleiding van internaten, ... Doorheen deze onderzoeken maakte de Lagko steeds deel uit van een omvattender instrument, namelijk het Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium (PSI; Weterings et al., 1991).

Uit deze onderzoeken bleken er echter geen aanpassingen nodig aan de samenstelling van de Lagko. Bovendien bleek de Lagko een duidelijk beeld te schetsen van de omgang en interactie tussen de ouder of opvoeder en het kind. Beide vaststellingen waren voor het onderzoeksteam de aanzet om de Lagko als afzonderlijk instrument uit te brengen.

1.2 DE ONTWIKKELING VAN HET PEDAGOGISCH SIGNALERINGS-INSTRUMENTARIUM (PSI)

De Lagko is, zoals eerder aangegeven, één van de onderdelen uit het PSI. We schetsen even kort de ontwikkeling van dit instrument en baseren ons hiervoor grotendeels, tenzij anders vermeld, op Weterings, Pruijs, Bloemberg, Grootes, Pool en van de Oetelaar (1991) en Weterings, Pruijs en Pool (1993).

Uit verscheidene onderzoeken, doorheen de jaren 1971 tot 1987, binnen gezinsvoogdij-instellingen en adviesbureaus in Nederland, blijken een viertal problemen steeds terug te keren bij de begeleiding van kinderen.

Als *eerste probleem* komt naar voor dat binnen de jeugdhulpverlening vooral ingespeeld wordt op de klachten en wensen van de ouders van een kind. De aangemelde gezinnen zijn namelijk vaak multi-problem gezinnen: zij kennen moeilijkheden op verschillende levensdomeinen, zoals gezondheid, werk, financieel vlak, ... Door deze uitgebreide ouderproblematiek gaat veel aandacht van de gezinsbegeleider daar naartoe, zodat problemen betreffende (de interactie met) hun kind op de achtergrond komen. Daarbij komt dat opvoeding nog steeds een privé-aangelegenheid vormt, die weinig ruimte laat voor advies en hulpverlening. Hulpverlening op dat specifieke domein wordt door ouders dan ook vaak als een bedreiging (bijvoorbeeld de angst dat hun kind uithuis geplaatst zal worden) ervaren.

Een *tweede probleem* omvat de betrokkenheid van de gezinsbegeleider op het gezin. Doorheen de hulpverlening, bouwt hij met het desbetreffende gezin een werkrelatie op die

onmisbaar is om bepaalde veranderingen in (de werking van) het gezin te bewerkstelligen. Anderzijds wordt het op die manier voor de gezinsbegeleider moeilijk om een onafhankelijk oordeel te vellen over een systeem waarvan hij zelf deel uitmaakt.

Ten derde ondervinden gezinsbegeleiders een gebrek aan normen om te bepalen of een gezin al dan niet nood heeft aan hulp. Er ontbreken criteria die de mate waarin hulp nodig is aangeven, alsook criteria die aanwijzingen geven voor de inhoud van eventuele hulp.

Tot slot komt men nog vaak tot de vaststelling dat hulpverlening te laat op gang gekomen is en dat bepaalde problemen (bijvoorbeeld in de opvoeding, in de relatie tussen ouders en kind of ouders onderling, in de ontwikkeling van een kind, ...) onomkeerbaar zijn.

Deze bevindingen waren voor het onderzoeksteam de aanzet voor de ontwikkeling van een instrument dat:

- de problematiek van het kind in zijn gezin duidelijker op de voorgrond plaatst, als vertrekpunt voor het bieden van hulp.
- de problematiek van de opvoedingssituatie verheldert door gegevens te verzamelen over de ontwikkeling van het kind, over de interactie tussen de ouders en het kind en over factoren die de opvoedingssituatie kunnen bemoeilijken. Dit alles met het oog op een vroegtijdige onderkenning van de aanwezige problemen.
- de problematiek beoordeelt aan de hand van normen voor de normale ontwikkeling van een kind en aan de hand van voorwaarden waaronder een kind zich kan ontwikkelen.
- concrete aanwijzingen geeft voor de begeleiding van het kind en zijn ouders.
- aansluit bij de problemen die ouders ervaren en dat hen vertrouwen geeft. Dit door een interview bij hen af te nemen aan de hand van vragen over herkenbare, dagelijkse situaties en de bekomen informatie te noteren.
- de gezinsbegeleider ontlast van de beoordeling van zijn cliënt, door de beoordeling van de verkregen informatie over te laten aan een van het gezin onafhankelijke beoordelaar.
- hanteerbaar is binnen de hulpverlenende instanties zelf.

Vanuit deze ideeën is in 1987 de ontwikkeling van het Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium (PSI) door het onderzoeksteam, een feit geworden.

Het PSI bestaat uit 10 à 15 vragenlijsten, verdeeld over drie gebieden: (1) de ontwikkelingsstaat van het kind, (2) de interactie tussen de ouders en het kind en (3) risicofactoren die het effect van opvoedingshulp kunnen belemmeren. De vragenlijsten in

deze drie gebieden worden signaleringslijsten genoemd, omdat zij kunnen signaleren op welke specifieke domeinen ouders moeilijkheden ervaren.

Deze signaleringslijsten worden door de gezinsbegeleider afgenomen in één maand, doorheen vier bezoeken aan het gezin. Het feit dat de vragen van deze signaleringslijsten ouders uitnodigen om zelf het woord te nemen, maakt dat zij zich minder bedreigd voelen (Weterings & Pruijs, 1994).

Wat betreft het bepalen van de gewenste aard, vorm en duur van de hulpverlening voor de opvoeding van het kind, is er volgens Weterings et al. (1991) een van het gezin onafhankelijke beoordelaar nodig. Deze persoon zal de informatie uit de signaleringslijsten wegeven aan de hand van wegingslijsten. Die wegingslijsten bevatten indicatoren op basis waarvan gekeken wordt of informatie uit de signaleringslijsten wijst op opvoedingsproblemen of niet. Aan de hand van normen, hier taxatiewaarden genoemd, wordt vervolgens nagegaan in welke mate hulp voor het desbetreffende gezin noodzakelijk is.

Tot slot is het ook diezelfde beoordelaar die tijdens het adviesgesprek met de ouders de resultaten van de afgenomen vragenlijsten bespreekt. Daarnaast legt hij, afhankelijk van de resultaten, ook hulp op en maakt de doelen van eventuele hulp duidelijk. Op die manier blijft de gezinsbegeleider in de positie van uitvoerder (en niet oplegger) van het hulpverleningsplan, samen met de ouders. Bovendien blijken ouders op deze manier sneller geneigd te zijn om de opgelegde hulp te aanvaarden. Enerzijds is dit een gevolg van het feit dat de ouders het gevoel krijgen zelf meegewerkt te hebben aan het onderzoek naar hun situatie. Anderzijds komt dit doordat de mededeling over noodzakelijke hulp van een onafhankelijke persoon komt (Weterings & Pruijs, 1994).

1.3 DE LAGKO ALS ONDERDEEL VAN HET PSI

De Lagko is één van de vragenlijsten uit het PSI en is terug te vinden zowel in het eerste gebied betreffende de ontwikkelingsstaat van het kind als in het tweede gebied over de interactie tussen de ouders en het kind.

De Lagko, in zijn huidige vorm, was reeds element van onderzoek in het eerste PSI-onderzoeksproject dat plaatsvond in de jaren 1987 tot 1990. Deze vragenlijst werd toen, samen met de overige PSI-lijsten, afgenomen bij een onderzoeksgroep bestaande uit 32

aangemelde gezinnen met 39 kinderen. Daarna werden tussen 1990 en 2002 nog verscheidene onderzoeken uitgevoerd met de Lagko, steeds als onderdeel van het omvangrijkere PSI.

Doorheen deze onderzoeken stootte het onderzoeksteam nooit op tekorten die noopten tot bijsturing van de Lagko, ondanks de kleine onderzoeksgroep van slechts 32 gezinnen waarop de Lagko gebaseerd was. Uitslagen op de Lagko gaven steeds een duidelijke aanwijzing voor de invulling van opvoedingshulp, wat beantwoordt aan één van de praktijkvragen uit de jeugdhulpverlening. Het is deze hulpverleningspraktijk die erop aanstuurde de Lagko ook los van het PSI uit te brengen.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de Lagko, als onderdeel van het PSI, de naam ‘AandachtsVeldenlijst (AV) voor het gedrag van het kind volgens de ouders’ had. Toen deze lijst in 2002 als aparte vragenlijst werd uitgebracht, veranderde de afkorting AV in Lagko. Deze naamswijziging vond louter plaats omdat de naam AV voor een afzonderlijke vragenlijst als weinig zeggend bevonden werd (Weterings & van den Bergh, 2003).

1.4 DE CONSTRUCTIE VAN DE VRAGENLIJST LAGKO

In de jaren 1984 en 1985 bestond er al een eerste versie van de Lagko, die 23 onderwerpen omvatte. Die onderwerpen, zoals slapen, eten en behoefte aan aandacht, verwezen naar de omgang van de ouders met hun kind. Voorbeelden, horende onder elk van deze onderwerpen, vormden een aanzet voor ouders om informatie aan te reiken over het gedrag van hun kind. Niets belette de ouders echter om meer informatie te verschaffen en dus voorbeelden toe te voegen aan de bestaande lijst.

Deze eerste versie was het vertrekpunt voor de ontwikkeling van de Lagko als onderdeel van het PSI. De 23 onderwerpen werden verder gespecificeerd in 123 voorbeelden, waaronder ook negen voorbeelden van psychiatrisch gedrag, omdat de 23 onderwerpen nog te weinig specifiek bleken. Deze uitbreiding van de items naar 123 gebeurde op basis van het theoretisch kader van het PSI, maar ook de aanvullingen van ouders vormden een aanzet tot uitbreiding van de bestaande voorbeelden (Weterings & van den Bergh, 2003).

Bij afname van de Lagko dienden ouders op een vierpuntschaal aan te geven welk van de aangegeven gedragingen zich bij hun kind voordeed, alsook de frequentie van dat gedrag. Daarnaast was er nog een antwoordkolom 'weet niet' voorzien, maar in latere versies werd deze niet meer opgenomen aangezien ouders deze kolom weinig gebruikten. Men besloot hier dan ook uit dat de vragen van de Lagko duidelijk genoeg waren.

Inhoudelijke en statistische analyses waren gericht op het samenstellen van een vragenlijst voor kinderen tussen één en vijftien jaar uit alle soorten gezinsvormen (Weterings & van den Bergh, 2003). Opdat het merendeel van de vragen voor zoveel mogelijk ouders van toepassing zou zijn, werden vragen over drank- en druggebruik van het kind, over omgang tussen broers en zussen en dergelijke, weggelaten.

De Lagko werd, zoals reeds eerder aangegeven, afgenomen bij 32 gezinnen met 39 kinderen in het eerste PSI-onderzoeksproject. Verscheidene factoranalyses op deze lijsten brachten een oplossing met vijf factoren tot stand. Na een inhoudelijke analyse van deze oplossing, bleken deze vijf factoren iets te zeggen over de interactiepatronen tussen ouders en hun kind. Deze factoren werden de subschalen van de Lagko. Daarnaast hield men na de bovengenoemde factoranalyses nog een lijst van items over die statistisch gezien (ze hadden een factorlading kleiner dan .50) niet in aanmerking kwamen voor opname in de vragenlijst, maar inhoudelijk gezien wel essentieel waren voor de hulpverlening. Daarom werden deze items toch behouden in de Lagko, op voorwaarde dat zij aan één van de volgende drie criteria voldeden (Weterings & van den Bergh, 2003):

- Een aantal, niet nader bepaalde, significante correlaties met andere items (waaruit afgeleid kan worden dat het item van betekenis is binnen het probleemveld).
- Een minimale correlatie van .30 met één of meerdere factoren.
- Inhoudelijke relevantie met betrekking tot het (moeilijk te hanteren) gedrag van het kind.

Op deze manier bleven er 23 items over, die gecategoriseerd werden in de lijst 'Dagelijkse Problemen'.

Negen voorbeelden van psychiatrisch gedrag werden oorspronkelijk ook bij de factoranalyses betrokken. Zes items daarvan laadden op één van de vijf factoren maar werden toch opgenomen in een aparte lijst, genaamd 'Bijzondere Gedragskenmerken'. De reden hiervoor was dat deze items het beeld van het kind, geschetst aan de hand van de overige items van de betreffende factoren, vertekenden. De zes items werden dus behouden omdat deze informatie, volgens het onderzoeksteam, relevant is voor het toewijzen van de aard van de hulpverlening.

Twee van de overige drie items vervielen door een te lage lading. Een laatste item werd overgeheveld naar een andere vragenlijst binnen het PSI. Criteria voor het eventuele behoud van deze laatste drie items werden, in tegenstelling tot wat men deed voor de lijst ‘Dagelijkse Problemen’, niet vastgelegd.

Dit alles leidde tot de huidige samenstelling en vorm van de Lagko. In de volgende paragraaf zullen we hier gedetailleerder op ingaan.

1.5 DE HUIDIGE INHOUD EN VORM VAN DE LAGKO

De Lagko bestaat uit 110 omschrijvingen van gedrag dat een kind kan vertonen in de dagelijkse omgang met zijn ouders (cf. infra, Bijlage 4). Deze 110 items zijn gegroepeerd rond 19 verschillende aandachtsvelden uit het dagelijkse leven met een kind, zoals behoefte aan aandacht, agressie, relatie met de opvoeder, behoorlijk gedrag, gehoorzaamheid, taalgebruik, eten, slapen, straffen, ... Onder elk van deze aandachtsvelden zijn een aantal voorbeelden van gedrag geformuleerd, die de items van de vragenlijst vormen. Op die manier beschikken ouders over de mogelijkheid om gedifferentieerde informatie te geven over de specifieke aandachtsvelden.

Het merendeel van de 110 items uit de Lagko zijn negatief geformuleerd. Dit houdt in dat zij moeilijk gedrag van het kind weergeven. Een aantal items, meer bepaald 23 items, zijn positief geformuleerd en dus een voorbeeld van goed of aangenaam gedrag. Deze items zijn in de vragenlijst aangeduid met een asterisk. Zes maal is een item enkel van toepassing voor kinderen vanaf zes jaar. Bij deze items staat duidelijk vermeld: ‘voor 6-15 jarigen’.

Grotendeels zijn de items van de Lagko dus omschrijvingen van een gedragsprobleem. Naarmate ouders aangeven dat zo een probleem voorkomt, zullen zij (de omgang met) hun kind als moeilijker ervaren. Dit idee is vertaald in een puntenwaardering, namelijk: hoe vaker het gedrag volgens de ouders voorkomt, hoe hoger het aantal punten dat wordt toegekend aan het item.

Voor iedere vraag kunnen de ouders kiezen uit vier antwoordmogelijkheden: nee of nooit, soms of weinig, geregeld, veel of vaak. De ouders geven de mate waarin het gedrag bij hun

kind voorkomt aan, door een kruisje te plaatsen in één van deze vier kolommen. Hun antwoord wordt vervolgens omgezet in een score, gaande van 1 (nee of nooit) tot en met 4 (veel of vaak). De positief geformuleerde vragen moeten echter omgekeerd gescoord worden, dit houdt in dat het antwoord veel of vaak een score 1 krijgt en het antwoord nee of nooit een score 4.

Wanneer de individuele scores van de 110 items opgeteld worden, wordt een totaalscore voor de Lagko bekomen. Naast een totaalscore worden ook een aantal subschaalscores berekend. Voor de uiteindelijke beoordeling van de bekomen gegevens zijn de items namelijk op basis van statistische analyses in zeven onderdelen gegroepeerd (Weterings & van den Bergh, 2003).

In de eerste plaats worden vijf interactiepatronen onderscheiden. Deze interactiepatronen vormen tevens de eerste vijf subschalen van de Lagko:

1. Het kind eist op een negatieve manier de aandacht van de ouders op, het kind verzet zich tegen de ouders (29 items);
2. Het kind heeft een laag gevoel van eigenwaarde, durft weinig, is onzeker (17 items);
3. Het kind heeft weinig (innerlijke) structuur, de ouders bieden het kind te weinig structuur, het kind weet niet waar het aan toe is (15 items);
4. Er is weinig emotionele interactie tussen de ouders en het kind, wederzijdse onbereikbaarheid (11 items);
5. Het kind en de opvoedingssituatie zijn te zwaar voor de ouders (9 items).

De laatste twee subschalen van de Lagko zijn samengesteld op basis van twee lijsten met problemen. Zij maken de onderverdeling compleet:

6. Dagelijkse Problemen: Een lijst met 23 items die peilen naar gedrag dat een opvoedkundig probleem vormt in het dagelijkse leven, bijvoorbeeld: het kind vernielt spullen, is brutaal, wil maar weinig eten, is overbeweeglijk, ...
7. Bijzondere Gedragskenmerken: Een lijst met 6 items die kunnen wijzen op afwijkend of psychiatrisch gedrag, bijvoorbeeld: het kind verwondt zichzelf, raakt verlamd van angst voor bepaalde dingen, maakt zenuwachtige bewegingen, ...

De concrete verdeling van de 110 items over deze zeven subschalen, is in Bijlage 5 terug te vinden (cf. infra).

Daarnaast willen we nog opmerken dat de term 'lijst' een beetje ongelukkig gekozen is om de laatste twee subschalen mee aan te duiden. Vermoedelijk gebruikt men deze terminologie om

aan te tonen dat deze subschalen niet tot stand gekomen zijn op basis van factoranalyse, zoals dat wel gebeurde voor de eerste vijf subschalen. In het verdere verloop van deze licentiaatsverhandeling zullen we toch de benamingen lijst met ‘Dagelijkse Problemen’ en lijst met ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ aanhouden voor respectievelijk Subschaal 6 en Subschaal 7. De eerste vijf subschalen zullen we als Subschaal 1, Subschaal 2, ... aanduiden. Dit alles om de continuïteit met de handleiding van de Lagko te behouden.

De verkregen gegevens worden na berekening omgezet in drie taxatiewaarden (TW) voor hulp. Deze taxatiewaarden geven de mate aan waarin er begeleiding nodig is bij de opvoeding en zijn bepaald op basis van een normgroep bestaande uit 200 niet-problematische gezinnen (cf. infra, paragraaf 3.2.3). Bovendien zijn deze taxatiewaarden gespecificeerd voor de 1- tot en met 5-jarigen, de 6- tot en met 11-jarigen en de 12- tot en met 15-jarigen.

TW 1 houdt in dat er mogelijk aandacht besteed moet worden aan enkele problemen. De totaalscore op de Lagko is in overeenstemming met die van de meeste niet-problematische gezinnen. Begeleiding is dus zeker niet noodzakelijk, maar afhankelijk van een aantal problemen soms wel aangeraden. TW 2 betekent dat begeleiding nodig is op een aantal vlakken. Het totale aantal punten op de Lagko komt immers bij 16% van de gezinnen uit de normgroep voor, met andere woorden ouders ervaren meer dan gemiddeld moeite in de dagelijkse omgang met hun kind. Bij een TW 3 komt de totaalscore op de Lagko slechts bij 2,5% van de normgroep voor, dit wil zeggen dat in deze gevallen ouders zeer veel moeite ervaren in het dagelijkse leven samen met hun kind. Hulp is bijgevolg noodzakelijk en zelfs dringend.

Taxatiewaarden worden gegeven zowel voor de totaalscore op de Lagko als voor zes subschalen. De lijst ‘Bijzonder Gedragskenmerken’ heeft immers geen taxatiewaarden. Dit vanuit de idee dat elk van de zes items op zich ernstig probleemgedrag signaleert. Wanneer er dus een score hoger dan 1 gegeven is aan één van deze items, is hulp ten aanzien van dit gedrag noodzakelijk.

2. HET THEORETISCH KADER VAN DE LAGKO

Allereerst is de Lagko gebaseerd op het feit dat ieder kind het recht heeft om zich adequaat te kunnen ontwikkelen. Ten tweede haalt de Lagko zijn inspiratie uit de theorieën rond hechting.

Deze twee aspecten zullen we hieronder gedetailleerd toelichten.

2.1 HET BELANG VAN HET KIND: EEN ADEQUATE ONTWIKKELING

Een kind heeft opvoeding nodig opdat hij zich zou kunnen ontwikkelen tot een adequaat functionerende volwassene in de samenleving (Van den Boom, 1999).

Ten eerste moeten we ons dan afvragen over welke vaardigheden en capaciteiten een ‘adequaat functionerende volwassene’ dient te beschikken. Weterings en van den Bergh (2003) concretiseren dit in: (1) het ontwikkelen van de hechtingscapaciteit, (2) de beheersing van driften en impulsen, (3) de gewetensvorming, (4) de ontwikkeling van de autonomie en het probleemoplossende vermogen, (5) de ontwikkeling van de eigen capaciteiten naar vermogen, (6) het dragen van verantwoordelijkheid en (7) het aangaan en onderhouden van relaties.

Deze vaardigheden komen overeen met de ontwikkelingstaken van een kind. Opdat het kind zou uitgroeien tot een adequaat functionerende volwassene, moet het deze ontwikkelingstaken beheersen. Een kind kan dit echter niet autonoom realiseren, maar heeft hiervoor de leiding of opvoeding van volwassenen nodig. Elke ontwikkelingstaak van het kind omvat dan ook een aantal opvoederstaken waaraan de ouder zal moeten tegemoet komen, wil het kind ontwikkelen tot een persoon die volwaardig kan functioneren in de maatschappij (Van den Boom, 1999).

De realisatie van de aangegeven ontwikkelingstaken, moet plaatsvinden in een relatie met de ouder. Een dergelijk relationeel proces wordt opvoeding genoemd. Hermanns (1995, p. 20) definieert opvoeding als *“een proces waarin kind en opvoeders een continue interactie aangaan die bestaat uit een wederzijdse beïnvloeding”*.

Kunnen ouders echter niet of onvoldoende voorzien in deze opvoeding, dan is het de taak van de maatschappij om ervoor te zorgen dat het kind opgevoed wordt. De opvoeding van elk kind is namelijk een gedeelde verantwoordelijkheid van de ouders en de maatschappij, en is erop gericht gelijke bestaans- en ontwikkelingsvoorwaarden te garanderen voor ieder kind (Nys, K., Snoeck, G. & Vandemeulebroecke, L., 2002). Via instanties als de

jeugdhulpverlening en de jeugdbescherming is het mogelijk dat de samenleving de opvoeding, al dan niet tijdelijk, van de ouders overneemt.

2.2 DE HECHTINGSTHEORIE

In de pedagogiek is er meerdere malen op gewezen dat een affectief gekleurde pedagogische relatie, waarin vertrouwen tussen opvoeder en kind ontstaat, een noodzakelijke voorwaarde is voor het opvoedend handelen (van IJzendoorn, M.H., Tavecchio, L.W.C., Goossens, F.A. & Vergeer, M.M, 1982). Om tot opvoeding van het kind te komen, zou er dus een hechtingsrelatie tussen ouder en kind aanwezig moeten zijn.

2.2.1 Situering

Volgens Bowlby kunnen we van hechting spreken als een kind geneigd is nabijheid tot en contact met een specifieke opvoeder te zoeken in angstige situaties en bij vermoeidheid of ziekte (van IJzendoorn, 1994). Hechting is volgens hem een aangeboren behoefte van elk kind.

Vanaf hun geboorte zijn kinderen voor hun ontwikkeling afhankelijk van volwassenen (Weterings & van den Bergh, 2003). Het kind heeft een volwassene in zijn nabijheid nodig om zijn behoeften te vervullen, om basisveiligheid en vertrouwen te geven. Een kind beschikt vanaf de geboorte over gedragingen die nabijheid, verzorging en bescherming uitlokken of in stand houden, zoals huilen, kruipen, lachen, ... (Vermeire, 2006). Dit hechtingsgedrag heeft een overlevingswaarde. Het zorgt immers voor een veilige omgeving waarbinnen het kind de wereld kan verkennen (Lambermon, vermeld in Vermeire, 2006).

Een volwassene die sensitief ingaat op de signalen die een kind uitzendt, wekt vertrouwen. De volwassene wordt door deze sensitieve responsiviteit immers voorspelbaar voor het kind, wat hem een gevoel van veiligheid geeft (Weterings & van den Bergh, 2003). Deze volwassene wordt dan de specifieke hechtingsfiguur voor het kind, de veilige basis van waaruit het kind de minder veilige wereld gaat verkennen. In zijn eerste levensjaren heeft het kind nog sterk

nood aan de fysieke aanwezigheid van deze hechtingsfiguur, het effectief zien en voelen van deze persoon, om zijn behoeften te vervullen en om angst te beperken. Naarmate de ervaringswereld van het kind zich uitbreidt, heeft het kind echter voldoende aan de psychologische beschikbaarheid van zijn hechtingsfiguur (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994). Het kind heeft de hechtingsfiguur nu geïnternaliseerd zodat hij voor het reduceren van spanning voldoende heeft aan het ‘weten’ dat de hechtingsfiguur er is.

De aard van de relatie die zich langzaamaan ontvouwt tussen het kind en zijn hechtingsfiguur, noemen we de hechtingsrelatie. Deze hechtingsrelatie vormt een basis voor de verdere relaties die een kind zal aangaan.

In wat volgt, zullen we dieper ingaan op al deze elementen. In de volgende paragraaf wordt het concept ‘hechting’ van naderbij bekeken. Daarna komen respectievelijk het hechtingsgedrag en de hechtingsfiguur aan bod. In de voorlaatste paragraaf ontleden we de ontwikkeling van hechting. Tot slot besteden we aandacht aan de kwaliteiten van hechtingsrelaties.

2.2.2 Hechting

Tijdens de tweede helft van het eerste levensjaar ontstaat er een bijzondere en relatief bestendige, affectieve band tussen de zuigeling en één of meerdere volwassenen, meestal de moeder (Marcoen, 2002). Deze hechting is een belangrijk onderdeel van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de baby.

John Bowlby en Mary Ainsworth zijn twee pioniers op het vlak van hechting. Bowlby werd vooral bekend omwille van zijn theoretisch werk rond hechting. Ainsworth verwierf faam door haar empirisch werk, in aanvulling op het theoretische concept ‘hechting’ (van IJzendoorn, 1994). De bekendste definities van hechting (in wetenschappelijke termen ‘attachment’ genoemd) zijn dan ook van hun hand.

Van IJzendoorn, Tavecchio, Goossens en Vergeer (1982, p. 13) omschrijven hechting, zich baserend op Bowlby, als *“een relatief duurzame affectieve relatie tussen een kind en één of meer specifieke personen met wie het regelmatig interacteert”*. De auteurs vermelden hierbij dat kinderen vooral in tijden van verdriet, vermoeidheid, spanning en angst de nabijheid van deze personen opzoeken.

Ainsworth neemt dit opzoeken van nabijheid uitdrukkelijk mee op in haar definitie van hechting. Ainsworth (in Marcoen, 2002, p. 150) omschrijft hechting namelijk als volgt:

“An attachment is an affectional tie that one person forms to another specific person, binding them together in space and enduring over time. The hallmark of attachment is behavior that promotes proximity to or contact with the specific figure or figures to whom the person is attached.”

Tot slot wordt hechting ook omschreven als een gedragssysteem dat onder bepaalde condities geactiveerd wordt (Marcoen, 2002). Zo treedt bijvoorbeeld het hechtingsgedragssysteem in werking wanneer het kind een gevoel van onveiligheid besluipst en het de nabijheid van moeder gaat opzoeken.

De kern van de hechting van een kind aan zijn moeder is dus het zoeken van haar nabijheid (Marcoen, 2002). Kan een kind nu door omstandigheden dit doel niet bereiken, moeder is bijvoorbeeld even uit het zicht, dan is er daadwerkelijk sprake van hechting als het kind gaat protesteren. Deze scheidingsreactie, die zijn hoogtepunt kent wanneer het kind zeven à acht maanden oud is, wordt als de duidelijkste indicatie voor hechting beschouwd (Marcoen, 2002).

2.2.3 Hechtingsgedrag

In hun eerste levensjaar blijken kinderen al over een uitgebreid gamma aan hechtingsgedragingen te beschikken. Deze gedragingen hebben echter allen dezelfde bedoeling, namelijk het bereiken en behouden van nabijheid met de hechtingsfiguur (Bowlby, 1969; Marcoen, 2002; van IJzendoorn et al., 1982).

De omschrijving van hechtingsgedrag door Bowlby (in Bretherton, 1992, p. 766), luidt als volgt:

“... behavior that has proximity to an attachment figure as predictable outcome and whose evolutionary function is protection of the infant from danger, insisting that attachment has its own motivation and is in no way derived from systems subserving mating and feeding.”

Aanvankelijk is hechtingsgedrag in de eerste plaats gericht naar de moeder (Bowlby, 1969). Het feit dat zij de eerste persoon is waarmee een baby in aanraking komt en de hoofdrol die zij speelt in het grootbrengen van de baby, kan hiervoor een mogelijke verklaring zijn. Toch is het mogelijk dat het kind ook hechtingsgedrag stelt tegenover de vader of andere personen (Bowlby, 1969).

De leeftijd waarop een kind voor het eerst hechtingsgedrag stelt, kan grote schommelingen vertonen: Er zijn kinderen bij wie al voor ze vier maanden oud zijn, hechtingsgedrag te bemerken is. Andere kinderen stellen op hun twaalf maanden nog steeds geen uitdrukkelijk hechtingsgedrag (Bowlby, 1969). Daarnaast kan ook de intensiteit en de consistentie van het gestelde hechtingsgedrag voor elk kind variëren van dag tot dag en zelfs van uur tot uur. Of een kind al dan niet hechtingsgedrag stelt, is namelijk afhankelijk van veranderingen in het kind zelf (bijvoorbeeld honger of vermoeidheid) of van veranderingen in de omgeving (het kind wordt bijvoorbeeld door iets verschrokken) (Bowlby, 1969).

Vanuit een evolutiebiologische visie onderscheidt Bowlby vijf gedragingen die een kind kan stellen om het contact met zijn moeder te herstellen en te bestendigen, en zo zijn eigen veiligheid te garanderen (Marcoen, 2002). Deze vijf gedragswijzen zijn: zuigen, zich vastklampen, volgen, huilen en glimlachen (Bowlby, 1969; Marcoen, 2002).

Ainsworth wijst op 16 soorten van hechtingsgedrag, die zij onderscheidde in de eerste 15 levensmaanden van een kind (Marcoen, 2002). Een greep uit deze gedragingen betreft: huilen als de moeder de kamer verlaat, differentieel huilen (de baby huilt als hij door iemand wordt vastgehouden maar houdt op als de moeder hem overneemt), differentieel glimlachen (de baby glimlacht gemakkelijker naar zijn moeder dan naar een ander persoon), groetreacties (als moeder na afwezigheid terugkeert, lacht de baby en vertoont hij een algemene opgewondenheid), volgen (de baby kruipt achter de moeder aan), naar de moeder vluchten als naar een veilige haven (geconfronteerd met schrikkanjagende prikkels, vlucht het kind onmiddellijk naar de moeder).

Complementair aan het hechtingsgedrag van het kind is het zorgende gedrag van de ouders (Bowlby, 1969). Wanneer er op de behoeftes van het kind wordt ingespeeld, krijgt het kind mogelijkheden tot exploratie. Door de steun die het kind van de opvoeder ervaart, ontwikkelt het kind vertrouwen in de beschikbaarheid van de opvoeder en een positief beeld van zichzelf.

2.2.4 Hechtingsfiguur

Een kind richt zich met zijn hechtingsgedrag meestal tot meerdere personen (Bowlby, 1969). Toch gaat het kind, geleidelijk aan, voorkeur vertonen voor één welbepaalde persoon. Dit wil zeggen dat het kind een *primaire hechtingsfiguur* gaat kiezen uit de personen waaraan hij gehecht is. Wie hij zal verkiezen als primaire hechtingsfiguur en aan hoeveel personen het kind zich zal binden, hangt grotendeels af van wie voor het kind zorgt. Ook de samenstelling van het gezin waarbinnen hij opgroeit, zijn sociale setting, speelt hierin een belangrijke rol (Bowlby, 1969; Marcoen, 2002). Bovendien blijken de mate van responsiviteit die iemand vertoont ten aanzien van de signalen van het kind en de hoeveelheid interactie die hij spontaan initieert tegenover het kind, twee belangrijke determinanten te zijn in het bepalen van de hechtingsfiguur (Marcoen, 2002).

Gewoonlijk is de biologische moeder de primaire hechtingsfiguur voor het kind, maar het is niet ondenkbaar dat deze rol door een andere persoon, bijvoorbeeld de vader, wordt ingevuld (Bowlby, 1969). Deze hechtingsfiguur is voor het kind dan de veilige basis van waaruit hij de onbekende wereld gaat verkennen (Debosscher, 2004).

Bowlby gaat uit van een *monotropie-these*, namelijk dat het kind een innerlijke tendens heeft om zich slechts aan één persoon te hechten (van IJzendoorn et al., 1982). Bowlby ontkent hiermee niet dat het kind met meerdere personen een hechtingsrelatie kan aangaan. Hij meent echter dat het kind deze relaties in een hiërarchie plaatst en dat enkel de persoon aan de top van deze hiërarchie dé bron van veiligheid kan zijn voor het kind in bedreigende situaties.

Van IJzendoorn et al. (1982) zelf pleiten voor een *verbreding van het opvoedingsmilieu*. Dit houdt in dat het kind relaties aangaat met meerdere opvoeders, die allen als hechtingspersoon kunnen optreden. Zij sommen ook enkele voordelen op van een verbreding van het opvoedingsmilieu.

Ten eerste vermindert het de kans dat tijdelijke of permanente scheidingen blijvende schade aanrichten bij het kind. Iedere andere opvoeder is immers in staat om te fungeren als bron van veiligheid voor het kind. Daarnaast kan een dergelijke verbreding ook een verrijking van de ervaringswereld van het kind betekenen. Iedere hechtingsrelatie verschilt namelijk qua vorm en inhoud. Tenslotte biedt een verbreding van het opvoedingsmilieu de mogelijkheid om eenzijdigheden in een relatie tussen het kind en een bepaalde opvoeder, te compenseren in een hechtingsrelatie met een andere opvoeder.

De voorwaarde blijft natuurlijk, ook met een groter aantal hechtingsrelaties, dat het telkens om stabiele relaties gaat.

2.2.5 Fasen in de ontwikkeling van hechting

De ontwikkeling van hechting verloopt gefaseerd. Doorgaans worden er vier fasen onderscheiden, die vloeiend in elkaar overgaan (Bowlby, 1969; Marcoen, 2002; van IJzendoorn, 1994; van IJzendoorn et al., 1982). Vanuit een beschrijvend standpunt karakteriseren deze fasen opeenvolgende niveaus van sociale vaardigheid bij het kind (Marcoen, 2002).

Het is belangrijk om hierbij op te merken dat er geen afgebakende leeftijdsgrenzen zijn om het begin of het einde van deze fasen aan te geven. De leeftijdengrenzen waarover hieronder gesproken wordt, zijn dus enkel richtinggevend.

Fase 1: 'Pre-attachement' (vanaf de geboorte - 8 à 12 weken)

In een eerste fase, die zich uitstrekt over de eerste weken na de geboorte, oriënteert de baby zich op basis van signalen die het uit zijn omgeving opvangt en zendt hij zelf ook signalen uit. Opvallend is dat de baby zich bij het oriënteren vooral lijkt te richten op prikkels die afkomstig zijn van andere mensen, zoals het stemgeluid (Marcoen, 2002; van IJzendoorn, 1994).

In deze periode maakt de baby nog geen concreet onderscheid tussen personen. Zijn hechtingsgedrag is ongericht, zodat in principe elke willekeurige volwassene aan de behoeften van de baby kan tegemoet komen (van IJzendoorn, 1994; van IJzendoorn et al., 1982).

De belangrijkste hechtingsgedragingen gedurende deze fase zijn: zuigen, staren, glimlachen en huilen als pre-attachmentgedrag bij uitstek (van IJzendoorn et al., 1982).

Fase 2: 'Attachment in wording' (± 12 weken - 6 maanden)

Gedurende deze tweede fase wordt een voorkeur zichtbaar voor één of enkele specifieke personen, met wie de baby regelmatig in interactie treedt (van IJzendoorn, 1994; van IJzendoorn et al., 1982). De baby raakt meer ingespeeld op enkele opvoeders, op wie hij bij voorkeur zijn nabijheidzoekend gedrag richt. Zo is hij bijvoorbeeld geneigd meer te glimlachen naar het gezicht van een vertrouwd persoon (Debosscher, 2004). Toch moet hierbij opgemerkt worden dat het voor het kind nog gaat om een 'relatieve voorkeur' voor de

vaste opvoeder boven een andere persoon. Dit wil zeggen dat in principe iedere volwassene, mits enige moeite, de rol van de geprefereerde opvoeder zou kunnen vervullen (van IJzendoorn, 1994).

In deze fase ontstaat ook langzamerhand de angst voor vreemden, maar de echte scheidingsangst breekt pas door in de volgende fase (van IJzendoorn et al., 1982).

Naar het einde van deze fase, hij is dan zes à zeven maanden, is de baby duidelijk gehecht aan één of meerdere specifieke personen. Dit is onder meer af te leiden uit het differentiële glimlachen en het stoppen met huilen van de baby (van IJzendoorn et al., 1982). In deze periode zijn de hechtingspersonen namelijk het meest geschikt om aan hechtingsgedrag, zoals huilen, tegemoet te komen.

Fase 3: 'Clear-cut attachment' (6 maanden - 3 jaar)

De eigenlijke hechting manifesteert zich in de derde fase. Het relatief passieve hechtingsgedrag uit de vorige fasen, wordt in deze derde fase verder uitgebreid met actief hechtingsgedrag. Het kind maakt in deze periode immers een grote vooruitgang op motorisch gebied, zodat het nu actief (door onder meer te kruipen of te lopen) de nabijheid van de hechtingspersoon kan gaan opzoeken. Bovendien ontstaat bij het kind de objectpermanentie, wat inhoudt dat het kind inziet dat voorwerpen (en dus ook personen) blijven bestaan ook al zijn deze tijdelijk uit het gezichtsveld verdwenen (van IJzendoorn et al., 1982).

Het kind streeft in deze fase dus doelgericht de ervaring van nabijheid en veiligheid na. Hij leert dit doel te realiseren aan de hand van een breed geheel van gedragingen, zoals huilen of volgen, al naargelang de concrete situatie (Marcoen, 2002; van IJzendoorn et al., 1982).

In deze fase maakt het kind zijn behoeften nog op een egocentrische manier duidelijk (Marcoen, 2002). Hij verwacht namelijk dat de hechtingsfiguur onmiddellijk aan zijn behoeften tegemoet komt, zonder de agenda van deze hechtingsfiguur in rekening te nemen.

Doorheen deze fase komt het kind geleidelijk tot interne representaties van zijn omgeving, meer bepaald van zijn hechtingsfiguren in relatie tot zichzelf. De ervaring dat scheiding van de hechtingsfiguren meestal van korte duur is en daarna gevolgd wordt door de nodige nabijheid, maakt dat het kind nu in staat is om dergelijke korte scheidingen beter te verdragen (van IJzendoorn et al., 1982). Hiervóór lokt scheiding en verlies de reeds eerder vermelde separatieangst uit, die zich vooral uit in protest en woede bij het kind.

Fase 4: 'Doelgecorrigeerd partnership' (vanaf 3 jaar)

Deze vierde fase vangt aan wanneer het kind in staat is om de realiteit te bekijken vanuit het perspectief van de ander, in casu zijn hechtingsfiguur (van IJzendoorn et al., 1982). Dit houdt concreet in dat het kind zich ten eerste kan inleven in de plannen, intenties en percepties van zijn hechtingsfiguur. Ten tweede moet hij er rekening mee houden dat die plannen van de hechtingsfiguur mogelijk niet stroken met zijn eigen bedoelingen. Tot slot houdt deze perspectiefverandering in dat het kind de intenties en percepties van zijn hechtingsfiguur in het achterhoofd houdt bij het plannen van zijn eigen activiteiten.

Waar het kind aanvankelijk nog zeer concreet hechtingsgedrag stelde, gaat dit nu geleidelijk aan over in meer abstract hechtingsgedrag. Dit heeft tot gevolg dat niet langer alleen fysieke nabijheid van de hechtingsfiguur het kind vertrouwen schenkt, maar de psychische nabijheid van deze persoon komt meer en meer op de voorgrond: het weten dat de hechtingsfiguur positieve gevoelens ten aanzien van hem koestert en in tijden van nood en gevaar hem veiligheid en bescherming zal bieden, is voor het kind al een hele geruststelling (van IJzendoorn et al., 1982).

Dit is ook de periode waarin het kind een *intern werkmodel* opbouwt, zoals Bowlby dat noemt. Dit werkmodel bevat een mentale representatie van zijn hechtingsfiguur en diens gedrag tegenover hem, samen met een complementair beeld van zichzelf in de interactie (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994). De oorsprong van dit interne werkmodel ligt in de ervaringen die het kind opdoet in de interactie met die hechtingsfiguur. Op basis van deze mentale representatie creëert het kind verwachtingen ten aanzien van de relatie met zijn hechtingsfiguur, maar ook ten aanzien van hechtingrelaties die hij in de toekomst nog zal aangaan.

2.2.6 Kwaliteiten van hechtingsrelaties

Niet alle kinderen zijn op dezelfde manier aan hun hechtingsfiguren gehecht (Marcoen, 2002). We moeten dus in rekening nemen dat iedere hechtingsrelatie zijn eigen kwaliteiten heeft; dat er individuele verschillen bestaan in hechtingspatronen. De kwaliteit van de hechtingsrelatie tussen een kind en zijn hechtingsfiguur is afhankelijk van de kwaliteit van de interactie tussen beiden. Vooral de sensitiviteit van de hechtingsfiguur speelt hierin een voornamelijk rol, maar ook kindfactoren (zoals het nemen van initiatief tot interactie of het reageren op de hechtingsfiguur) zijn van belang (Bretherton, 1992).

Op basis van haar ‘Vreemde Situatie’-procedure (‘Strange Situation’), ontwikkeld in 1978, onderscheidt Ainsworth verschillende types van hechting. Deze classificatie van hechtingspatronen kwam tot stand op grond van directe observaties van gedragingen van kinderen.

De ‘Vreemde Situatie’-procedure vindt plaats bij kinderen tussen één en vier jaar en omvat een kunstmatige scheidingsituatie tussen het kind en zijn primaire verzorger. Deze primaire verzorger laat het kind tweemaal voor enkele minuten achter in een spelkamer, waarin het kind vervolgens geconfronteerd wordt met een onbekende persoon. Het gedrag en de reacties van het kind bij afwezigheid en terugkomst van de hechtingsfiguur bepalen zijn hechtingsstijl.

De ‘Vreemde Situatie’-procedure leidde op die manier tot een onderscheid in drie types van hechtingspatronen of hechtingsstijlen, die als de ABC-classificatie aangeduid worden. De meeste kinderen zijn veilig gehecht (type B, 66 %). Andere kinderen zijn angstig-vermijndend gehecht (type A, 20 %) of angstig-afwerend gehecht (type C, 12 %) (van IJzendoorn, 1994).

Deze drie hechtingspatronen kwamen in diverse wetenschappelijke onderzoeken herhaaldelijk naar voor. Toch bleef er steeds een groep kinderen over die niet konden geclassificeerd worden. Het bleek telkens om kinderen te gaan die geen coherente strategie vertoonden om met scheiding van en hereniging met hun hechtingsfiguur om te gaan (Marcoen, 2002; van IJzendoorn, 1994). Main en Solomon (1990, vermeld in van IJzendoorn, 1994) definieerden op basis hiervan een nieuw patroon van onveilige hechting: gedesorganiseerde hechting, soms type D genoemd.

Op deze manier wordt tot een indeling gekomen in enerzijds georganiseerde hechtingspatronen en anderzijds een gedesorganiseerd hechtingspatroon (Cuyvers, 2005).

2.2.6.1 Georganiseerde hechtingspatronen

1. Veilige hechting

Veilig gehechte kinderen uiten meer actief en positief gedrag ten aanzien van hun moeder dan andere kinderen. Zij zoeken fysiek contact met haar en willen dit, eens bereikt, ook behouden. De relatie met hun moeder is harmonieus en berust op samenwerking. Deze hechtingsrelatie biedt het kind een veilig en geborgen gevoel (Marcoen, 2002).

Op basis van de veilige hechtingsrelatie die type B-kinderen met hun moeder hebben, stellen zij dan ook meer verkennend gedrag in vergelijking met andere kinderen. Zij gebruiken hun moeder als veilige uitvalsbasis om de onbekende wereld te gaan verkennen. Als gevolg van de positieve ervaringen met hun moeder, hebben deze kinderen gunstige verwachtingspatronen wat betreft haar bereikbaarheid en responsiviteit. Zij weten uit vroegere ervaringen dat ze, voor geruststelling bij het ondervinden van gevaar, kunnen vertrouwen op hun moeder (Marcoen, 2002).

Tijdens de afname van de 'Vreemde Situatie' gaat een type B-kind sterk protesteren tegen het vertrek van moeder. Gedurende haar afwezigheid kan het kind wel enigszins getroost worden door de aanwezigheid van de vreemde (Marcoen, 2002). Bij de terugkeer van moeder, zoekt het kind onmiddellijk nabijheid en lichamelijk contact met haar. Hieruit blijkt dat gedurende de scheiding het hechtingsgedragssysteem sterk geactiveerd was. Kort na moeders terugkeer is het kind in staat om gewoon weer verder te spelen. Het hechtingsgedragssysteem wordt voorlopig gedeactiveerd (Debosscher, 2004).

2. Angstig-vermijdende hechting

Type A-kinderen worden gekenmerkt door een angstige hechting aan hun moeder. De interactie met haar heeft plaats vanuit een toenaderings-vermijdingsconflict (van IJzendoorn et al., 1982). Op basis van voorafgaande, negatieve ervaringen met hun moeder staan deze kinderen namelijk afwerend ten opzichte van lichamelijke contacten met haar (Marcoen, 2002). Dit wil zeggen dat zij enerzijds wel dat contact zouden willen met hun moeder, maar anderzijds vermijden zij het als gevolg van eerder opgelopen frustraties hieromtrent. Een kind ontwikkelt een dergelijke vermijdende hechting aan zijn moeder, als hij regelmatig door haar afgewezen wordt of als zij weinig sensitief en responsief reageert op signalen die het kind geeft (Weterings & van den Bergh, 2003).

Tijdens de 'Vreemde Situatie' laat het vertrek van de moeder deze kinderen schijnbaar onverschillig. Schijnbaar, want ook bij type A-kinderen wordt het hechtingsgedragssysteem geactiveerd. Zij onderdrukken dit echter vanuit de verwachting dat hun noden toch niet ingewilligd zullen worden (Debosscher, 2004). Bij scheiding gaan deze kinderen over tot quasi-exploratie, het schijnbaar verkennen van de omgeving, om hun geactiveerde hechtingsgedragssysteem in toom te houden. Bovendien worden deze kinderen ook niet echt gehinderd door de aanwezigheid van de vreemde. Ze laten zich zelfs gemakkelijker door deze vreemde troosten, dan veilig gehechte type B-kinderen. Bij terugkomst van de moeder proberen type A-kinderen haar te vermijden. Zo zullen zij bijvoorbeeld gewoon verder spelen

zonder op te kijken of zelfs opzettelijk wegstijgen, ook al probeert de moeder met haar kind in interactie te gaan (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994).

3. Angstig-afwerende hechting

Type C-kinderen zijn chronisch angstig omtrent de toegankelijkheid van hun moeder. Zij hebben weinig vertrouwen in de bereikbaarheid en de antwoordbereidheid van hun moeder (Marcoen, 2002). Zij vinden in hun moeder geen veilige basis om de onbekende wereld te exploreren (van IJzendoorn et al., 1982). Wanneer de moeder inconsistent is in de interactie met haar kind, nu eens sensitief reageert op een bepaald gedrag en dan weer afwijzend op datzelfde gedrag, weet het kind niet meer wat het nu moet verwachten van zijn moeder (Weterings & van den Bergh, 2003). Toch zijn deze kinderen, in tegenstelling tot type A-kinderen, niet negatief ingesteld tegenover lichamelijk contact (Marcoen, 2002).

Tijdens de ‘Vreemde Situatie’ lokt het vertrek van moeder onmiddellijk intens verdriet uit; het hechtingsgedragssysteem treedt al snel in werking. Bovendien worden deze kinderen minder snel op hun gemak gesteld: ze blijven langer aan hun moeder ‘kleven’ en komen daardoor minder tot spel en exploratie van de omgeving. Gedurende de afwezigheid van hun moeder, zijn deze kinderen erg overstuurd. Bij hereniging met de moeder zijn deze type C-kinderen ontroostbaar, een teken dat hun hechtingsgedragssysteem pas laat weer gedeactiveerd wordt (Debosscher, 2004). Ze laten enerzijds een behoefte aan contact zien door zich huilend vast te klampen aan hun moeder, maar anderzijds tonen zij ook afwerend gedrag ten aanzien van haar en laten zo hun woede en teleurstelling blijken (van IJzendoorn, 1994).

2.2.6.2 Gedesorganiseerd hechtingspatroon

Op sommige plaatsen in de literatuur worden kinderen die zich gedesorganiseerd gedragen aangeduid als type D-kinderen (onder andere Juffer, F., van IJzendoorn, M.H. & Duyvesteyn, M.G.C., 1994; Marcoen, 2002) in navolging van de ABC-classificatie van Ainsworth.

Het gedrag van type D-kinderen, gebaseerd op de zeven indicatoren die Main en Solomon aangeven, wordt in de ‘Vreemde Situatie’ grosso modo gekenmerkt door (1) de verstoring van de verwachte temporele volgorde van reacties, (2) het gelijktijdig vertonen van tegenstrijdige gedragspatronen (bijvoorbeeld: met de rug naar de moeder toekruipen), (3) het voorkomen van onvolledige of ongerichte bewegingen en expressies, waaronder ook stereotypieën, (4) tekens van verwarring en angst, en (5) verstarringen, zich stil houden en zeer langzame bewegingen en expressies (Marcoen, 2002; van IJzendoorn, 1994).

Een gedesorganiseerde hechtingsstijl is vooral op te merken bij kinderen met opvoeders die te kampen hebben met potentieel traumatische ervaringen, zoals onverwerkt verlies. Daarnaast is het ook vast te stellen bij kinderen die verwaarloosd of mishandeld worden (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994).

Bij dit alles dient opgemerkt te worden dat dit gedesorganiseerde gedrag momentaan tijdens de ‘Vreemde Situatie’-procedure kan opduiken (van IJzendoorn, 1994). Vandaar dat naast een classificatie als gedesorganiseerd meestal ook een classificatie als veilig, angstig-vermijdend of angstig-afwerend wordt aangeduid, om aan te geven wat het gedrag van het kind kenmerkt buiten de gedesorganiseerde momenten (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 1994). Toch is het niet ondenkbaar dat het gedesorganiseerde gedrag ook een langere periode van de ‘Vreemde Situatie’-procedure kan aanslepen (van IJzendoorn, 1994).

3. ONDERZOEK MET DE LAGKO

In deze paragraaf is het de bedoeling om een beeld te schetsen van onderzoeken die heden ten dage met de Lagko plaatsvinden en om na te gaan in welk kader de Lagko als onderzoeksinstrument ingezet wordt.

Voor de beschrijving van deze paragraaf hebben we ons grotendeels gebaseerd op Weterings en van den Bergh (2003).

3.1 SITUERING

Zoals reeds eerder vermeld, werd de Lagko herhaaldelijk ingezet als onderdeel van het PSI. Onder die vorm werden er dan ook al verscheidene onderzoeken mee verricht. Zo werd onder meer in paragraaf 1.3 (cf. supra), al het eerste PSI-onderzoeksproject aangehaald. Dit onderzoeksproject werd opgezet tussen de jaren 1987 en 1990, met het oog op de ontwikkeling, samenstelling en verbetering van de PSI-lijsten. In dit project werd de Lagko, samen met de overige PSI-lijsten, afgenomen in een eerste onderzoeksgroep bestaande uit 32 gezinnen met 39 kinderen, met het oog op bijsturing en verbetering van de vragenlijst. De resultaten van dit onderzoeksproject maakten het PSI tot het instrument zoals we dat vandaag kennen.

Ook in de jaren daarna, van 1990 tot 2002, werden nog verscheidene onderzoeken uitgevoerd met de Lagko, maar steeds in het kader van het omvangrijkere PSI. Zo vond er onder meer onderzoek plaats bij een groep van 285 gezinnen met kinderen die thuis woonden en waarbij een kinderbeschermingsmaatregel van toepassing was, bij een groep van 79 pleeggezinnen, bij een groep van 24 ouders waarvan het kind uithuis geplaatst was, bij een groep van 17 groepsleidsters, en bij een normgroep van 200 ‘gewone’ (niet tot de doelgroep van het PSI behorende) gezinnen. Bij een normgroep van 61 ‘gewone’ gezinnen werd enkel de Lagko, los van het PSI, afgenomen. Concrete gegevens en resultaten van deze verschillende onderzoeken zijn echter niet beschikbaar. Wat het onderzoek met de twee normgroepen betreft, zijn deze gegevens en resultaten er wel. We zullen deze dan ook nauwgezet analyseren in paragraaf 3.2.3 (cf. infra), aangezien de normering van de Lagko in deze paragraaf aan bod komt.

3.2 HUIDIGE ONDERZOEKINGEN MET DE LAGKO

In de handleiding van de Lagko worden slechts onderzoeken vernoemd tot het jaar 2002. Om na te gaan of men ook sindsdien nog gebruik maakt van de Lagko als onderzoeksinstrument, werd via verschillende kanalen naar recente onderzoeken gezocht. Dit leverde echter weinig resultaat op. Via het wereldwijde web kwamen we slechts een beperkt aantal tijdschriftartikels op het spoor die de Lagko vernoemen als gebruikt onderzoeksinstrument.

Om aan te tonen met welke doeleinden onderzoeken met de Lagko heden ten dage plaatsvinden, worden eerst een aantal onderzoeken aangehaald waarbij de Lagko gebruikt werd in kader van het PSI. Een tweede paragraaf zal vervolgens onderzoeken beschrijven waarbij de Lagko afzonderlijk, los van het PSI, afgenomen werd.

3.2.1 Onderzoeken met de Lagko - in kader van het PSI

In twee tijdschriftartikels, die we via het wereldwijde web aantreffen, worden onderzoeken besproken die gebruik maken van de Lagko als een onderdeel van het veel omvangrijkere PSI. Hieronder zullen we deze onderzoeken kort bespreken. Een eerste onderzoek kadert in het project ‘Effectieve Pleegzorg’. Een tweede onderzoek gaat het welbevinden na van allochtone pleegkinderen in Nederlandse pleeggezinnen.

3.2.1.1 Onderzoeksproject naar terugplaatsingen van een pleegkind

Aan de universiteit van Leiden, aan de afdeling Orthopedagogiek, loopt momenteel een onderzoeksproject naar terugplaatsingen van een pleegkind, dat kadert in het project ‘Effectieve Pleegzorg’. In dit project, dat geleid wordt door Weterings en van den Bergh (2006), wordt nagegaan of zekerheid aangaande wel of geen terugplaatsing van het pleegkind kan bekomen worden met behulp van (1) intensieve begeleiding van de omgang tussen de ouder en het kind gedurende een half jaar na de uithuisplaatsing, en (2) besluitvorming aan de hand van vastgelegde criteria omtrent de (bevordering van) de ontwikkeling van het kind. Hierbij wordt verondersteld dat hoe meer duidelijkheid er voor het kind heerst rond zijn opvoedingssituatie (ligt zijn opvoedingperspectief bij zijn ouders of bij de pleegouders?), hoe gunstiger dat is voor zijn ontwikkeling.

Om na te kunnen gaan of het effect van de intensieve begeleiding van de oudercontacten na de uithuisplaatsing toe te schrijven is aan de aard en de opzet van de begeleiding, wordt er naast de experimentele groep ook een controlegroep samengesteld. Beide groepen zullen elk bestaan uit 60 kinderen met een leeftijd tussen achttien maanden en elf jaar. De controlegroep krijgt de gebruikelijke ondersteuning, terwijl de aard van de hulpverlening in de experimentele groep wordt bepaald op basis van het PSI, waaronder de Lagko. Gedurende het hele terugplaatsings- of begeleidingstraject, dat ruim een jaar duurt, moeten zowel de ouders als de pleegouders geregeld een aantal PSI-lijsten invullen opdat de begeleiders zicht zouden krijgen op de voortgang van de begeleiding.

Dit onderzoeksproject is gestart op 1 oktober 2006 en loopt over drie jaren. Het is dus nog te vroeg voor de eerste resultaten ervan.

3.2.1.2 Allochtone kinderen in Nederlandse pleeggezinnen

Conceição en van Steenis (2006) beschrijven een onderzoek naar het welbevinden van allochtone pleegkinderen in Nederlandse pleeggezinnen, en de problemen die pleegouders ondervinden bij de omgang met hun pleegkind. De idee voor dit onderzoek kwam er naar aanleiding van de vaststelling dat de pleegzorg meer en meer in aanraking komt met pleegkinderen die een andere culturele achtergrond hebben en dat er tot op heden nog niet veel geweten is over deze specifieke doelgroep.

Onderzoeksgegevens werden verkregen door middel van vijf signaleringslijsten uit het PSI. Deze PSI-lijsten werden afgenomen bij 17 pleeggezinnen met een allochtoon pleegkind tussen

één en achttien jaar. Eén van deze lijsten betrof de Lagko. De resultaten op de Lagko gaven maar voor twee pleegkinderen uit de onderzoeksgroep problemen aan. Op de resultaten van de overige lijsten gaan we hier niet dieper in.

In het algemeen kwam het erop neer dat bij alle pleegkinderen de contacten met de ouders problemen gaven. Onder andere het gebrek aan kennis van de Nederlandse taal speelde hierin een grote rol. Bij de ontwikkeling van de relatie tussen het pleegkind en de pleegouders, signaleerden verscheidene pleegouders het probleem van ‘claimend’ gedrag bij hun pleegkind.

Wanneer dus een allochtoon kind geplaatst wordt in een pleeggezin, moet enerzijds de specifieke culturele achtergrond van het pleegkind in rekening genomen worden. Anderzijds is het niet de bedoeling dat pleegouders hun dagelijkse gewoontes en patronen volledig aanpassen aan deze nieuwe cultuur. Zij moeten hun eigen leven kunnen blijven leiden, ondanks de aanwezigheid van een kind uit een, voor hen, onbekende cultuur.

De auteurs van het artikel geven tot slot zelf aan dat dit onderzoek slechts een oriënterend onderzoek was. Voor een aanvulling van het verkregen beeld en meer algemene conclusies verwijzen zij naar verder onderzoek.

3.2.2 Onderzoekingen met de Lagko - los van het PSI

Naast het hanteren van het onderzoeksinstrument Lagko als onderdeel van het PSI, was er één onderzoek te vinden dat plaatsvond in het kader van een licentiaatsverhandeling en dat gebruik maakte van de Lagko als onderzoeksinstrument, los van het PSI. Daarnaast stootten we ook op één artikel dat een onderzoek schetst waarbij de Lagko los van het PSI werd ingezet.

Het eerste onderzoek dat we hieronder schetsen, gaat over de hechtingsproblemen van pleegkinderen en de interactieproblemen met pleegouders. Het tweede onderzoek beschrijft de trauma's van het pleegkind.

3.2.2.1 Een onderzoek naar de hechtingsproblemen van pleegkinderen en de interactieproblemen met pleegouders

Cuyvers (2005) deed, in het kader van haar licentiaatsverhandeling, een onderzoek naar de hechtingsproblemen van pleegkinderen en de interactieproblemen met pleegouders.

Hiertoe nam zij de Lagko af bij 73 pleegmoeders die een pleegkind hadden tussen één en vijf jaar. De gemiddelde verblijfsduur van de pleegkinderen in hun pleeggezin bedroeg gemiddeld 20 maanden. Uiteenlopende factoren bleken de aanleiding geweest te zijn om over te gaan tot plaatsing van het kind. Beperkte pedagogische vaardigheden van de ouders was de meest voorkomende reden van plaatsing.

Na analyse van de bekomen resultaten, stelde Cuyvers vast dat pleegouders uit de onderzoeksgroep meer problemen ervoeren in de interactie met hun pleegkind dan ouders uit de normgroep van de Lagko. Deze verschillen leken zich vooral toe te spitsen op de eerste drie subschalen van de Lagko, namelijk ‘negatief aandacht vragen’, ‘lage eigenwaarde’ en ‘kind heeft te weinig structuur’. Daarnaast bleken pleegouders minder ‘wederzijdse onbereikbaarheid’ (Subschaal 4) te ervaren. Bovendien hadden zij ook minder het gevoel dat ‘het kind te veel van hen vergt’ (Subschaal 5), in vergelijking met de normgroep.

Om na te gaan of hechtingsproblemen bij het pleegkind te maken hadden met interactieproblemen tussen pleegouder en pleegkind, werden de resultaten op de Lagko in verband gebracht met resultaten op een hechtingsvragenlijst (i.c. de Attachment Behavior Q-set, AQS). Cuyvers vond een significant verband tussen het voorkomen van interactieproblemen in de relatie tussen pleegouder en pleegkind en de hechting van het pleegkind. Subscales van de AQS correleerden namelijk sterk met de Lagko. Verdere analyses toonden aan dat ‘moeilijk gedrag’, ‘gehoorzaamheid’ en in mindere mate ‘het genieten van fysiek contact’ (drie subschalen uit de AQS), de sterkste predictoren voor deze interactieproblemen waren.

3.2.2.2 Trauma's bij pleegkinderen

Weterings (2005) stelt vast dat zowel pleegouders als hulpverleners regelmatig aangeven dat kinderen die uithuis geplaatst worden, steeds moeilijker lijken te zijn. Pleegkinderen worden vaak met schade aan hun ontwikkeling in een pleeggezin geplaatst. Ouders hebben hen vaak

onvoldoende verzorgd en de schade die dit veroorzaakt uit zich vooral in het sociaal-emotioneel functioneren van het kind (Weterings et al., vermeld in Weterings, 2005).

Het *eerste trauma* van het pleegkind is het gevolg van vroege verwaarlozing. Als gevolg van affectieve en pedagogische verwaarlozing door de ouders, groeit bij het kind moeizaam vertrouwen in zijn ouders.

Het *tweede trauma* van het kind betreft bestaansangst. Het kind ontwikkelt een onvoldoende hechtings- en opvoedingsrelatie met zijn ouder. Gegevens verkregen door afname van de Lagko, toonden aan dat bij uithuis geplaatste kinderen problemen op dit vlak vooral liggen in het feit dat de ouders te weinig aandacht en structuur aan het kind konden geven, dat het kind zich moeilijk aan de regels kon houden, dat het te weinig zijn impulsen kon beheersen en dat het kind de ouders eigenlijk te veel was. Wanneer het kind geplaatst moet worden in een pleeggezin, gaat het met veel moeite een hechtingsrelatie met de pleegouder aan. Op het moment dat dan beslist wordt dat het kind terug naar zijn ouders kan, wordt deze hechtingsrelatie weer even plots afgebroken. Een kind raakt op die manier helemaal in de war en durft zich aan niemand meer te binden.

Beide trauma's kunnen voorkomen worden door de hulpverlening aan deze kinderen lichtelijk te wijzigen. Ten eerste dient er intensieve hulp verstrekt te worden aan de gezinnen wanneer de problemen nog te overzien zijn, om zo een plaatsing te voorkomen. Aan deze intensieve hulp dient een effectmeting gekoppeld te zijn. Wanneer de verstrekte hulp weinig effectief blijkt te zijn, dit is een tweede fase in de hulpverlening, dan zal het kind toch uithuis geplaatst moeten worden. Hoe groter de kans is dat het kind bij de pleegouders kan blijven en hoe meer duidelijkheid er voor het kind is rond zijn situatie, hoe beter dat is voor zijn persoonlijkheidsontwikkeling.

3.2.3 Normering van de Lagko

Voor de hulpverlening is het noodzakelijk om te weten of er zich in een gezin meer problemen voordoen dan normaal (Weterings & van den Bergh, 2003). Om vast te stellen of een bepaald gezin nood heeft aan hulp en om te bepalen hoeveel hulp dat gezin dan nodig heeft, worden de problemen die zich in een 'gewoon' gezin voordoen als criterium genomen. Op die manier werden voor de Lagko drie hulpcategorieën onderscheiden, drie

taxatiewaarden, die de mate aangeven waarin een specifiek gezin nood heeft aan hulpverlening.

De normering van de Lagko vond plaats in twee stadia. De eerste normering vond plaats in 1990, aan de hand van een onderzoek bij een groep van 61 normale gezinnen. Dit wordt de eerste normgroep genoemd. Een aantal jaren later werd een tweede normering vastgelegd op basis van een onderzoek bij een groep van 200 gewone gezinnen. Deze wordt de tweede normgroep genoemd. In wat volgt worden deze twee normgroepen, en hun ontstaan, nauw onder de loep genomen.

3.2.3.1 De eerste normgroep voor de Lagko

De eerste normgroep voor de Lagko bestond uit 61 normale gezinnen met kinderen tussen één en elf jaar. Zeer opmerkelijk is echter de samenstelling van deze groep. Aangezien er geen subsidies beschikbaar waren voor dit onderzoeksproject, ging het onderzoeksteam zelf op zoek naar een betaalbare oplossing. Voor de samenstelling van hun onderzoeksgroep maakten zij bijgevolg gebruik van enkele vrienden en kennissen, en van de schoolvrienden van hun kinderen. Bovendien vulden zij alleen de Lagko in, zodat dit onderzoek nog toegevoegd kan worden aan de weinige onderzoeken die plaatsvonden met de Lagko, los van het PSI.

Het gemiddeld aantal punten voor de Lagko en de standaarddeviaties van deze normgroep werden vergeleken met die van de PSI-onderzoeksgroep, de groep op basis waarvan het PSI en de Lagko destijds geconstrueerd werden, en die bestaat uit 32 gezinnen met 39 kinderen.

Uit Tabel 1 (cf. infra) kan afgeleid worden dat voor beide leeftijdsgroepen het verschil in standaarddeviatie zeer groot is. De standaarddeviatie van de PSI-onderzoeksgroep is telkens bijna het dubbel van die van de normgroep. Dit is, volgens het onderzoeksteam, te verklaren door het feit dat een aantal ouders uit de PSI-onderzoeksgroep verzwegen dat hun kind moeilijk gedrag vertoonde, terwijl andere ouders extreem veel problemen aanhaalden.

Het verschil tussen de gemiddelden voor beide groepen is significant voor de 6- tot en met 11-jarigen, maar niet significant voor de 1- tot en met 5-jarigen. Volgens het onderzoeksteam is dit te wijten aan de veel te kleine PSI-onderzoeksgroep (N=12).

Op basis van deze gemiddelden en standaarddeviaties werden de normen voor de drie taxatiewaarden van de totaalscore van de Lagko vastgelegd. Deze werden als volgt bepaald:

TW 2 = het gemiddelde aantal punten van de normgroep + één standaarddeviatie, en

TW 3 = het gemiddelde aantal punten van de normgroep + twee standaarddeviaties.

Ook voor vier van de vijf subschalen (niet voor Subschaal 4) werden significante verschillen gevonden in het gemiddeld aantal punten tussen de eerste normgroep en de PSI-onderzoeksgroep en dit voor de leeftijdscategorie van 6- tot en met 11-jarigen. Het onderzoeksteam beoordeelde dit voldoende om ook voor de subschalen van de Lagko, de normering aangaande de drie taxatiewaarden voor hulp vast te stellen. Dit gebeurde op grond van hetzelfde criterium als voor de Lagko als geheel.

Het is belangrijk om hierbij op te merken dat het onderzoeksteam het niet verantwoord achtte om normen aangaande de taxatiewaarden voor de subschalen vast te leggen, voor de leeftijdscategorie van de 1- tot en met 5-jarigen. Als reden hiervoor gaven zij aan dat het verschil in het gemiddeld aantal punten tussen de eerste normgroep en de eerste onderzoeksgroep voor de totaalscore van de Lagko, niet significant was voor deze leeftijdscategorie.

Deze normering werd als voorlopig beschouwd, doch als een duidelijke richtlijn ervaren om de mate van hulp te bepalen.

3.2.3.2 De tweede normgroep voor de Lagko

Tussen 1997 en 1999 namen orthopedagogiekstudenten van de universiteit van Leiden het PSI af bij 237 gewone gezinnen. Zevenendertig van deze lijsten waren echter niet volledig ingevuld, zodat er een groep van 200 gezinnen resteerde.

Het gemiddeld aantal punten voor de Lagko en de standaarddeviaties van deze tweede normgroep, werden vergeleken met die van de eerste normgroep (cf. supra, paragraaf 3.2.3.1).

Tabel 1

Overzicht van het gemiddeld aantal punten en de standaarddeviaties voor de PSI-onderzoeksgroep, de eerste normgroep en de tweede normgroep, uitgesplitst per leeftijd

	1 t/m 5 jaar			6 t/m 11 jaar		
	PSI-onderzoeksgroep (N=12)	1 ^e normgrp (N=20)	2 ^e normgrp (N=95)	PSI-onderzoeksgroep (N=27)	1 ^e normgrp (N=41)	2 ^e normgrp (N=105)
Gemiddeld aantal ptn	149	139	147	180	148	152
Standaarddeviatie	36	15	23	46	20	22

Uit Tabel 1 (cf. supra) blijkt dat de verschillen tussen het gemiddeld aantal punten en de standaarddeviaties voor de 6- tot en met 11-jarigen van de beide normgroepen, niet groot zijn. Dit is echter wel het geval voor de leeftijdscategorie van de 1- tot en met 5-jarigen. Dit kan volgens het onderzoeksteam toegeschreven worden aan het kleine aantal kinderen in de eerste normgroep (N=20).

Ook wat betreft de taxatiewaarden voor hulp, die voor de vijf subschalen van de Lagko berekend werden (gegevens hierover zijn niet beschikbaar), blijken er slechts kleine verschillen te bestaan tussen de eerste en de tweede normgroep van 6- tot en met 11-jarigen. Voor de 1- tot en met 5-jarigen is hierover niets bekend.

Het onderzoeksteam besloot om de kinderen uit de eerste en tweede normgroep niet bij elkaar op te tellen, omdat voor de tweede normgroep ook informatie uit de overige PSI-lijsten beschikbaar was, die verdere analyses mogelijk maakte. Zo werden uiteindelijke normen aangaande de taxatiewaarden voor hulp voor de Lagko als geheel en voor de vijf subschalen, zoals die ook vandaag de dag nog gebruikt worden, bepaald aan de hand van de bevindingen uit deze tweede normgroep, zowel voor de 1- tot en met 5-jarigen als voor de 6- tot en met 11-jarigen.

3.2.3.3 Bijkomende normeringen

1. Normeringen voor de 12- tot en met 15-jarigen

Begin jaren negentig werd een normgroep van 25 gezinnen samengesteld met 12- tot en met 15-jarigen. Dit gebeurde los van de eerder beschreven normgroepen. Deze groep van 12- tot

en met 15-jarigen bestond eveneens, zoals de eerste normgroep, uit vrienden en kennissen van het onderzoeksteam.

Bovendien werden tijdens de afnames van het PSI voor de samenstelling van de tweede normgroep (cf. supra, paragraaf 3.2.3.2), ook bij vijf 12- tot en met 15-jarigen de PSI-lijsten ingevuld. Deze vijf personen werden opgeteld bij de 25 gezinnen uit de eerdere fase, zodat een groep van 30 gezinnen bekomen werd.

De gemiddelde scores en de standaarddeviaties van de groep van 25 gezinnen verschilden nauwelijks met die van de groep van 30 gezinnen: het gemiddeld aantal punten was voor de 25 gezinnen 155, waar dit voor de groep van 30 gezinnen 157 bedroeg. De standaarddeviatie bedroeg voor de groep van 25 gezinnen 24, maar voor de groep van 30 gezinnen werd dit 26.

De uiteindelijke normen voor de 12- tot en met 15-jarigen werden berekend op de totale groep van 30 gezinnen. Het onderzoeksteam merkt op dat dit maar een zeer kleine normgroep is, waardoor de normen voor de taxatiewaarden voor hulp vooral tentatief bepaald zijn. Toch blijkt de praktijk aan te geven dat deze normering voldoende richting kan geven aan de begeleiding (Weterings & van den Bergh, 2003).

2. Normering van de lijst ‘Dagelijkse Problemen’

Naast de vijf subschalen, bestaat de Lagko ook uit de lijsten ‘Dagelijkse Problemen’ en ‘Bijzondere Gedragskenmerken’. Zoals eerder reeds aangegeven, werden er geen taxatiewaarden bepaald voor de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’. Elke score hoger dan 1 op een item van deze lijst, moet immers aanleiding zijn tot het verstrekken van hulp.

Voor de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ heeft men wel normen voor taxatiewaarden vastgelegd. Dit kon echter niet op dezelfde manier gebeuren als voor de overige subschalen, omdat bleek dat er dan pas hulp nodig was bij een zeer hoge score op deze lijst. Voor de praktijk was dit geen zinvolle normering. Bijgevolg is voor deze lijst een norm gekozen op inhoudelijke grond, namelijk op basis van de vraag: wanneer is er hulp nodig en wanneer is er sprake van een zorgwekkende toestand? In 1993 werd door het onderzoeksteam een voorlopige normering vastgelegd. Daarna zijn deze normen nauwelijks gewijzigd.

4. VALIDITEIT

De Lagko is nu als afzonderlijke vragenlijst uitgebracht, maar betekent dit instrument ook een meerwaarde voor het onderzoek naar opvoedingsproblemen? In dit kader werd de validiteit van de Lagko onderzocht (Weterings & van den Bergh, 2003).

In de eerste plaats ging het onderzoeksteam de convergente validiteit na. Daarnaast analyseerden zij ook de begripsvaliditeit. Tot slot namen zij de discriminante validiteit onder de loep. We willen hierbij vooraf opmerken dat we voor de beschrijving van deze paragraaf over de validiteit, de structuur van de handleiding van de Lagko volgen.

4.1 CONVERGENTE VALIDITEIT

Met convergente validiteit wordt aangegeven in welke mate de Lagko hetzelfde meet als lijsten die een soortgelijke problematiek beogen te meten.

Deze convergente validiteit werd onderzocht (Weterings & van den Bergh, 2003) op basis van twee lijsten: de Child Behavior Checklist (CBCL) en de Nijmeegse Vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS). Deze vorm van validiteit werd onderzocht bij de PSI-onderzoeksgroep en de eerste normgroep (cf. supra, paragraaf 3.2.3.1).

De correlaties tussen de CBCL en de Lagko bleken zeer hoog te zijn ($r = .84$ voor de totale groep van de Lagko; $r = .86$ voor de 6- tot en met 11-jarigen van de Lagko). Dit wil zeggen dat wanneer de CBCL een probleemgedrag meet, de Lagko grotendeels tot dezelfde vaststelling komt. De correlaties zijn echter zo hoog dat bij het onderzoeksteam de vraag rijst of een instrument als de Lagko wel zinvol is? Meet de Lagko niet gewoon hetzelfde als de CBCL zonder meer?

Volgens Weterings en van den Bergh (2003) brengen zowel de CBCL als de Lagko probleemgedrag in kaart, maar de aard van het gemeten probleemgedrag verschilt. Items van de Lagko duiden een problematische interactie aan tussen de ouders en het kind. De CBCL daarentegen wijst op problematisch gedrag van het kind, als eigenschap van het desbetreffende kind. Daarnaast zijn conclusies van de CBCL geformuleerd in termen van externaliserend of internaliserend gedrag. Dit gedrag kan door verscheidene omstandigheden veroorzaakt worden, waardoor concrete aangrijpingspunten voor opvoedingshulp moeilijk te

achterhalen zijn. De Lagko daarentegen geeft interactiepatronen weer tussen ouders en het kind, waar opvoedingsondersteuning gemakkelijker aansluiting bij vindt.

Aangaande de NVOS waren slechts twee van de vier onderdelen, inhoudelijk gezien, bruikbaar voor het valideren van de Lagko. Enerzijds betrof dit de NVOS-A, over de acceptatie en emotionele betrokkenheid van de ouder op het kind. Anderzijds ging het om de NVOS-C, betreffende de mate waarin de ouder zich vaardig voelt en greep heeft op de situatie. De correlaties tussen de Lagko en de beide onderdelen van de NVOS bedragen respectievelijk .76 voor de NVOS-A, en .68 voor de NVOS-C.

Er vanuit gaande dat de NVOS-A en de NVOS-C de beleving nagaan van de omgang tussen de ouders en het kind, besluiten Weterings en van den Bergh (2003) op basis van deze resultaten dat ook de Lagko hier, in meer of mindere mate, naar peilt.

4.2 BEGRIPSVALIDITEIT

Met begripsvaliditeit wordt aangegeven in hoeverre de Lagko meet wat zij bedoelt te meten, i.c. de interactie tussen het kind en zijn ouders met het oog op de opvoeding van het kind.

Voor het nagaan van de begripsvaliditeit van de Lagko (Weterings & van den Bergh, 2003), kwamen PSI-lijsten in aanmerking die betrekking hadden op het kind en op de omgang tussen de ouders en het kind. Hiertoe werden twee signaleringslijsten geselecteerd met betrekking tot de ontwikkelingsstaat van het kind (gebied 1) en twee signaleringslijsten met betrekking tot de omgang tussen de ouders en het kind (gebied 2). Voor gebied 1 betrof het een vragenlijst over de ontwikkeling van het kind vanaf de geboorte en een vragenlijst over het huidige ontwikkelingsniveau van het kind (de lijst LeeftijdsAdequate Gedragskenmerken). Voor gebied 2 betrof het enerzijds een vragenlijst aangaande de ontwikkeling van de relatie tussen de ouder en het kind vanaf zijn geboorte en anderzijds een vragenlijst aangaande de zorg in het dagelijkse leven.

Concreet werd deze begripvaliditeit, i.c. de samenhang van de PSI-lijsten, onderzocht aan de hand van een groep van 106 gezinnen die aangemeld waren bij een gezinsvoogdij-instelling.

De correlaties tussen de Lagko en de twee signaleringslijsten betreffende de ontwikkelingsstaat van het kind, bedragen respectievelijk .26 en .30. De correlaties tussen de Lagko en de twee signaleringslijsten aangaande de omgang tussen de ouders en het kind, bedragen respectievelijk .62 en .79.

Uit deze onderzoeksresultaten leiden Weterings en van den Bergh (2003) af dat de Lagko meer lijkt te zeggen over het gedrag van het kind in interactie met zijn ouders, dan over het gedrag van het kind als kenmerk van het kind.

4.3 DISCRIMINANTE VALIDITEIT

Met discriminante validiteit wordt aangegeven in hoeverre de Lagko binnen verschillende probleemgroepen ook verschillen in de aard en de omvang van de problematiek kan aangeven.

De discriminante validiteit werd nagegaan door het PSI (en waaronder dus de Lagko) af te nemen bij verschillende onderzoeksgroepen (Weterings & van den Bergh, 2003). Het PSI werd ingevuld door respectievelijk 285 ouders waarvan het kind onder toezicht stond van een gezinsvoogdij-instelling (GVI), 79 pleegouders, 24 ouders van een uithuis geplaatst kind en 17 groepsleid(st)ers van de hiervoor genoemde kinderen. Vervolgens werden de taxatiewaarden van deze vier onderzoeksgroepen vergeleken met de taxatiewaarden van de definitieve normgroep (cf. supra, paragraaf 3.2.3.2). Uit deze vergelijking besloot het onderzoeksteam dat er voor de vier onderzoeksgroepen duidelijk sprake is van problemen in de omgang tussen de ouders en het kind, in vergelijking met de normgroep. Het percentage van TW 3 ligt voor de vier onderzoeksgroepen tussen de 23 en de 66 %, terwijl dit voor de normgroep slechts 5 % is. Daarnaast is er per onderzoeksgroep een verschil te zien in de omvang van de problematiek, waarbij pleegouders de minste problemen aangeven (23 % met TW 3) en ouders met een uithuis geplaatst kind de meeste problemen signaleren (66 % met een TW 3).

Vervolgens werd ook nagegaan of er verschillen te constateren waren per subschaal van de Lagko. Hier blijkt dat het hoogste percentage problemen voor elk van de vier onderzoeksgroepen op Subschaal 3 ligt. Er blijkt wel een verschillende inbedding te zijn voor deze problemen. We achten het echter niet relevant om er hier dieper op in te gaan.

Uit dit onderzoek besluiten Weterings en van den Bergh (2003) dus dat de Lagko, zowel met betrekking tot de totaalscore als met betrekking tot de subschaalscores, differentieert tussen de aard en de omvang van problemen in de interactie tussen het kind en respectievelijk elk van de vier onderzoeksgroepen.

5. KRITISCHE KANTTEKENINGEN

Uit de in paragraaf 3 beschreven onderzoeken, kunnen we besluiten dat onderzoek met de Lagko los van het PSI nog niet veel gebeurt. Bovendien haalt het artikel dat het onderzoek naar de trauma's bij pleegkinderen beschrijft (cf. supra, paragraaf 3.2.2.2) wel gegevens aan die verkregen werden met de Lagko, maar nergens wordt iets vermeld over het onderzoeksverloop. We kunnen ons dan ook afvragen of het niet weer om gegevens van de Lagko gaat, verkregen in het kader van het PSI. Enkel van het onderzoek van Cuyvers (cf. supra, paragraaf 3.2.2.1) kunnen we met zekerheid zeggen dat het plaatsvond los van het PSI.

Bovendien merken we op dat alle geraadpleegde en beschreven onderzoeken steeds gerelateerd blijken te zijn aan het thema 'pleegzorg'. Nochtans staat er nergens uitdrukkelijk vermeld dat de Lagko niet gebruikt kan worden in andere dan in pleegsituaties. Naar onze mening is het dus zeker aangewezen om de Lagko ook eens toe te passen in bredere situaties, waar er zich ook interactieproblemen tussen ouders en kind kunnen voordoen. Met deze licentiaatsverhandeling trachten we dan ook een blik te werpen op de toepassing van de Lagko in een niet-klinische onderzoeksgroep (cf. infra, Hoofdstuk 2 en 3).

Daarnaast moeten we ook even kritisch stilstaan bij de manier waarop de normering van de Lagko heeft plaatsgevonden.

Ten eerste moeten we ons vragen stellen bij de samenstelling van de eerste normgroep (cf. supra, paragraaf 3.2.3.1). Het feit dat deze bestaat uit bekenden van het onderzoeksteam, roept vragen op naar de betrouwbaarheid van deze normgroep. Bovendien is het ook maar een kleine groep van slechts 61 gezinnen. Daarnaast werden de bekomen resultaten vergeleken met die van de PSI-onderzoeksgroep, wat ook maar een groep is van 32 gezinnen met 39

kinderen. Tot slot zijn er voor de leeftijdscategorie 1- tot en met 5-jarigen geen normen voor de taxatiewaarden van de subschalen ontwikkeld.

Op basis van deze tekorten, achten we het gegrond ons vragen te stellen bij deze normgroep. Deze groep wordt dan misschien heden ten dage niet meer als normgroep ingezet, toch heeft deze groep een aantal jaren dienst gedaan als criterium op basis waarvan hulp aan gezinnen toegewezen werd. Het is echter niet duidelijk gedurende welke periode van deze normgroep gebruik gemaakt werd en vanaf wanneer de definitieve, tweede normgroep als maatstaf gehanteerd wordt.

Ten tweede zijn er ook een aantal bedenkingen te formuleren aangaande de tweede normgroep; de groep die de tegenwoordige normgroep vormt. Voor deze tweede normgroep zijn geen gegevens over de subschalen beschikbaar, waar dit nog wel min of meer het geval was voor de eerste normgroep. Opnieuw wordt hier niet gesproken over normen voor de 1- tot en met 5-jarigen. De overige normen zijn hier wel gebaseerd op een groep van 200 gezinnen, wat al betrouwbaarder is dan de eerste normgroep die bestaat uit 61 gezinnen.

Ten derde wekt de normering van de leeftijdscategorie 12- tot en met 15-jarigen en van de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ het gevoel dat normen slechts vastgesteld zijn op basis van een ‘aanvoelen’. Wat betreft de 12- tot en met 15-jarigen vermelden Weterings en van den Bergh (2003) in de handleiding dat de normering van deze groep naar eigen aanvoelen plaatsvond. Aangaande de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ legden de auteurs louter op basis van de inhoud van de items, de normen vast. Dit alles kan niet bepaald wetenschappelijk genoemd worden. Bovendien wordt ook geen vermelding gemaakt van onderzoeken die sindsdien hebben plaatsgevonden en die aantonen dat de vastgestelde normen zinvol zijn.

Wanneer we verder kritisch gaan kijken naar de manier waarop de validiteit van de Lagko nagegaan is, merken we een aantal onduidelijkheden op.

In de eerste plaats formuleren we een aantal opmerkingen aangaande de opbouw van de beschrijving van het validiteitsonderzoek in de handleiding van de Lagko. De drie vormen van validiteit die voor de Lagko onderzocht werden, respectievelijk de convergente validiteit, de begripsvaliditeit en de discriminante validiteit, worden omschreven alsof het drie verschillende vormen van validiteit betreft. Convergente en discriminante validiteit zijn echter twee onderdelen van begripsvaliditeit. Deze indeling is echter niet duidelijk voor de lezer van de handleiding. Het was om deze onduidelijkheid aan het licht te brengen, dat bij de beschrijving van de validiteit (cf. supra, paragraaf 4) de structuur van het handboek aangehouden werd. Wanneer we in de volgende hoofdstukken over validiteit spreken, zullen

we de bovenstaande termen toepassen zoals het hoort: we zullen convergente en discriminante validiteit beschouwen als onderdelen van de begripsvaliditeit.

Wat betreft het beschreven validiteitsonderzoek, verwoorden we nog een tweede opmerking. Dat de Lagko de interactie meet tussen het kind en zijn ouders (de begripsvaliditeit) is voldoende aangetoond aan de hand van een aantal andere PSI-lijsten. Er rijst echter wel de vraag op welk vlak de Lagko onderscheid kan maken met vragenlijsten die een soortgelijke problematiek meten (de convergente validiteit). De Lagko blijkt immers niet sterk te differentiëren met vragenlijsten als de NVOS en de CBCL, hoewel de Lagko op een andere theoretische achtergrond gebaseerd is. Vermits de correlatie tussen deze vragenlijsten zeer hoog ligt, vragen we ons af of de Lagko dan niet eerder een schaal is rond gedragsproblemen?

Daarenboven stellen we ons de vraag waar we in de Lagko een link kunnen vinden met de hechtingstheorie; de theorie die de basis vormt van deze vragenlijst. In de naam van de vragenlijst zelf, Lijst met Aandachtsvelden voor Gedrag bij het Kind volgens de Ouder/opvoeder, wordt immers reeds verwezen naar gedrag en is er niets dat rechtstreeks verwijst naar hechting. Zoals reeds eerder vermeld (cf. supra, inleiding), wordt de Lagko ook omschreven als een instrument dat peilt naar interactieproblemen tussen het kind en zijn ouders, hoewel de hechtingstheorie de achtergrond van deze vragenlijst betreft. Dit doet ons opnieuw afvragen of de Lagko niet eerder een schaal is rond gedragsproblemen? Hechting kan naar onze mening inderdaad een rol spelen in interactieproblemen tussen een kind en zijn ouders, maar daarnaast veronderstellen we dat er ook andere factoren, zoals het gedrag van het kind, bepalen of de interactie tussen het kind en zijn ouders al dan niet slaagt.

Op al deze vragen en bedenkingen trachten we doorheen de volgende hoofdstukken een antwoord te formuleren.

Hoofdstuk 2: Studie naar de psychometrische kwaliteit van de Lagko

INLEIDING

Vanuit de beschrijving van de Lagko (cf. supra, Hoofdstuk 1) komen we tot een aantal conceptuele en empirische vragen in verband met dit onderzoeksinstrument. Het is dan ook de bedoeling om in dit tweede hoofdstuk na te gaan wat de feitelijke waarde is van de Lagko als meetinstrument voor hechting.

De waarde van de Lagko onderzoeken, is eigenlijk nagaan wat de **validiteit** van dit instrument is. Een specifiek meetinstrument wordt als valide aangeduid als dat instrument meet wat het beoogt te meten (Onghena, 2002). Dit houdt meer concreet in dat het betreffende instrument het signaal opvangt waarin men geïnteresseerd is en geen ander signaal of ruis.

Er zijn drie soorten van validiteit te onderscheiden: inhoudsvaliditeit, criteriumvaliditeit en begripsvaliditeit (Onghena, 2002). *Inhoudsvaliditeit* verwijst naar de mate waarin de inhoud van de items representatief is voor de inhoud van het achterliggende begrip. Gewoonlijk wordt deze eerste soort van validiteit nagegaan op basis van een inhoudelijke analyse van de items. Slechts sporadisch zal dit gebeuren aan de hand van kwantitatieve technieken. *Criteriumvaliditeit* verwijst naar de mate waarin testcores verband houden met een scherp gedefinieerd criterium. *Begripsvaliditeit* verwijst naar de mate waarin testcores verband houden met een onderliggend begrip. Deze laatste soort van validiteit wordt doorgaans onderzocht met behulp van experimentele methoden, factoranalyse, ...

Concreet zullen we, aangaande onze studie naar de validiteit van de Lagko, de inhouds- en de begripsvaliditeit van deze vragenlijst nagaan.

In een eerste luik zullen we de **inhoudsvaliditeit** bestuderen. Concreet gaan we na hoe het concept 'hechting' tot uiting komt in de verschillende items van de Lagko. Daarnaast vergelijken we ook de formulering van de items van de Lagko met de formulering van de items uit andere hechtingsinstrumenten dan de Lagko. Dit onderzoeken we aan de hand van een *literatuurstudie*, in de leeftijdscategorie van 1- tot en met 15-jarigen.

In een tweede luik zullen we de **begripsvaliditeit** bestuderen. Concreet gaan we na of de Lagko effectief peilt naar hechting. Daartoe onderzoeken we respectievelijk de congruente (of convergente) en de discriminante validiteit van de Lagko. Deze begripsvaliditeit zal nauw bekeken worden aan de hand van een *empirisch onderzoek* in een niet-klinische populatie van 8- tot en met 12-jarigen.

In wat volgt worden de literatuurstudie en het empirisch onderzoek diepgaander besproken. In een eerste paragraaf bekijken we de concrete probleemstelling die aanleiding gaf tot het onderzoek. Paragraaf twee geeft een zicht op de onderzoeksvragen. In paragraaf drie gaan we tot slot dieper in op het opzet van het empirisch onderzoek. Voor concrete onderzoeksresultaten verwijzen we naar Hoofdstuk 3.

1. PROBLEEMSTELLING

In de handleiding van de Lagko, opperen Weterings en van den Bergh (2003) dat de constructie van de Lagko gebaseerd is op de hechtingstheorie. Van onderzoeksinstrumenten die op een dergelijke theorie gestoeld zijn, wordt verwacht dat zij ook effectief hechting meten. Bovendien is de constructie van een vragenlijst van cruciaal belang voor de kwaliteit van de bekomen data (Shuman & Presser, 1996). Onderzoekers manen dan ook aan voorzichtig en doordacht te werk te gaan bij het ontwerpen van een vragenlijst, aangezien de geconstrueerde vragenlijst de waarde moet meten van de variabelen uit het vooropgestelde conceptueel model, i.c. de hechtingstheorie (Janssens, 1983).

Vragenlijsten mogen dus niet uit om het even welke vragen bestaan. De inhoud van het instrument zal namelijk bepalen of het achterliggende begrip al dan niet gemeten wordt. Anderzijds is het geen sinecure voor auteurs om vragenlijsten zo te construeren dat de items het achterliggende concept volledig omvatten.

Aangaande het diagnosticeren van hechtingsproblemen door middel van vragenlijsten, verwoorden O'Connor en Zeanah (2005) een aantal bedenkingen.

Een eerste zorg betreft het begrip dat de ouders hebben van de gedragingen die bevraagd worden. Zo kunnen ouders de term 'hechting' bijvoorbeeld op een andere manier invullen, en daardoor onderdelen van een vragenlijst verschillend interpreteren, dan professionals. Dit

heeft tot gevolg dat de uitkomst van dergelijke vragenlijsten al minder eenduidig wordt. Ten tweede worden er vraagtekens geplaatst bij de sensitiviteit van vragenlijsten die hechtingsproblemen meten. Kenmerken van hechtingsproblemen zijn vaak immers te subtiel of te complex om door een vragenlijst waargenomen te kunnen worden.

O'Connor en Zeanah (2005) geven aan dat deze kritieken ondervangen kunnen worden door, aangaande de diagnostiek van hechtingsstoornissen, een combinatie van verschillende methoden (observatie, vragenlijst, interview, ...) en verschillende informatiebronnen (ouders, andere familieleden, vrienden, ...) toe te passen.

Wanneer we daarnaast de literatuur er even op naslaan, op zoek naar onderzoeksinstrumenten die specifiek ontworpen zijn om hechting te meten, dan blijkt het bestaande gamma niet zo uitgebreid te zijn (Dwyer, 2005; Kerns, K.A., Schlegelmilch, A., Morgan, T.A. & Abraham, M.M., 2005).

Voor kleinere kinderen zijn er een aantal instrumenten beschikbaar, zoals onder meer de 'Vreemde Situatie' (Strange Situation; cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 2.2.6) van Ainsworth, de Attachment Behavior Q-set (AQS; Waters & Deane, 1985), ... Voor volwassenen is er het Gehechtheidsbiografisch Interview¹ (GBI; George, Kaplan en Main, 1985) dat nagaat hoe hechtingservaringen in de kindertijd van invloed kunnen zijn op de volwassenheid.

Voor een groep van kinderen die tussen de twee bovengenoemde categorieën te situeren is, de 8- à 12-jarigen², blijken er echter buiten de Lagko nauwelijks hechtingsinstrumenten te bestaan. Dit wekt de indruk dat de ontwikkeling van hechting stopt rond de leeftijd van acht jaar en dat eventuele hechtingsproblemen een gevolg zijn van gebeurtenissen uit de kindertijd. Nochtans is hechting een proces dat zich gedurende de hele levensloop lang blijft ontwikkelen. Bovendien wordt hechting in die leeftijdsperiode zelfs complexer. Kinderen gaan immers naast de hechtingsrelatie met hun ouders ook (hechtings)relaties aan met vrienden en leeftijdsgenoten. Redenen genoeg om ook voor de leeftijdscategorie van de 8- tot 12-jarigen gevalideerde meetinstrumenten voor hechting te construeren en te implementeren.

Gezien de hierboven vernoemde voorwaarden waaraan goede vragenlijsten zouden moeten beantwoorden, stelden we ons de vraag of de Lagko aan deze voorwaarden tegemoet komt. We vroegen ons met andere woorden af of de Lagko zo op- en samengesteld is dat de totale

¹ Het Gehechtheidsbiografisch Interview is de vertaling van het Engelse Adult Attachment Interview (AAI).

² In de literatuur wordt deze leeftijdsgroep van 8- tot 12-jarigen aangeduid als de 'middle childhood'.

vragenlijst naar hechting peilt. Een uitgebreide bespreking van een onderzoek naar de validiteit van de Lagko, kwam reeds aan bod in het eerste hoofdstuk van deze verhandeling (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 4). In datzelfde hoofdstuk werden ook een aantal kritieken geformuleerd aangaande het reeds uitgevoerde validiteitsonderzoek (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 5). Deze kritieken vormden een aanleiding om het onderzoek naar de validiteit van de Lagko te hernemen en een aantal elementen aan dit onderzoek toe te voegen.

Daarnaast bleken geraadpleegde onderzoekingen (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 3.2.1 en 3.2.2) zich allemaal te situeren binnen de pleegzorg. Bovendien konden we slechts twee (of is het er maar één?; cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 5) onderzoeken op het spoor komen die gebruik maakten van de Lagko als onderzoeksinstrument, los van het PSI.

Het onderzoek in het kader van deze licentiaatsverhandeling moet dan enerzijds ook gezien worden als een herhaling van het reeds eerder uitgevoerde validiteitsonderzoek, maar dan uitgebreider. Anderzijds moet dit onderzoek geïnterpreteerd worden als een eerste verkenning met de Lagko binnen een niet-klinische doelgroep.

2. ONDERZOEKSVRAGEN

In deze paragraaf willen we aangeven welke vragen we met dit onderzoek wensen te beantwoorden. Vooraf willen we echter bemerken dat het onderzoeksvragen betreft, zonder concrete hypothesen. Gezien het abstracte karakter van de vragen, was het niet mogelijk om concrete hypothesen te formuleren. Desondanks worden bij enkele onderzoeksvragen de verwachtingen verwoord.

Enerzijds willen we nagaan of de Lagko over voldoende **inhoudsvaliditeit** beschikt. Op grond van een *literatuurstudie* willen we bestuderen of de items van de Lagko inhoudelijk representatief zijn voor de inhoud van het achterliggende begrip, i.c. de hechtingstheorie.

De algemene onderzoeksvraag voor deze literatuurstudie betreft dus: *Is de Lagko voldoende inhoudsvalide?* Om deze inhoudsvaliditeit concreet te bestuderen, splitsen we deze algemene onderzoeksvraag op in twee, meer gespecificeerde onderzoeksvragen.

Een eerste onderzoeksvraag kan dan als volgt geformuleerd worden: *Waar vinden we, in de items van de Lagko zelf, iets terug dat verwijst naar het achterliggende concept 'hechting'?*

Een tweede onderzoeksvraag luidt: *Welke onderzoeksinstrumenten zijn er, naast de Lagko, nog beschikbaar voor het meten van hechting en hoe komt het concept 'hechting' in de items van die specifieke instrumenten tot uiting?*

Anderzijds willen we de **begripsvaliditeit** van de Lagko onderzoeken. Aan de hand van een *empirisch onderzoek* willen we nagaan of scores op de Lagko verband houden met hechting, de theorie waarvan de Lagko vertrekt.

Sroufe (vermeld in Kerns, K., Klepac, L. & Cole, A., 1996) geeft aan dat zowel een goede discriminante als een goede congruente validiteit noodzakelijk zijn om de grenzen van het achterliggende concept van een instrument te bepalen. Het onderzoek naar de begripsvaliditeit van de Lagko, zal dus uitgesplitst worden naar deze twee deelaspecten van begripsvaliditeit: congruente en discriminante validiteit (Onghena, 2002).

Congruente validiteit verwijst naar de mate waarin test scores verband houden met scores op een andere test van hetzelfde onderliggende begrip. Discriminante validiteit daarentegen verwijst naar de mate waarin test scores geen verband houden met scores op een test van een ander onderliggend begrip.

De algemene onderzoeksvraag voor het empirische onderzoek kan dan ook verwoord worden als: *Is de Lagko voldoende begripsvalide?* Deze algemene onderzoeksvraag kan echter verder opgesplitst worden in twee, meer specifieke, onderzoeksvragen.

De eerste onderzoeksvraag luidt dan: *Is de Lagko adequaat congruent valide?* Met het oog op een goede begripsvaliditeit van de Lagko verwachten we, op basis van de definitie van congruente validiteit, dat scores op de Lagko een zinnige samenhang zullen vertonen met scores op de Security Scale (Kerns et al., 1996).

De tweede onderzoeksvraag kan als volgt geformuleerd worden: *Is de Lagko adequaat discriminant valide?* Met het oog op een goede begripsvaliditeit van de Lagko verwachten we, uitgaande van de definitie van discriminante validiteit, slechts een beperkte samenhang te vinden tussen scores op de Lagko en scores op de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997). We verwachten een beperkte samenhang, en niet een totale afwezigheid van samenhang, omdat we veronderstellen dat gedragsproblemen (gemeten door

de SDQ) desalniettemin van invloed zijn op de hechtingsrelatie en de omgang tussen het kind en zijn ouders (gemeten door de Lagko).

3. ONDERZOEKSOPZET VAN HET EMPIRISCH ONDERZOEK

In de volgende paragrafen zullen we meer duiding verschaffen bij het onderzoeksopzet van het uitgevoerde empirisch onderzoek.

In een eerste paragraaf beschrijven we de deelnemende onderzoeksgroep. Paragraaf twee verduidelijkt de toegepaste onderzoeksmethode en de onderzoeksmiddelen. In paragraaf drie bespreken we tot slot de gevolgde onderzoeksprocedure.

3.1 ONDERZOEKSGROEP

Voor de uitvoering van het empirisch onderzoek werd een niet-klinische onderzoeksgroep geselecteerd. Deze onderzoeksgroep bestond uit leerlingen uit de tweede en de derde graad van het gewoon basisonderwijs, en hun ouders. Bundels met vragenlijsten werden verspreid over zes basisscholen, die bereid waren tot medewerking aan het onderzoek. Het betrof vijf scholen in Heusden-Zolder en één school in het Hasseltse. Voor verdere details over de manier waarop de selectie van de deelnemende scholen en klassen plaatsvond, wordt verwezen naar paragraaf 3.3 van dit hoofdstuk (cf. infra).

Er werden 547 bundels met vragenlijsten rondgedeeld, waarvan er 417 ook terug werden ingeleverd. Dit wil zeggen dat 76 % van de oorspronkelijk geselecteerde onderzoekspopulatie effectief aan het onderzoek heeft meegewerkt.

De deelnemende populatie bestond voor 54 % uit meisjes en voor 46 % uit jongens, allen met een leeftijd tussen acht en dertien jaar. De verdeling van alle deelnemers over de vier verschillende leerjaren is ongeveer gelijk: 121 leerlingen (29 %) uit het derde leerjaar, 93 leerlingen (22 %) uit het vierde leerjaar, 102 leerlingen (24 %) uit het vijfde leerjaar en 101 leerlingen (24 %) uit het zesde leerjaar. De invuller van de vragenlijsten was in het merendeel van de gevallen (79 %) de moeder, terwijl dat voor 14 % van de leerlingen de vader was. Bij

vijf procent van alle leerlingen vulden beide ouders de vragenlijsten in. Net geen twee procent van de vragenlijsten werd ingevuld door een andere persoon dan (één van) de ouders. De meerderheid van de ouders, namelijk 79 %, had de Belgische nationaliteit.

3.2 ONDERZOEKSMETHODE

In onderstaande tekst, zullen we de gevolgde onderzoeksmethode kort illustreren. Eerst gaan we nauwgezet in op het soort onderzoek dat uitgevoerd werd. Vervolgens bespreken we de gebruikte onderzoeksmiddelen.

3.2.1 Soort onderzoek

Om de begripsvaliditeit van de Lagko te bestuderen was het essentieel om een groot aantal respondenten te benaderen, die met relatief weinig inspanning zelfstandig de vragenlijsten (meer bepaald de Lagko, de SDQ en de Security Scale) konden invullen. Bovendien waren er cijfermatige gegevens nodig om de begripsvaliditeit te kunnen kwantificeren. Het onderzoek is dan ook eerder te beschouwen als een *kwantitatief onderzoek*, hoewel er ook kwalitatieve aspecten in dit onderzoek naar voor komen (bijvoorbeeld bij het interpreteren van de verkregen resultaten).

Het onderzoek dat in het kader van deze licentiaatsverhandeling wordt uitgevoerd, kan verder aangeduid worden als *exploratief onderzoek*. Bij een *exploratief onderzoek* wordt er verder gegaan dan het louter verzamelen en ordenen van feiten. Men tracht namelijk samenhangen te vinden die voor een bepaald theoretisch of praktisch doel relevant worden geacht, zonder dat men op voorhand duidelijke hypothesen heeft die men wil toetsen (De Munter, 2004).

3.2.2 Onderzoeksinstrumentarium en verantwoording

Elke geselecteerde deelnemer kreeg een bundel, met daarin drie vragenlijsten, mee naar huis.

Deze drie vragenlijsten betroffen respectievelijk de Lagko, de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) en de Security Scale. Naast deze drie vragenlijsten werd vooraan in de bundel nog een korte lijst met enkele algemene vragen toegevoegd, om nauwer zicht te krijgen op de onderzoeksgroep.

In wat volgt zal het volledige onderzoeksinstrumentarium, dat in het kader van dit onderzoek gebruikt werd, concreter onder de loep genomen worden. In een eerste paragraaf bespreken we kort de Lagko. Een tweede en derde paragraaf gaan respectievelijk dieper in op de SDQ en de Security Scale. In een laatste paragraaf wordt nog ingegaan op de bijkomende vragenlijst voor meer algemene informatie over de deelnemers.

3.2.2.1 De Lijst met Aandachtvelden voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/Opvoeder (Lagko; Weterings & van den Bergh, 2003)

Omdat een bespreking van de Lagko al uitvoerig aan bod kwam in het eerste hoofdstuk, zullen we hier slechts enkele hoofdelementen van deze vragenlijst herhalen. Voor een gedetailleerde beschrijving van de onderdelen ‘inhoud, afname en scoring’ en ‘validiteit’ wordt naar Hoofdstuk 1 (cf. supra) verwezen. Aan de betrouwbaarheid van de Lagko besteden we hier wat meer aandacht.

Inhoud, afname en scoring

De Lagko is een screeningsinstrument voor hulp bij de opvoeding in gezinnen met kinderen van één tot en met vijftien jaar. Het gaat namelijk de aard van de (opvoedings)relatie tussen ouders en hun kind na. Het doel van de Lagko is om gericht hulp te kunnen bieden aan ouders bij de opvoeding van hun kind (Weterings & van den Berg, 2003).

Het instrument bestaat uit een vragenlijst van 110 items. Alle items zijn voorbeelden van gedrag van een kind en van problemen die zich kunnen voordoen in de dagelijkse omgang van het kind met zijn ouder (Weterings & van den Berg, 2003). De 110 beschrijvingen zijn gegroepeerd rond 19 onderwerpen, zoals stemmingen, slapen, relatie met de opvoeder, standvastigheid, behoefte aan aandacht, ...

Idealiter wordt de Lagko in een vraaggesprek met de ouders afgenomen door de (gezins)begeleider. Dit gebeurt thuis of in de leefsituatie van het kind. Op deze manier te werk gaan, bevordert de betrouwbaarheid van de bekomen gegevens. Daarnaast biedt dit aan de begeleider de mogelijkheid om door te vragen wanneer er onduidelijkheid heerst.

Onder aan de vragenlijst is er ruimte voorzien voor opmerkingen. Hier kan bijvoorbeeld iets over het gedrag van het kind neergeschreven worden dat de ouders zich herinneren op basis van één van de items. Bovendien kan de begeleider deze ruimte benutten om aanvullingen, verduidelijkingen of observaties te vermelden.

De tijd die nodig is om de Lagko af te nemen, bedraagt 45 à 60 minuten.

Elke vraag heeft vier antwoordmogelijkheden: nee of (bijna) nooit, soms, geregeld en veel of vaak. De antwoorden worden, eventueel na omkering, omgezet in scores van één tot en met vier. Hoe vaker ouders aangeven dat een bepaald (probleem)gedrag voorkomt, hoe hoger het aantal punten dat wordt toegekend. Wanneer de individuele scores van de 110 items opgeteld worden, wordt een totaalscore voor de Lagko bekomen. Naast een totaalscore worden ook een aantal subschaalscores berekend.

Aangaande de scoring zijn er een aantal uitzonderingen waarmee rekening dient gehouden te worden, wil de uitslag op de Lagko een representatieve weergave zijn van de interactieproblemen die de ouders ervaren:

- Hebben de ouders een item opengelaten maar bij de desbetreffende vraag wel toelichting gegeven aan de begeleider, dan kan deze vraag gescoord worden op basis van die verkregen informatie.
- Wanneer een item niet ingevuld is, wordt een score 2 toegekend vanuit de veronderstelling dat ouders twijfelden bij het beantwoorden van die vraag. Door het open laten van de vraag ontkennen ouders niet dat het gedrag afwezig is, waardoor het niet toegestaan is 1 punt te scoren voor dit item.
- Indien de ouders een vraag beantwoorden door een kruisje te plaatsen op de lijn tussen twee kolommen, dan moet de hoogste score gegeven worden. Hierbij gaan de auteurs van de Lagko er vanuit dat ouders meestal geneigd zijn zo weinig mogelijk problemen aan te geven. De hoogste score ligt waarschijnlijk dan ook dichterbij de werkelijke situatie.
- Als beide ouders dezelfde meningen delen bij het invullen van de vragenlijst, dan gelden voor hen dezelfde scores. Verschillen zij echter voor bepaalde items wel van mening dan kan dit op de lijst aangegeven worden door, bij hun respectievelijke antwoorden, een P

voor vader en een M voor moeder te noteren. In dat geval moeten later dan ook voor vader en moeder afzonderlijk, totaal- en subschaalscores berekend worden.

Na bewerking van de scores laat de Lagko kenmerkende interactiepatronen zien tussen ouder en kind. Op grond van de beschikbare, genormeerde scores wordt inzicht verkregen in de graad van opvoedingshulp die het gezin nodig heeft.

Er zijn profielen opgemaakt zowel voor de totaalscore en zijn bijhorende taxatiewaarde als voor de subschaalscores en hun bijhorende taxatiewaarden (cf. infra, Bijlage 6). Dit alles om het geheel visueel overzichtelijker te maken. Op deze profielen is een TW 2 aangegeven met een dubbele stippellijn. Een dikke zwarte lijn duidt een TW 3 aan. Alle profielen zijn uitgewerkt voor elk van de drie leeftijdscategorieën.

Tot slot dient opgemerkt te worden dat de Lagko handmatig gescoord kan worden door middel van scorings- en wegingsformulieren. Daarnaast bestaat er ook een softwareprogramma om de gegevens van de Lagko in te voeren. Dit programma berekent aan de hand van de ingevoerde antwoorden de totaalscore en de subschaalscores. Daarnaast worden bij elk van deze scores ook de bijhorende taxatiewaarden weergegeven. Bij handmatige scoring moet dit allemaal zelf berekend en opgezocht worden.

Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid van de Lagko werd nagegaan in het kader van de ontwikkelings- en implementatieprojecten van het PSI (Weterings & van den Bergh, 2003). De betrouwbaarheid werd berekend middels Cronbachs alfa en bedraagt .96 voor de gehele vragenlijst. Ook voor de vijf subschalen van de Lagko ligt Cronbachs alfa tussen .80 en .96. Voor de lijsten 'Dagelijkse Problemen' en 'Bijzondere Gedragskenmerken' is Cronbachs alfa niet berekend. Op basis van deze cijfergegevens kan geconcludeerd worden dat de Lagko een interne consistente vragenlijst is.

Toch dienen een aantal opmerkingen aangehaald te worden. Ten eerste gebeurden deze berekeningen in 1991 binnen de eerste, en relatief kleine, PSI-onderzoeksgroep van 39 kinderen. In 1993 en 1994 werd Cronbachs alfa opnieuw berekend voor de vijf subschalen, maar niet meer voor de Lagko in zijn geheel. Cronbachs alfa blijkt over de jaren heen wel redelijk constant te blijven. Ten tweede werd de betrouwbaarheid niet nagegaan voor de leeftijdscategorie van de 12- tot en met 15-jarigen.

Tot slot geven Weterings en van den Bergh (2003) in de handleiding van de Lagko ook nog de betrouwbaarheid mee, berekend aan de hand van gecorrigeerde item-totaalcorrelaties. De gecorrigeerde item-totaalcorrelaties blijken stuk voor stuk positief te zijn, goed te differentiëren tussen de verschillende items en consistent te zijn over de jaren.

De validiteit van de Lagko werd op drie manieren onderzocht (Weterings & van den Bergh, 2003). Doorheen verscheidene onderzoeken werd aangetoond dat de Lagko beschikt over (1) een goede convergente validiteit, (2) afdoende begripsvaliditeit en (3) voldoende discriminante validiteit. Voor een uitgebreide uitwerking hiervan, wordt naar paragraaf 4 van Hoofdstuk 1 (cf. supra) verwezen.

3.2.2.2 Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997)

De SDQ is een Engelse vragenlijst die in 1997 door Goodman werd ontwikkeld. In 2000 werd dit instrument naar het Nederlands vertaald (Sterke Kanten en Moeilijkheden vragenlijst) door Treffers en van Widenfelt, in samenwerking met Goodman (van Widenfelt, B.M., Goedhart, A.W., Treffers, P.D.A. & Goodman, R., 2003). De SDQ is een korte gedragsvragenlijst die ontworpen werd voor kinderen tussen drie en zestien jaar. Deze vragenlijst peilt naar sterke kanten in het gedrag van het kind, maar gaat ook na waar er zich mogelijk moeilijkheden voordoen. Er bestaat een ouderversie en een leerkrachtversie van de vragenlijst. Voor de 11-tot en met 16-jarigen is er ook een versie voor de jongeren zelf. Voor ons onderzoek werd er gebruik gemaakt van de ouderversie (cf. infra, Bijlage 7).

De vragen uit de SDQ zijn gebaseerd op de omschrijving van de symptomen van DSM³-classificaties die geregeld voorkomen bij jeugdigen, zoals angst, depressie, gedragsstoornissen en ADHD⁴. Daaraan werden vragen toegevoegd over problemen met leeftijdsgenoten, als indicatie voor psychische problemen.

Inhoud, afname en scoring

De SDQ is bedoeld om kinderen met een hoog risico op psychosociale problemen te signaleren. Deze vragenlijst meet dan ook de aanwezigheid van psychosociale problemen, de

³ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders; Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (2002). *Beknopte handleiding bij de diagnostische criteria van de DSM-IV-TR*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

⁴ Attention Deficit and Hyperactivity Disorder

sterke kanten van het kind en de invloed van eventuele psychosociale problemen op het dagelijks functioneren.

De SDQ bestaat uit 25 beschrijvingen van zowel positief als negatief gedrag dat een kind kan vertonen. De 25 items zijn verdeeld over de volgende vijf subschalen: (1) emotionele problemen, (2) gedragsproblemen, (3) hyperactiviteit, (4) problemen met leeftijdsgenoten en (5) pro-sociaal gedrag. Elke subschaal bevat vijf items of stellingen (cf. infra, Bijlage 8).

Ouders krijgen voor elke stelling drie antwoordmogelijkheden: niet waar, een beetje waar of zeker waar. Het is de bedoeling dat ouders zich voor het aankruisen van hun antwoord baseren op hun kind, zoals het zich de laatste zes maanden gedroeg.

Alle antwoorden worden, eventueel na omkering, omgezet in een score van nul tot en met twee. De bekomen scores worden vervolgens opgeteld. Op die manier kan voor elke subschaal afzonderlijk een score berekend worden. Daarnaast kan ook een totale probleemscore uitgerekend worden aan de hand van de eerste vier hoger vermelde subschalen. De subschaal 'pro-sociaal gedrag' telt dus niet mee bij de berekening van de totaalscore.

Er zijn tabellen opgesteld om de subschaalscores en de totaalscore te interpreteren. Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen normale, borderline en abnormale scores. Bovendien bestaan er voor een aantal landen specifieke normen voor de totale groep, per geslacht, per leeftijd en per geslacht en leeftijd. Voorlopig is dit voor Vlaanderen nog niet het geval.

Zowel voor de totaalscore als voor de subschaalscores geldt dat hoe lager de score is, hoe minder problemen het kind ondervindt. Voor de subschaal 'pro-sociaal gedrag' geldt echter het omgekeerde: hoe hoger de score is, hoe meer pro-sociaal gedrag het kind vertoont.

Betrouwbaarheid en validiteit

Wat betreft de betrouwbaarheid is de interne consistentie van de ouderversie van de SDQ goed. Voor de totale moeilijkheden, gerepresenteerd door de totaalscore op de SDQ, bedraagt Cronbachs alfa .80. Aangaande de verschillende subschalen bedraagt Cronbachs alfa respectievelijk .70 voor emotionele problemen, .55 voor gedragsproblemen, .78 voor hyperactiviteit, .66 voor problemen met leeftijdsgenoten en .68 voor pro-sociaal gedrag. Hierbij valt te bemerken dat Cronbachs alfa voor de subschaal gedragsproblemen opmerkelijk

laag is, namelijk .55. Dit is wellicht te wijten aan het feit dat de subschalen slechts uit vijf items bestaan (Muris, P., Meesters, C. & van den Berg, F., 2003).

De validiteit van de SDQ werd nagegaan aan de hand van correlaties met overige meetinstrumenten. Zo werd er onder meer vastgesteld dat er hoge correlaties bestaan tussen de totaalscore op de SDQ en de totaalscore op de CBCL ($r = .70$). Ook tussen de verschillende subschalen van de SDQ en de onderdelen van de CBCL bestaan goede correlaties (alle correlaties liggen tussen .45 en .70) (Muris et al., 2003).

Verantwoording

De keuze voor de SDQ als eerste vragenlijst waarmee de Lagko vergeleken kan worden, heeft verschillende redenen.

In de eerste plaats is de SDQ een vragenlijst die peilt naar gedragsmoeilijkheden, wat een interessant vertrekpunt is om de discriminante validiteit van de Lagko na te gaan. Ten tweede is de SDQ een vragenlijst die naast moeilijkheden ook naar de sterke kanten van het kind vraagt. Dit werkt bemoedigend tijdens het invullen van de vragenlijst. Tot slot is de SDQ een zeer korte vragenlijst, ze omvat slechts 25 items, zodat het relatief weinig tijd vraagt om deze vragenlijst in te vullen.

3.2.2.3 Security Scale (Kerns et al., 1996)

De Security Scale werd oorspronkelijk ontworpen door Kerns, Klepac en Cole in 1996. Voor een studie van Verschuere en Marcoen in 2002, werd deze vragenlijst door Verschuere naar het Nederlands vertaald (cf. infra, Bijlage 9). Het instrument betreft een zelfrapportage voor kinderen tussen 8 en 12 jaar.

De Security Scale onderzoekt de veiligheid van de hechtingsrelatie tussen het kind en zijn beide ouders vanuit het perspectief van het kind, want deze vragenlijst is in te vullen door het kind zelf.

Inhoud, afname en scoring

De items van de Security Scale zijn ontworpen om drie aspecten na te gaan in de relatie tussen het kind en zijn ouders. Vooreerst peilen ze naar de mate waarin het kind de specifieke hechtingsfiguur als responsief en beschikbaar ervaart (bijvoorbeeld of een kind bang is dat een ouder er niet zou zijn wanneer hij die nodig heeft). Daarnaast wordt gepolst naar de mate

waarin het kind geneigd is om te vertrouwen op de hechtingsfiguur in tijden van spanning (bijvoorbeeld of een kind graag naar een ouder toe gaat wanneer hij moet wenen om iets). Tot slot informeren de items ook naar de mate waarin het kind zich op zijn gemak voelt als hij met de hechtingsfiguur communiceert, en de mate waarin hij daar ook geïnteresseerd in is (bijvoorbeeld of een kind graag aan een ouder vertelt wat hij denkt of voelt).

De Security Scale bestaat uit twee korte vragenlijsten. Elk lijstje gaat door middel van 15 beknopte vragen de hechtingsrelatie na van het kind met respectievelijk zijn moeder en zijn vader. Beide vragenlijsten, zowel de moeder- als de vadervorm, bevatten dezelfde 15 items.

Deze 15 vragen zijn op een alternatieve manier gestructureerd, in navolging van Harter (1982). Bij het ontwerpen van haar 'Perceived Competence Scale for Children' stelde zij haar vragen op in de volgende vorm: "Sommige kinderen..., maar andere kinderen...". Dit alternatieve opzet werd geïmplementeerd met het oog op het voorkomen van sociaal wenselijke antwoorden. Aangezien de items van de Security Scale volgens dit alternatieve opzet gestructureerd zijn, is bijvoorbeeld Item 1 als volgt geformuleerd: "*Sommige kinderen vinden het gemakkelijk om hun mama (papa) te vertrouwen, maar andere kinderen zijn er niet zeker van dat ze hun mama (papa) kunnen vertrouwen.*"

Het kind krijgt de instructie om te kiezen welk van beide kinderen hem het best karakteriseert. Daarna moet hij voor de gekozen stelling aanduiden of deze beschrijving "een beetje waar" of "helemaal waar" is voor hem.

Elke item wordt gescoord op een vier-puntenschaal, waarbij hogere scores wijzen op het ervaren van een veiligere hechting van het kind met zijn moeder en/of vader.

Scores over alle items worden gemiddeld, zodat kinderen een totale score bekomen op een continue dimensie van veiligheid. Er wordt voor de moeder- en de vadervorm afzonderlijk een totaalscore uitgeteld. Daarnaast wordt ook een algemene totaalscore, over deze twee vragenlijsten heen, berekend. Bevindt de totaalscore van het kind zich in het bovenste twee derde van de verdeling, dan wordt het kind als veilig geclassificeerd. Is zijn totaalscore daarentegen in het onderste één derde van de verdeling terug te vinden, dan wordt hij als onveilig geclassificeerd.

Betrouwbaarheid en validiteit

Er is een adequate interne consistentie vast te stellen voor de Security Scale, met een Cronbachs alfa van .74 voor de moedervorm en van .81 voor de vadervorm (Verschuere &

Marcoen, 2002). Ook in andere studies (onder andere Kerns et al., 1996) blijkt Cronbachs alfa steeds rond .80 te liggen. Wel moet hierbij opgemerkt worden dat Cronbachs alfa soms lager blijkt te zijn voor de groep van 8- tot 9-jarigen dan voor oudere kinderen (Dwyer, 2005; Kerns et al., 2005). De test-hertest betrouwbaarheid, nagegaan met een interval van twee weken, bedroeg .75. Hieruit kan afgeleid worden dat scores op de Security Scale stabiel zijn over de tijd.

Er werden ook verbanden aangetoond tussen de Security Scale en andere meetinstrumenten voor hechting. Wat de congruente validiteit betreft werd er een verband gevonden tussen scores op de moedervorm van de Security Scale en de hechtingsclassificatie van de kinderen op basis van ‘The Doll Story Completion Task’⁵.

Daarnaast werd de Security Scale in verband gebracht met Harters Perceived Competence Scale for Children. Er werden significante correlaties aangetoond tussen de scores op de moeder- en vadervorm van de Security Scale en de verschillende subschalen van de Perceived Competence Scale for Children. Deze subschalen betreffen: ‘global self-worth’, ‘scholastic competence’, ‘social acceptance’, ‘physical appearance’ en ‘behavioral conduct’. Enkel de correlatie met de scores van de subschaal ‘athletic competence’ bleek niet significant te zijn. Dit toont de discriminante validiteit van de Security Scale aan. Van veilige hechting wordt namelijk verwacht dat het hoog correleert met bijvoorbeeld motivatie, sociale interactie en sociale relaties terwijl met intelligentie of fysieke ontwikkeling geen verband verwacht wordt (Sroufe, vermeld in Kerns et al., 1996).

Verdere evidentie voor validiteit werd geboden door studies die aantoonen dat scores op de Security Scale correleren met verscheidene, theoretisch verwante concepten. Dit werd nagegaan door scores op de Security Scale onder andere in verband te brengen met de waarneming van kinderen aangaande hun eigen competenties, zelfwaarde en manieren van omgaan met situaties. Bovendien werden scores ook in verband gebracht met wat ouders rapporteerden over hun opvoedingsgewoontes. Tot slot werd ook de interactie met leeftijdsgenoten en vriendjes in verband gebracht met scores op de Security Scale. Telkens werden de verwachte verbanden vastgesteld (onder andere Verschueren & Marcoen, 2002). Dit is slechts een kleine opsomming van verscheidene onderzoeken die de validiteit van de Security Scale als voorwerp hadden (Kerns et al., 1996).

⁵ The Doll Story Completion Task werd in 2001 ontworpen door Granot en Mayseless. Met dit instrument kunnen de hechtingsrepresentaties die een kind heeft ten aanzien van zijn ouder beoordeeld worden in termen van veilig, vermijdend, ambivalent of gedesorgeriseerd.

Verantwoording

De keuze voor de Security Scale als tweede vragenlijst waarmee de Lagko vergeleken kan worden, heeft verschillende redenen.

In de eerste plaats is de Security Scale gebaseerd op hetzelfde theoretische kader als de Lagko, namelijk de hechtingstheorie, zodat deze vragenlijst een uitstekende vergelijkingsbasis biedt. Daarnaast is de Security Scale nog een recente vragenlijst waar tot op heden niet veel onderzoek mee gedaan is. Op die manier kan dit onderzoek misschien een bijdrage leveren aan toekomstig onderzoek met de Security Scale. Tot slot is de Security Scale een korte vragenlijst (twee vragenlijsten met dezelfde 15 items) zodat het relatief weinig tijd vraagt van de respondent (i.c. het kind) om deze vragenlijst in te vullen.

3.2.2.4 Algemene Informatie

Tot slot vonden de ouders in de bundel nog een vragenlijst Algemene Informatie (cf. infra, Bijlage 10). Deze vragenlijst werd zelf samengesteld en bestond uit 16 items. De vragen peilden naar achtergrondinformatie betreffende het betrokken kind en zijn huidige gezinssituatie, zoals leerjaar, leeftijd en geslacht, aard van de relatie met het kind, ... Voor het verwerken van alle vragenlijsten was het belangrijk om over deze persoonlijke gegevens te beschikken.

Deze aanvullende vragenlijst Algemene Informatie werd ingevuld, zoals ook gevraagd werd voor overige vragenlijsten, door de ouder die het meest bij de opvoeding van het kind betrokken is. Voor het ingeven van deze achtergrondgegevens, werd gebruik gemaakt van zelfontworpen codes.

3.3 ONDERZOEKSPROCEDURE

3.3.1 Verzameling van de onderzoeksgegevens

Begin januari 2006 werd naar negen gewone basisscholen een brief verstuurd met de vraag tot medewerking aan onderzoek (cf. infra, Bijlage 1). Tevens werd in deze brief ons onderzoek kort voorgesteld. De aangeschreven scholen werden op louter toevallige basis geselecteerd.

Omwille van organisatorische redenen werden enkel scholen in de regio's Heusden-Zolder en Hasselt gecontacteerd. Op die manier kregen zes basisscholen uit Heusden-Zolder en drie basisscholen uit Hasselt een brief.

Twee weken na het verzenden van de oproep tot medewerking, werden de negen scholen telefonisch nog eens herinnerd aan deze brief en werd er tevens gepolst naar hun bereidheid tot medewerking aan het onderzoek. Eén school uit Hasselt liet op voorhand weten liever af te zien van deelname, gezien zij al aan diverse onderzoeksprojecten meewerken. Met een tweede school uit Hasselt is het nooit gelukt om telefonisch contact te krijgen. Een derde en laatste school, ditmaal uit Heusden-Zolder, ontzegde zich van medewerking na inzage van de vragenlijsten.

Op deze manier konden uiteindelijk zes scholen weerhouden worden. Vijf scholen uit de regio Heusden-Zolder en één school uit het Hasseltse leverden een bijdrage aan dit onderzoek.

Wanneer er in de desbetreffende scholen meer dan één klas van een derde, vierde, vijfde of zesde leerjaar aanwezig was, dan selecteerde de directie op toevallige basis één deelnemende klas van respectievelijk het derde, vierde, vijfde en zesde leerjaar. Omwille van praktische redenen volstond het immers om per school te beschikken over één meewerkende klas van elk hierboven genoemd leerjaar. Vaak gebeurde de selectie in overleg met de leerkracht, het oudercomité of de participatieraad.

Begin februari 2006 werden de bundels met vragenlijsten samengesteld en aan de deelnemende basisscholen bezorgd. Zij stonden dan in voor de verdere verspreiding ervan. Gedurende de maanden februari, maart en april 2006, afhankelijk van het moment waarop de leerlingen de bundel met vragenlijsten mee naar huis kregen, vulden ouders en kinderen de vragenlijsten in. Vooraan in de bundel vonden de ouders nog een brief die hen aanmoedigde om mee te werken aan het onderzoek (cf. infra, Bijlage 2). Tevens had de brief als doel het onderzoek voor ouders wat te situeren en te kaderen. De medewerking van de ouders was volledig anoniem.

Na een seintje van de directie, werden de ingeleverde bundels telkens ter plekke weer afgehaald. De laatste bundels konden eind april 2006 opgehaald worden.

3.2.2. Verwerking en analyse van de onderzoeksgegevens

Het invoeren van de ingezamelde gegevens vond plaats in maart en april 2006. De gegevens, verkregen aan de hand van de SDQ, de Security Scale en de bijkomende vragenlijst Algemene Informatie, werden ingevoerd in een Microsoft Excel bestand. De antwoorden op de Lagko werden ingegeven via het computerprogramma⁶, horende bij deze vragenlijst.

De scores die het computerprogramma aangaf voor de afzonderlijke items, de subschalen en de totale Lagko werden in januari en februari 2007 eveneens ingevoerd in een Microsoft Excel bestand.

In april 2007 werden alle onderzoeksgegevens vervolgens statistisch verwerkt met behulp van het statistische programma SAS⁷. Concreet werden er onder andere correlaties berekend; we voerden een factoranalyse en canonische correlatie-analyses uit en we stelden enkele box plots en frequentietabellen op.

⁶ Lagko, versie 1.1, is een Microsoft Excel applicatie van de uitgeverij SWP (2004, Amsterdam).

⁷ Statistical Analysis System, versie 9.1

Hoofdstuk 3: Onderzoeksresultaten

INLEIDING

Zoals we in het vorige hoofdstuk reeds aankondigden, onderzochten we de psychometrische kwaliteit van de Lagko. We bewerkstelligden dit ten eerste aan de hand van een literatuurstudie en ten tweede via een empirisch onderzoek.

In dit derde hoofdstuk presenteren we de onderzoeksresultaten van deze uitgevoerde onderzoeken. Concreet gaan we in het eerste deel van dit hoofdstuk in op de resultaten van de literatuurstudie. In het tweede deel bespreken we vervolgens de bevindingen van het empirisch onderzoek, dat plaatsvond binnen een niet-klinische onderzoeksgroep.

1. RESULTATEN VAN DE LITERATUURSTUDIE

In het eerste deel van dit hoofdstuk presenteren we de resultaten van de literatuurstudie naar de waarde van de Lagko. Meer specifiek was het de bedoeling om aan de hand van een literatuurstudie de inhoudsvaliditeit van deze vragenlijst te onderzoeken.

In wat volgt geven we, in twee paragrafen, de resultaten op de specifieke onderzoeksvragen weer.

1.1 INHOUDELIJKE ANALYSE VAN DE LAGKO

De eerste onderzoeksvraag luidde: *‘Waar vinden we, in de items van de Lagko zelf, iets terug dat verwijst naar het achterliggende concept ‘hechting’?’* Om deze vraag te beantwoorden, analyseerden we de 110 items van de Lagko nauwkeurig met het oog op het vinden van linken met de hechtingstheorie, zoals die geschetst werd in Hoofdstuk 1 (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 2.2).

Uit wat in Hoofdstuk 1 (cf. supra) rond hechting beschreven staat, kunnen we afleiden dat hechting tussen het kind en zijn ouders maar tot stand komt op grond van een interactie tussen beiden. Van een aantal vragen uit de Lagko kunnen we zeggen dat ze verwijzen naar deze interactie. Meer bepaald denken we dan aan de items rond de zes onderwerpen ‘Relatie met de opvoeder’, ‘Gehoorzaamheid’, ‘Taalgebruik’, ‘Straffen’, ‘Aandacht geven’ en ‘Lichamelijk contact’. Voor de concrete items horende onder deze onderwerpen, verwijzen we naar Bijlage 4 (cf. infra).

In Hoofdstuk 1 kwam ook de kwaliteit van hechtingsrelaties even aan bod (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 2.2.6). Hier werd aangegeven dat de kwaliteit van de hechtingsrelatie tussen het kind en zijn ouders afhankelijk is van de interactie tussen hen. De kwaliteit van deze hechtingsrelatie wordt daarenboven vooral bepaald door de sensitiviteit van de ouders maar ook factoren bij het kind spelen een rol, zoals zijn initiatief tot interactie of zijn reactie op de ouder (Bretherton, 1992).

In de Lagko zijn een aantal zogenaamde kindfactoren terug te vinden. Een groot deel van de items representeert namelijk gedragingen die het kind in de dagelijkse omgang kan stellen. Enerzijds gaat het om positief gedrag bij het kind, bijvoorbeeld: “*Is het kind opgewekt?*” (Item 1), “*Kan het kind zichzelf goed vermaken?*” (Item 15) of “*Speelt het kind met plezier met andere kinderen?*” (Item 47). Dit zijn gedragingen die aansluiten bij een veilige hechting van het kind aan zijn ouders. Uit de ABC-classificatie van Ainsworth blijkt immers dat veilig gehechte kinderen meer positief gedrag stellen ten aanzien van hun ouders dan andere kinderen (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 2.2.6.1).

Anderzijds vinden we in de items van de Lagko vooral negatieve gedragingen terug die het kind mogelijkerwijze kan stellen, bijvoorbeeld: “*Is het driftig, heeft het woedeaanvallen?*” (Item 5), “*Pest het kind anderen?*” (Item 17), “*Vernielt het kind van alles?*” (Item 19), “*Kan het kind problemen niet uit zijn hoofd zetten?*” (Item 30), ... De ABC-classificatie van Ainsworth volgend, zijn deze negatieve gedragingen vooral te bespeuren bij kinderen die onveilig gehecht zijn aan hun ouders (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 2.2.6.1 en 2.2.6.2).

Aangaande de sensitiviteit van ouders in de interactie met hun kind, kunnen de volgende items hier onder meer aan gekoppeld worden: “*Begrijpt u wat het kind zegt of bedoelt?*” (Item 59), “*Valt de aanpak van het kind u zwaar?*” (Item 107), “*Bent u ook trots op het kind?*” (Item 110).

Uit dit alles kunnen we dus besluiten dat het merendeel van de items uit de Lagko in verband te brengen is met de hechtingstheorie. Toch kan van de bovengenoemde items niet gezegd worden dat zij uitsluitend te maken hebben met hechting. Woedeaanvallen, pesten, piekeren, ... zijn namelijk gedragingen die ook op andere externaliserende of internaliserende problemen kunnen wijzen dan op problemen aangaande de hechting tussen ouder en kind. Daarnaast vinden we in de Lagko ook items terug die extreem gedrag weergeven, bijvoorbeeld “*Steelt het kind?*” (Item 44), “*Is het kind erg met seks bezig?*” (Item 45), “*Schrokt het kind of propt het zich vol?*” (Item 62), “*Bonkt het kind met zijn hoofd tegen de rand van zijn bed?*” (Item 98), ... Men kan zich voorstellen dat kinderen deze gedragingen kunnen stellen wanneer zij een ernstige hechtingsstoornis hebben. Toch worden deze gedragingen eerder gelinkt aan andere stoornissen uit de DSM die zich bij kinderen kunnen voordoen, zoals oppositioneel opstandig gedrag, ...

1.2 INHOUDELIJKE VERGELIJKING VAN DE LAGKO MET ENKELE ANDERE HECHTINGSINSTRUMENTEN

Via de tweede onderzoeksvraag wilden we de Lagko inhoudelijk vergelijken met andere meetinstrumenten die gebaseerd zijn op hechting. De tweede onderzoeksvraag luidde dan ook: ‘*Welke onderzoeksinstrumenten zijn er, naast de Lagko, nog beschikbaar voor het meten van hechting en hoe komt het concept ‘hechting’ in de items van die specifieke instrumenten tot uiting?*’ Concreet betrokken we, voor het beantwoorden van deze vraag, hechtingsinstrumenten die voorhanden zijn in de leeftijdscategorie van de 1- tot en met 15-jarigen. We kozen voor deze leeftijdscategorie omdat de Lagko specifiek voor de 1- tot en met 15-jarige kinderen bedoeld is. Uit de gevonden meetinstrumenten selecteerden we er enkele, waarvan we vervolgens de formulering van de items nagingen. De manier waarop de items van de desbetreffende instrumenten geformuleerd zijn, werd tot slot vergeleken met de samenstelling van de items van de Lagko.

Dwyer (2005) en Kerns et al. (2005) geven een overzicht van de meetinstrumenten voor hechting die bestaan in de leeftijdscategorie van de 8- tot en met 12-jarigen. Het gaat zowel om instrumenten die speciaal voor deze leeftijdsgroep ontworpen werden, als om reeds bestaande instrumenten die aangepast werden voor de 8- tot en met 12-jarigen. Dwyer (2005)

deelt deze meetinstrumenten op in drie categorieën, namelijk zelfrapportering (bijvoorbeeld de Security Scale; Kerns et al., 1996), projectieve technieken (bijvoorbeeld de (Modified) Doll Story Completion Task; Granot & Maysel, 2001) en interviews (bijvoorbeeld het Attachment Interview for Childhood and Adolescence; Ammaniti, van IJzendoorn, Speranza, & Tambelli, 2000). Voor een uitgebreider overzicht en bijkomende informatie bij deze vragenlijsten, verwijzen we respectievelijk naar Dwyer (2005) en Kerns et al. (2005).

Voor jongere kinderen maakt men meestal gebruik van de ‘Vreemde Situatie’-procedure (Ainsworth, 1978) of de Attachment Behaviour Q-Set (Waters & Deane, 1985).

Dit zijn maar enkele voorbeelden. Het ligt echter buiten de bedoeling van deze licentiaatsverhandeling om uitvoerig in te gaan op het aanbod aan hechtingsinstrumenten.

Om concreet na te gaan op welke manier in deze instrumenten het concept ‘hechting’ naar voor komt en in welke mate dit overeenkomt met de items uit de Lagko, kozen we twee van deze meetinstrumenten voor hechting uit. Meer bepaald selecteerden we de Attachment Behavior Q-set en de Security Scale.

1.2.1 De Attachment Behavior Q-set (Waters & Deane, 1985)

De AQS bestaat uit 90 kaartjes, waarop telkens een specifiek gedrag aangegeven staat dat van toepassing is voor kinderen tussen 12 en 48 maanden (van IJzendoorn, Vereijken, Bakermans-Kranenburg, Riksen-Walraven, 2004). Aan de hand van de AQS kan er een overzicht geconstrueerd worden van het hele domein van hechtingsrelevant gedrag (van IJzendoorn, Vereijken & Riksen-Walraven, vermeld in Cuypers, 2005).

Normaliter wordt de AQS gebruikt als een observatie-instrument in de natuurlijke setting van het kind. Cuypers (2005) zette voor haar onderzoek de items op de kaartjes om naar een vragenlijst. Voor het vergelijken van de AQS met de Lagko, zullen we hier dan ook gebruik maken van de items van de AQS, zoals deze in de vragenlijst terug te vinden zijn.

Bovendien heeft Cuypers ook gebruik gemaakt van de subschalen die Pederson en Moran (1995) in de AQS onderscheiden. Dit is slechts één manier om de AQS te scoren, want dit instrument kan op verscheidene wijzen gescoord worden (Waters, 1995). Het toepassen van deze subschalen houdt in dat niet alle 90 items mee opgenomen zijn, maar enkel die items uit de volledige AQS die inhoudelijk thuishoren in één van de vijf subschalen. Deze subschalen zijn: ‘Secure base’ (14 items), ‘Enjoyment of physical contact’ (5 items), ‘Compliance’ (6

items), ‘Fussy or difficult behavior’ (14 items), en ‘Affective sharing’ (3 items) (Cuypers, 2005; Pederson & Moran, 1995). Ook wij hebben ons voor deze literatuurstudie gebaseerd op de subschalen van Pederson en Moran, aangezien zij een beeld geven van de hechtingsrelatie tussen het kind en zijn ouders. Een overzicht van de AQS-items per subschaal is terug te vinden in Bijlage 11 (cf. infra).

Wanneer we deze items van de AQS bekijken en de vergelijking maken met de items uit de Lagko, dan merken we op dat het merendeel van de items uit de AQS expliciet verwijst naar hechtingsgedragingen (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 2.2.3) en het antwoord daarop van de hechtingsfiguur. Enkele voorbeelden hiervan zijn: *“Als mijn kind iets nieuws ontdekt om mee te spelen, brengt hij/zij dit naar mij toe of laat het van een afstandje aan mij zien.”* (Item 14), *“Mijn kind laat duidelijk merken dat hij/zij gewend is mij als veilige basis te gebruiken van waaruit hij/zij gaat exploreren. Hij/zij gaat spelen, komt weer eens terug, gaat vervolgens weer spelen, etc.”* (Item 36), *“Als mijn kind bang of van streek is, stopt hij/zij met huilen en bedaart snel als ik hem/haar in mijn armen neem.”* (Item 71).

In wat volgt zullen we per onderscheiden subschaal nagaan in welke mate de items corresponderen met items uit de Lagko.

Betreffende de subschaal ‘Secure base’ van de AQS, stellen we vast dat dergelijke items met zo’n uitdrukkelijke link naar de hechtingstheorie, zoals *“Mijn kind raakt thuis van streek of gaat huilen als ik de kamer uitga. (Volgt mij al dan niet.)”* (Item 75) of *“Als ik wegga, volgt mijn kind mij en speelt in mijn buurt weer verder.”* (Item 90), niet in de Lagko terug te vinden zijn. Wel peilen enkele items uit de Lagko naar huilen of boos zijn van het kind op zich, maar uit de formulering van deze items blijkt niet dat zij noodzakelijk of uitdrukkelijk verbonden zijn met hechting. Voorbeelden van dergelijke items zijn: *“Is het driftig, heeft het woedeaanvallen?”* (Item 5), *“Huilt het bij het minste of geringste; is het een krijsertje?”* (Item 6).

Daarnaast verwijzen de vijf items uit de de subschaal ‘Enjoyment of physical contact’ van de AQS naar lichamelijk contact tussen het kind en zijn ouders, bijvoorbeeld *“Mijn kind knuffelt en omhelst mij vaak, zonder dat ik daar om vraag of dit gedrag uitlok.”* (Item 11), *“Mijn kind vindt het prettig om bij mij op schoot te zitten.”* (Item 27). Ook in de Lagko is er een onderdeel met items aangaande ‘Lichamelijk contact’ terug te vinden. Deze items bevragen ongeveer hetzelfde als de AQS-items, namelijk: knuffelen, op schoot zitten, ... Toch gaan bij

de AQS deze vijf items louter over lichamelijk contact terwijl de Lagko ook ‘afstandelijker’ contact tussen het kind en de ouders aanhaalt, namelijk *“Licht of glimlacht het kind naar u?”* (Item 93). Bovendien vermeldt de AQS enkel positieve gedragingen in deze subschaal, terwijl de Lagko binnen het onderdeel ‘Lichamelijk contact’ ook een item aangaande negatief gedrag betreft, namelijk: *“Is het zo dat het kind u afweert als u met hem bezig bent, duwt het u van zich af?”* (Item 92).

Verder zijn ook de items uit de subschaal ‘Compliance’ van de AQS in verband te brengen met vragen uit de Lagko. Zo zijn de Items 18, 19 en 41 (onder andere *“Als ik mijn kind vraag mij iets te brengen of te geven, gehoorzaamt hij/zij.”*) uit deze subschaal terug te brengen tot het thema ‘Gehoorzaamheid’ binnen de Lagko. Binnen dit thema zijn immers vragen terug te vinden als *“Luistert het kind goed?”* (Item 51) en *“Trekt het kind zich iets aan van wat u tegen hem zegt?”* (Item 55). Zowel deze items uit de AQS als die uit de Lagko zijn dus terug te brengen tot gehoorzaamheid aan de ouders.

Item 32 (*“Als ik “neen” zeg of mijn kind straf, houdt hij/zij op stout te zijn (tenminste op dat moment). Mijn kind hoeft geen tweede keer gewaarschuwd te worden.”*) uit de subschaal ‘Compliance’ van de AQS is aangaande de Lagko onder te brengen bij het onderwerp ‘Straffen’. Meer bepaald sluiten hier items als *“Accepteert het kind straf?”* (Item 82) en *“Is het kind u eigenlijk de baas?”* (Item 84) uit de Lagko bij aan. Onder de topic ‘Straffen’ binnen de Lagko staan echter nog meer items vernoemd. Van de Items 78, 79, 80, 81 en 83 uit de Lagko kunnen we stellen dat zij dieper op het straffen ingaan, dan bovengenoemd item uit de AQS.

Een laatste item uit de subschaal ‘Compliance’, namelijk: *“Mijn kind raakt snel van streek als ik probeer hem/haar over te halen iets anders te gaan doen.”* (Item 65), kan aan meerdere items uit de Lagko gekoppeld worden. We menen dit item uit de AQS terug te zien in de Items 22 (*“Vindt het kind nieuwe situaties eng of akelig?”*), 23 (*“Blijft het kind bij verandering lang van slag?”*) en 26 (*“Is het kind vlug van de kaart, bij het minste of geringste uit zijn evenwicht, snel in paniek?”*) van de Lagko.

Wanneer we kijken naar de items van de subschaal ‘Fussy or difficult behavior’ van de AQS, dan zien we ook hier enkele gelijkenissen met de Lagko.

Drie items van deze subschaal, namelijk Item 2, 38 en 74, hebben te maken met het jengelende, zeurderige, gedrag van het kind (bijvoorbeeld: *“Mijn kind is eisend en ongeduldig tegenover mij. Mijn kind jengelt en blijft koppig, tenzij ik meteen doe wat hij/zij wil.”*). Als we

gaan terugkijken in de Lagko, dan stellen we vast dat Item 11 uit deze vragenlijst (“*Dreint het kind, jengelt en zeurt het?*”) ook verwijst naar dat jengelende gedrag bij het kind. Toch worden in de items van de AQS specifieke omstandigheden vernoemd waarin dat jengelen en zeuren zich mogelijk manifesteert (bijvoorbeeld: als het kind na het spelen naar mij toekomt, als ik niet direct doe wat mijn kind wil, ...), terwijl de Lagko peilt naar het louter voorkomen van datzelfde gedrag.

Item 9 (“*Mijn kind is meestal speels en zonder zorgen.*”) uit deze subschaal ‘Fussy or difficult behavior’, kan gelinkt worden aan twee items uit de Lagko. Hierbij denken we respectievelijk aan de Items 27 (“*Is het kind gedrukt, somber, lacht het weinig, is het verdrietig, ongelukkig?*”) en 30 (“*Kan het kind problemen niet uit zijn hoofd zetten? Piekert het?*”). Item 62 (“*Als mijn kind in een vrolijke bui is, blijft hij/zij dit meestal de hele dag.*”) uit de AQS is te relateren aan het eerste item uit de Lagko (“*Is het kind opgewekt?*”), maar ook Item 2 (“*.is het wisselvallig van stemming..?*”) uit de Lagko kan aan Item 62 uit de AQS gekoppeld worden.

Daarnaast peilen zes items uit deze subschaal van de AQS naar het huilen of het boos zijn van het kind. Dezelfde opmerking die reeds eerder gemaakt werd, hoort hier opnieuw thuis, namelijk: ook in de Lagko vinden we items terug die huilen of boos zijn bevragen, maar uit de formulering van deze vragen blijkt niet dat zij noodzakelijk of uitdrukkelijk verbonden zijn met hechting.

Voor twee items uit deze subschaal van de AQS zijn geen varianten te vinden in de Lagko. Het gaat hier om Item 20 (“*Mijn kind trekt het zich niet aan als hij/zij zich stoot, valt of ergens van schrikt.*”) en Item 61 (“*Mijn kind speelt wild met mij. Hij/zij duwt, krabt, of bijt mij gedurende het spel.*”).

Wat betreft de drie items uit de subschaal ‘Affective sharing’ van de AQS, zijn er geen overeenkomstige items terug te vinden in de Lagko.

Er blijven echter nog een aantal items uit de Lagko over, waarvoor geen variant in de AQS terug te vinden is, zoals “*Dreigt het kind met weglopen?*” (Item 39), “*Steelt het kind?*” (Item 41), “*Zijn er maar weinig dingen die het kind wil eten?*” (Item 63).

1.2.2 De Security Scale (Kerns et al., 1996)

Aangezien de Security Scale reeds uitgebreid werd voorgesteld in het vorige hoofdstuk (cf. supra, Hoofdstuk 2, paragraaf 3.2.2.3), zullen we slechts de hoofdelementen van dit instrument hier kort herhalen.

De Security Scale bestaat uit twee korte vragenlijsten, een moeder- en een vadervorm, die gebruikt kunnen worden voor kinderen van 8 tot en met 12 jaar. Elk lijstje gaat door middel van 15 beknopte vragen de kwaliteit na van de hechtingsrelatie tussen het kind en respectievelijk zijn moeder en zijn vader. De 15 vragen zijn hetzelfde voor de moeder- en de vadervorm.

Wanneer we de items uit de Security Scale bestuderen en de vergelijking maken met de items uit de Lagko, dan is een eerste belangrijke opmerking dat de items van beide vragenlijsten vanuit een tegengesteld perspectief ontworpen zijn. De Security Scale is opgesteld vanuit het perspectief van het kind, vermits het invullen van deze vragenlijst ook door het kind zelf dient te gebeuren. De items van de Lagko zijn opgesteld vanuit het perspectief van de ouders, aangezien de Lagko een ouderrapportage betreft.

Daarnaast kunnen we van de items uit de Security Scale zeggen dat ze naar het concept ‘hechting’ verwijzen, zoals dat beschreven werd in Hoofdstuk 1 (cf. supra). Alle items zijn namelijk in verband te brengen met de responsiviteit en de beschikbaarheid van de ouders, met het vertrouwen op de ouders, en dus het beschouwen van de ouders als een veilige uitvalsbasis, en tot slot ook met het verbaal interageren met de ouders. We gaven in Hoofdstuk 1 (cf. supra) al aan dat deze aspecten van hechting alleen maar als positief ervaren zullen worden, indien het kind veilig gehecht is aan zijn ouders.

Meer concreet naar de specifieke inhoud van elk item afzonderlijk, constateren we dat Item 5 (“*Sommige kinderen vertellen hun mama/papa niet graag wat ze denken of voelen, maar andere kinderen vertellen wel graag aan hun mama/papa wat ze denken of voelen.*”), Item 9 (“*Sommige kinderen vinden dat hun mama/papa hen echt begrijpt, maar andere kinderen vinden dat hun mama/papa hen niet begrijpt.*”) en Item 12 (“*Sommige kinderen denken dat hun mama/papa niet luistert naar hen, maar andere kinderen denken dat hun mama/papa wel luistert naar hen.*”) uit de Security Scale, in verband te brengen zijn met het onderdeel ‘Taalgebruik’ uit de Lagko, meer bepaald met de vragen “*Begrijpt u wat het kind zegt of*

bedoelt? Snapt u wat het u wil vertellen?” (Item 59) en *“Praat het kind met u over wat hem bezig houdt?”* (Item 60).

De overige 12 items van de Security Scale, zijn moeilijker vergelijkbaar met items uit de Lagko. Toch hebben we getracht de overgebleven 12 items onder te brengen in de categorieën of onderdelen die in de Lagko onderscheiden worden.

Op die manier menen we de Items 1, 3, 7, 8, 13 en 15 (onder andere *“Sommige kinderen vinden het gemakkelijk om hun mama/papa te vertrouwen, maar andere kinderen zijn er niet altijd zeker van dat ze hun mama/papa kunnen vertrouwen.”*, *“Sommige kinderen gaan naar hun mama/papa toe wanneer ze moeten wenen om iets, maar andere kinderen gaan niet naar hun mama/papa toe wanneer ze moeten wenen om iets.”*) van de Security Scale te kunnen situeren onder de noemer ‘Relatie met de opvoeder’ van de Lagko. Of een kind naar zijn moeder/vader zal toetrekken wanneer hij zich onrustig voelt en of een kind het gevoel heeft te kunnen rekenen op zijn ouders, zal afhangen van eerdere ervaringen die het kind met zijn ouders heeft opgedaan en heeft dus te maken met de aard van de relatie die het kind doorheen de jaren met zijn ouders heeft kunnen opbouwen. Voor de concrete inhoud van de zes vernoemde items, verwijzen we naar Bijlage 9 (cf. infra).

Item 2 (*“Sommige kinderen vinden dat hun mama/papa zich dikwijls bemoeit wanneer ze iets proberen te doen, maar andere kinderen vinden dat hun mama/papa hen de dingen zelf laat doen.”*) en Item 4 (*“Sommige kinderen vinden dat hun mama/papa genoeg tijd heeft voor hen, maar andere kinderen vinden dat hun mama/papa niet genoeg tijd heeft voor hen.”*) uit de Security Scale, horen naar onze mening thuis onder het thema ‘Aandacht geven’ van de Lagko.

De Items 6, 10, 11 en 14 uit de Security Scale, die de beschikbaarheid van de ouder representeren, zijn niet onmiddellijk te plaatsen binnen de Lagko. Mogelijk is deze ‘beschikbaarheid van de ouder’ wel te vergelijken met items als *“Heeft u het gevoel de opvoeding aan te kunnen?”* (Item 100), *“Moet u telkens aan problemen denken?”* (Item 105) en *“Valt de aanpak van het kind u zwaar?”* (Item 107) uit de Lagko. Als een ouder namelijk andere problemen aan zijn hoofd heeft, bijvoorbeeld een depressie of financiële problemen in het gezin, dan is te verwachten dat deze ouder er niet altijd is voor het kind.

We kunnen dus besluiten dat de items van de Security Scale in grote lijnen overeenkomen met items van de Lagko. Zoals aangetoond hierboven zijn sommige items van de Security Scale bijna letterlijk terug te vinden in de Lagko. Voor het merendeel van de items moeten we

echter een gedachtegang ontwikkelen, waarlangs vervolgens de link met de Lagko vastgesteld kan worden.

Tot slot reteren er nog items binnen de Lagko die niet gekoppeld kunnen worden aan items uit de Security Scale. Zo is er onder andere voor de items “*Is het kind erg met seks bezig?*” (Item 45), “*Denkt u: “er zit geen rust in zijn lijf?”*” (Item 76), “*Verwondt het kind zichzelf, doet het zichzelf expres pijn?*” (Item 94) uit de Lagko geen variant terug te vinden in de Security Scale.

1.2.3. Besluit

Uit deze vergelijking van respectievelijk de AQS en de Security Scale met de Lagko, kunnen we besluiten dat telkens meer gelijkenissen met de Lagko gevonden werden dan op het eerste zicht van deze vragenlijst verwacht werd. Toch blijven er een aantal items van de Lagko over die noch in de AQS noch in de Security Scale naar voor kwamen.

Over het algemeen kunnen we besluiten dat de Lagko voldoende inhoudsvalide is, hoewel, zoals we ook reeds aanhaalden in paragraaf 1.1 van dit hoofdstuk, niet van alle items uit de Lagko gezegd kan worden dat zij te maken hebben met hechting. Het empirisch onderzoek zal echter verder moeten aantonen of items, waarvan inhoudelijk nog aan hun verband met de hechtingstheorie getwijfeld wordt, empirisch gezien in de Lagko thuishoren.

2. RESULTATEN VAN HET EMPIRISCH ONDERZOEK

In het tweede deel van dit derde hoofdstuk bespreken we de resultaten van het empirisch onderzoek naar de psychometrische kwaliteit van de Lagko. Meer specifiek beoogden we aan de hand van het empirisch onderzoek de begripsvaliditeit van deze vragenlijst te achterhalen. Concreet houdt dit in dat we onderzochten of scores op de Lagko verband houden met hechting, de theorie waarop de Lagko gebaseerd is.

Zoals reeds aangehaald in Hoofdstuk 2 (cf. supra, Hoofdstuk 2, paragraaf 2) gingen we door middel van dit empirisch onderzoek op zoek naar een antwoord op de algemene vraag ‘*Is de*

Lagko voldoende begripsvalide?’ Opdat een afdoend antwoord op deze vraag gegeven zou kunnen worden, werd vervolgens deze onderzoeksvraag verder opgesplitst in twee concretere onderzoeksvragen, namelijk *‘Is de Lagko adequaat congruent valide?’* en *‘Is de Lagko adequaat discriminant valide?’*

In wat volgt worden de analyses en de resultaten van het onderzoek naar de psychometrische kwaliteit van de Lagko per onderzoeksvraag gespecificeerd op drie niveaus: ten eerste op het niveau van de vragenlijst zelf (schaalniveau), ten tweede op het niveau van de subschalen (subschaalniveau) en ten derde op het niveau van de items (itemniveau).

In een eerste paragraaf presenteren we de bevindingen van de meer algemene statistische analyse, waarmee we de psychometrische kwaliteit poogden te achterhalen. In paragraaf twee en drie worden achtereenvolgens de resultaten van het onderzoek naar de congruente en de discriminante validiteit van de Lagko toegelicht.

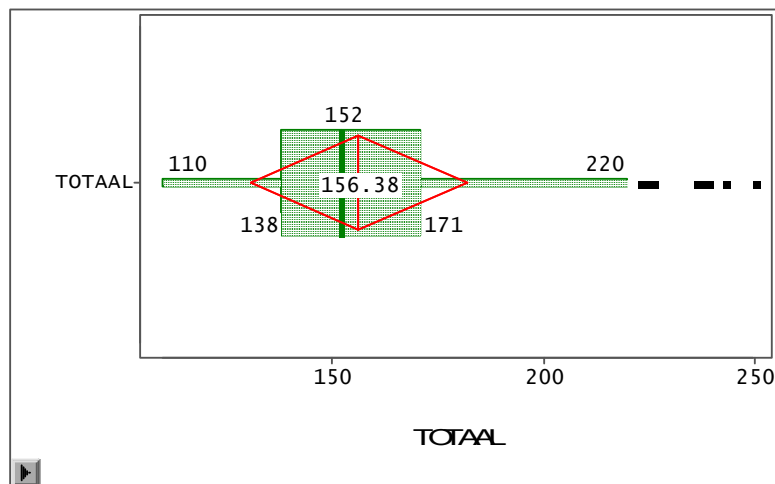
2.1 RESULTATEN VAN DE ALGEMENE STATISTISCHE ANALYSE VAN DE LAGKO

De psychometrische kwaliteit van de Lagko werd bestudeerd door de Lagko an sich, respectievelijk op het niveau van de schaal, de subschalen en de items kritisch onder de loep te nemen. Analyses en resultaten op elk van deze niveaus worden hieronder uitvoerig toegelicht.

2.1.1. Resultaten op schaalniveau

Om de consistentie van de Lagko op zich te bestuderen, voerden we een aantal analyses uit op de verzamelde gegevens.

In de eerste plaats stelden we een *box plot* op van de totaalscores van de Lagko. Een box plot geeft de verdeling of de spreiding van de uitkomsten van één variabele weer, in dit geval van de totaalscore op de Lagko.

Figuur 1. Verdeling van de scores op de Lagko.

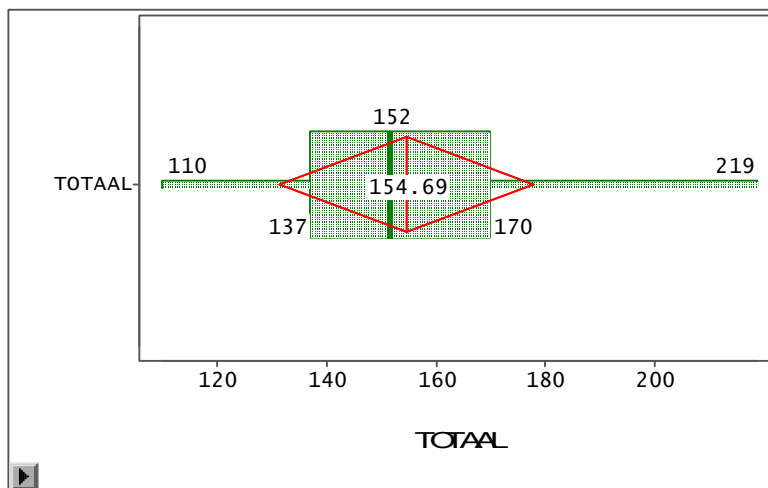
Uit Figuur 1 kunnen we afleiden dat de verdeling van de totaalscores een rechtsscheve verdeling is, met als gemiddelde 156.38 en als standaarddeviatie 25.67. Een verdeling van scores wordt als rechtsscheef benoemd als er meer extreme scores naar boven voorkomen. Figuur 1 laat een aantal hoge uitschieters zien: negen deelnemers blijken extreem hoog te scoren in vergelijking met de rest van de onderzoeksgroep.

Wanneer we deze negen deelnemers gaan terugzoeken, stellen we vast dat zij allemaal een TW 3 scoren op het totaal van de Lagko en op Subschaal 1 (Het kind eist op een negatieve manier de aandacht) van de Lagko. Acht van hen behalen ook een TW 3 op respectievelijk Subschaal 2 (Het kind heeft een laag gevoel van eigenwaarde) en Subschaal 3 (Het kind heeft weinig innerlijke structuur). Daarnaast hebben vijf van deze deelnemers een TW 3 op Subschaal 4 (Wederzijdse onbereikbaarheid), maar slechts drie van hen behalen een TW 3 op Subschaal 5 (Het kind en de opvoedingssituatie zijn te zwaar).

Hoewel voor elk van deze deelnemers een problematische totaalscore vastgesteld wordt, geeft het merendeel van de ouders aan de opvoeding toch niet als verzwarend te ervaren. Dit is tegen de verwachtingen in: we verwachten namelijk dat hoe meer problemen gesignaleerd zijn en hoe hoger de totale probleemscore, hoe moeilijker het ook voor ouders is om met de situatie om te gaan.

Acht van de negen deelnemers met extreme scores, behalen een TW 3 op de lijst met 'Dagelijkse Problemen'. Op de lijst 'Bijzondere Gedragskenmerken' scoren deze negen deelnemers extreem hoge scores. Hun scores liggen namelijk tussen de 8 en de 12, terwijl 6 de minimumscore is.

Wanneer uit het gegevensbestand deze negen deelnemers weggelaten worden, komen we tot een volgende verdeling van de scores:

Figuur 2. Verdeling van de scores op de Lagko na weglating van de negen uitschieters.

Uit Figuur 2 kunnen we afleiden dat, na het weglaten van de extreme scores van deze negen deelnemers, het gemiddelde en de standaarddeviatie ongeveer gelijk blijven ($\bar{x} = 154.69$, $SD = 23.20$) dan wanneer de volledige onderzoeksgroep in rekening genomen wordt. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat het slechts negen deelnemers betreft uit een groep van 417.

In de tweede plaats stelden we een *normtabel* op. We trachtten met andere woorden te achterhalen hoeveel deelnemers respectievelijk een TW 1, TW 2 of TW 3 toegekend kregen. Om deze taxatiewaarden vast te stellen, vergeleken we de scores van onze deelnemers met de normgroep van de 6- tot en met 11-jarigen. Globaal gezien is dit niet helemaal correct aangezien er zich ook enkele 12- en 13- jarigen onder de deelnemers bevonden. Bovendien zaten er in onze onderzoeksgroep ook geen kinderen tussen zes en acht jaar. Toch achtten we het verantwoord om de normgroep van de 6- tot en met 11-jarigen hier te gebruiken, omdat de groep van kinderen ouder dan elf jaar relatief klein is (slechts 24 kinderen op 417 deelnemers).

We stelden vast dat 325 van de 417 deelnemers (77.94 %) een TW 1 kregen. Zestig deelnemers (14.39 %) scoorden een TW 2. Tot slot waren er 32 deelnemers (7.67 %) met een TW 3.

Daarnaast onderzochten we de verdeling van de drie taxatiewaarden over een aantal achtergrondvariabelen. Achtereenvolgens zullen we de verdeling bespreken van deze drie taxatiewaarden over de leeftijd, het leerjaar, het geslacht en de nationaliteit van de kinderen.

Vooreerst gingen we de verdeling na van deze drie taxatiewaarden over de leeftijd van de kinderen.

Tabel 2

Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per leeftijdscategorie

	TW 1	TW 2	TW 3
8 jaar	71 (78.89)	15 (16.67)	4 (4.44)
9 jaar	80 (80.00)	16 (16.00)	4 (4.00)
10 jaar	79 (73.15)	17 (15.74)	12 (11.11)
11 jaar	74 (78.72)	9 (9.57)	11 (11.70)
12 jaar	19 (82.61)	3 (13.04)	1 (4.35)
13 jaar	1 (100.00)	0 (0.00)	0 (0.00)

Uit Tabel 2 (cf. supra) leiden we af dat voor elke leeftijdscategorie kinderen het vaakst een TW 1 scoren. Een TW 3 wordt in verhouding het vaakst door de 10- en 11-jarigen gescoord. Twaalf 10-jarigen (11.11 %) en elf 11-jarigen (11.70 %) uit onze onderzoeksgroep kregen namelijk een TW 3 toegekend. Hierbij moeten we wel opmerken dat de leeftijdsgroep van de 10-jarigen de grootst deelnemende groep betrof (108 kinderen). Daar er maar één 13-jarige deelnemer was, is het niet mogelijk om voor deze leeftijdscategorie conclusies te trekken. Deze resultaten zijn berekend op 416 personen, aangezien er voor één deelnemer de nodige gegevens ontbraken.

Een Chi-kwadraattoets toonde aan dat de bekomen resultaten niet significant zijn op het 5 % significantieniveau ($p = 0.45$). De verschillen in leeftijd wat betreft de drie taxatiewaarden zijn dus louter toevallig.

Vervolgens analyseerden we de verdeling van de taxatiewaarden over de verschillende leerjaren van de kinderen.

Tabel 3

Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per leerjaar

	TW 1	TW 2	TW 3
3 ^e leerjaar	96 (79.34)	21 (17.36)	4 (3.31)
4 ^e leerjaar	70 (75.27)	15 (16.13)	8 (8.60)
5 ^e leerjaar	77 (75.49)	14 (13.73)	11 (10.78)
6 ^e leerjaar	82 (81.19)	10 (9.90)	9 (8.91)

We stellen vast dat voor elk leerjaar, dat in dit onderzoek betrokken werd, een TW 1 de meest behaalde score is (cf. supra, Tabel 3). Over de tweede en derde graad heen krijgt immers 75 à 80 % van de leerlingen een TW 1 toegekend. Een kleine 10 % van leerlingen uit respectievelijk het vierde, vijfde en zesde leerjaar krijgt een TW 3 toegekend. Voor het derde leerjaar betreft dit slechts 3 % van de leerlingen.

Op basis van een Chi-kwadraattoets vonden we dat deze resultaten niet significant zijn wanneer we een 5 % significantieniveau hanteren ($p = 0.29$). Dit wil zeggen dat de verdeling van de drie taxatiewaarden over de onderzochte leerjaren louter toevallig is.

Daarnaast bekeken we de verdeling van de drie taxatiewaarden over het geslacht.

Tabel 4

Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per geslacht

	TW 1	TW 2	TW 3
Meisje	184 (81.78)	31 (13.78)	10 (4.44)
Jongen	140 (73.30)	29 (15.18)	22 (11.52)

Tabel 4 (cf. supra) geeft weer dat meer meisjes dan jongens een TW 1 toegekend krijgen. Er maakten wel meer meisjes (225 meisjes) dan jongens (191 jongens) deel uit van onze onderzoeksgroep. De verdeling van een TW 2 blijkt over beide geslachten ongeveer gelijk te lopen. Aangaande TW 3 zien we dat in verhouding meer jongens dan meisjes deze score op de Lagko toegekend krijgen. Wel dienen we op te merken dat de gegevens van één deelnemer ontbraken bij het uitvoeren van deze berekeningen.

Een Chi-kwadraattoets gaf aan dat deze bevindingen significant zijn op het 5 % significantieniveau, maar niet op het 1 % significantieniveau ($p = 0.02$). Hieruit kunnen we

besluiten dat meisjes eerder een TW 1 scoren dan jongens, terwijl jongens vaker dan meisjes een TW 3 toegekend krijgen.

Tot slot onderzochten we de verdeling van de taxatiewaarden over de verschillende nationaliteiten. Hier dient op voorhand opgemerkt te worden dat we de diversiteit aan nationaliteiten, die uit het onderzoek naar voor kwam, in drie categorieën splitsten om het overzicht te behouden. Deze drie categorieën betreffen enerzijds de twee nationaliteiten die het meest voorkwamen, namelijk de Belgische en de Turkse nationaliteit, en anderzijds een groep bestaande uit de resterende nationaliteiten (onder andere de Poolse, Franse, Nederlandse en Servische nationaliteit).

Tabel 5

Frequentieverdeling (in aantal personen en percentages) van de taxatiewaarden per nationaliteit

	TW 1	TW 2	TW 3
Belg	305 (79.43)	52 (13.54)	27 (7.03)
Turk	10 (52.63)	5 (26.32)	4 (21.05)
Andere	8 (66.67)	3 (25.00)	1 (8.33)

Tabel 5 (cf. supra) geeft weer dat in verhouding Belgen het vaakst een TW 1 scoren (79.43 %). Er dient echter opgemerkt te worden dat leerlingen met de Belgische nationaliteit domineerden in dit onderzoek (384 Belgen op 415 deelnemers). Ook de leerlingen met een andere nationaliteit dan de Belgische, behalen eerder een TW 1 dan één van de andere taxatiewaarden. Toch is dit maar voor ongeveer de helft van de Turkse leerlingen (52.63 %) het geval. De overige helft van deze Turkse leerlingen is ongeveer gelijk verdeeld over TW 2 en TW 3. In verhouding zijn de Turkse leerlingen de grootste groep in het behalen van een TW 3 (21.05 %). In het algemeen gaat het echter om een kleine groep van Turkse leerlingen (19 leerlingen), zodat deze verkregen resultaten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden. Dit zijn de resultaten voor een groep van 415 leerlingen. Voor twee van hen ontbrak immers de nodige informatie.

Om de significantie van deze bekomen resultaten te achterhalen, was het hier niet aangewezen om een Chi-kwaddraattoets uit te voeren. Het merendeel van de cellen heeft immers een aantal kleiner dan vijf. We onderzochten de significantie van de resultaten dan ook aan de hand van Fisher's Exact toets. Hieruit blijken we te mogen stellen dat de bevindingen

significant zijn op het 5 % significantieniveau, maar niet op het 1 % significantieniveau ($p = 0.03$). We besluiten dat, van de nationaliteiten die wij onderscheiden in dit onderzoek, de Belgen het vaakst een TW 1 behalen. Een TW 3 wordt eerder door Turkse leerlingen gescoord, dan door leerlingen van een andere nationaliteit.

2.1.2 Resultaten op subschaalniveau

Op het niveau van de subschalen⁸ van de Lagko, onderzochten we de consistentie op twee manieren. Enerzijds gingen we de correlaties na tussen de verschillende subschalen van de Lagko en anderzijds bekeken we de verdeling van de subschaalscores van de Lagko.

Wat betreft de correlaties tussen de verschillende subschalen van de Lagko (cf. infra, Tabel 6), zijn er twee expliciete vaststellingen te onderscheiden. Hierbij moet opgemerkt worden dat al de gevonden correlaties significant blijken te zijn ($p < .0001$).

Tabel 6

Correlaties tussen de subschalen van de Lagko

	Sub1	Sub2	Sub3	Sub4	Sub5	DP	Item-gecorrigeerd totaal
Sub1							0.7546
Sub2	0.6273						0.7118
Sub3	0.6542	0.6167					0.7564
Sub4	0.6163	0.5119	0.6229				0.6948
Sub5	0.4517	0.3872	0.5659	0.5463			0.5726
DP	0.7494	0.6948	0.6292	0.6109	0.4776		0.7762
BG	0.3365	0.4291	0.3537	0.2911	0.2693	0.3575	0.4200

Opmerking. Sub1 = Subschaal 1; Sub2 = Subschaal 2; Sub3 = Subschaal 3; Sub4 = Subschaal 4; Sub5 = Subschaal 5; DP = Dagelijkse Problemen; BG = Bijzondere Gedragskenmerken.

⁸ Subschaal 1: Het kind eist op een negatieve manier aandacht; Subschaal 2: Het kind heeft een laag gevoel van eigenwaarde; Subschaal 3: Het kind heeft weinig innerlijke structuur; Subschaal 4: Wederzijdse onbereikbaarheid tussen ouder en kind; Subschaal 5: Het kind en de opvoedingssituatie wegen te zwaar voor de ouders.

Wanneer we kijken naar de correlaties tussen de zeven *subschalen* van de Lagko (cf. supra, p. 10-11) onderling, dan constateren we dat de correlaties tussen de eerste vijf subschalen schommelen tussen .51 en .65 (cf. supra, Tabel 6). Enkel de correlaties tussen Subschaal 5 en respectievelijk Subschaal 1 en Subschaal 2, zijn wat lager ($r = .45$ voor Subschaal 1; $r = .39$ voor Subschaal 2). Deze lagere correlaties waren te verwachten, aangezien er tussen deze subschalen inhoudelijk een verschil is. Subschaal 5 peilt namelijk naar de mate waarin het kind en de opvoedingssituatie (te) veel inspanning van de ouders vergen, waar de Subschalen 1 en 2 respectievelijk peilen naar de mate waarin het kind op een negatieve manier aandacht vraagt en de mate waarin het kind onzeker is over zichzelf. Subschaal 5 meet dus iets anders dan Subschaal 1 en Subschaal 2.

Wat betreft de correlaties van de laatste twee subschalen van de Lagko met de overige vijf subschalen, stellen we vast dat de correlatie van de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ met de eerste vier subschalen schommelt tussen .61 en .75. Vooral de correlatie met Subschaal 1 en 2 is hoog ($r = .75$ voor Subschaal 1; $r = .69$ voor Subschaal 2). Hieruit kunnen we afleiden dat vooral Subschaal 1 en de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ in hoge mate dezelfde problemen meten. Wanneer we de items van deze subschalen inhoudelijk met elkaar gaan vergelijken, dan kunnen we ons enigszins aansluiten bij deze bevindingen. Het is namelijk, louter op het zicht van de vragen, niet altijd duidelijk waarom een bepaald item behoort tot Subschaal 1 en niet tot de lijst ‘Dagelijkse Problemen’, of omgekeerd.

De correlaties van de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ met de overige vijf subschalen zijn relatief laag. De correlaties fluctueren namelijk tussen .27 en .43. De hoogste correlatie is met Subschaal 2 ($r = .43$), de laagste met Subschaal 5 ($r = .27$).

De correlatie tussen deze laatste twee subschalen onderling bedraagt .36. Ook dit is een betrekkelijk lage correlatie. Deze lage correlaties tonen aan dat de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ iets anders meet dan de andere subschalen en de lijst ‘Dagelijkse Problemen’. Wanneer we naar de inhoud van de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ gaan kijken, stellen we vast dat dit ook klopt. Elk van de zes items uit deze lijst peilt namelijk naar psychiatrisch of afwijkend gedrag bij het kind, wat relatief losstaat van de overige items uit de Lagko.

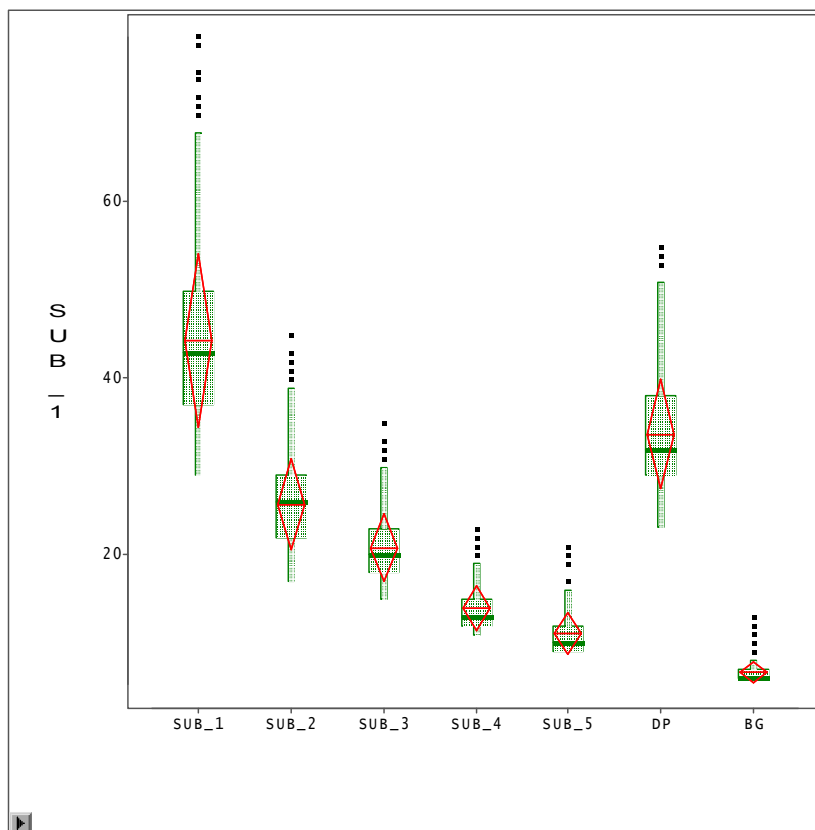
Om de correlaties na te gaan tussen de zeven subschalen en de *totaalscore* van de Lagko, maakten we gebruik van een item-gecorrigeerd totaal. Wanneer we de totaalscore op de Lagko immers niet corrigeerden, dan was er telkens een behoorlijk hoge correlatie tussen elke

subschaal en de totaalscore op de Lagko vast te stellen. Deze hoge correlatie kon dan echter toegewezen worden aan het feit dat de items van de respectievelijke subschalen mee opgenomen waren in de totaalscore. Omdat dit dus geen betrouwbare weergave was van de correlaties tussen de respectievelijke subschalen en de totaalscore van de Lagko, corrigeerden we de totaalscore voor de items van de respectievelijke subschalen.

Wanneer we dan concreet de correlaties nagaan tussen de zeven subschalen van de Lagko en de *item-gecorrigeerde totaalscore* (cf. supra, Tabel 6), dan komen we tot een aantal vaststellingen. Vooreerst blijken de correlaties van de eerste vier subschalen en van de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ met het item-gecorrigeerde totaal, het hoogst te zijn. Deze vijf correlatiecoëfficiënten liggen tussen .69 en .78. De hoogste correlatie ($r = .78$) is vastgesteld tussen de item-gecorrigeerde totaalscore en de lijst ‘Dagelijkse Problemen’; de laagste correlatie ($r = .69$) met Subschaal 4. Dit wil zeggen dat de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ grotendeels hetzelfde meet als hetgeen de totaalscore aanduidt.

De correlaties van respectievelijk Subschaal 5 en de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ met het item-gecorrigeerde totaal, zijn opmerkelijk lager. De correlatie voor de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ is hierbij het laagst ($r = .42$). Hieruit mogen we besluiten dat deze twee subschalen van de Lagko gedeeltelijk iets anders aanduiden dan de overige subschalen. Wat betreft de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ ligt dit, om dezelfde reden als hierboven reeds werd aangegeven, in de lijn van de verwachtingen. Aangaande Subschaal 5 komen we tot een gelijkaardige redenering. De inhoud van deze subschaal verwijst namelijk grotendeels naar de draagkracht van ouders en eventuele problemen die zich daarbij kunnen voordoen, wat ook relatief losstaat van de overige items uit de Lagko.

Naast de correlaties tussen de verschillende subschalen en de gecorrigeerde totaalscore, onderzochten we de consistentie op subschaalniveau ook aan de hand van de verdeling van de subschaalscores.

Figuur 3. Verdeling van de subschaalscores van de Lagko.

De verdeling van de subschaalscores blijkt, voor elke subschaal afzonderlijk, rechtsscheef te zijn (cf. supra, Figuur 3), net zoals we dat vaststelden voor de verdeling van de totaalscores. Uit Tabel 7 (cf. infra), die de exacte waarden van het gemiddelde en de standaarddeviatie van de respectievelijke subschalen weergeeft, leiden we af dat het gemiddelde van Subschaal 1 ($\bar{x} = 44.40$, $SD = 9.88$) en de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ ($\bar{x} = 33.74$, $SD = 6.26$) veel hoger ligt dan dat van de overige subschalen. De reden die hiervoor aangegeven kan worden, is dat Subschaal 1 en de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ meer items bevatten dan de overige subschalen.

Voor elke subschaal zijn een aantal uitschieters naar boven, op te merken (cf. supra, Figuur 3). In totaal betreft dit 61 deelnemers met een aantal extreme, hoge scores op één of meerdere subschalen. Wanneer we de extreme scores van deze 61 deelnemers weglaten, dan blijken gemiddeldes en standaarddeviaties voor de respectievelijke subschalen ongeveer gelijk te blijven (cf. infra, Tabel 7). Het ligt echter buiten de bedoeling van deze licentiaatsverhandeling om deze 61 deelnemers met extreme scores volledig te ontleden.

Tabel 7

Gemiddelde en standaarddeviatie van de subschalen van de Lagko, respectievelijk voor en na weglating van de uitschietende scores

	Met uitschieters (N = 417)		Zonder uitschieters (N = 356)	
	\bar{x}	SD	\bar{x}	SD
Subschaal 1	44.40	9.88	42.57	8.19
Subschaal 2	25.77	5.25	24.79	4.48
Subschaal 3	20.84	3.81	20.11	3.19
Subschaal 4	13.98	2.52	13.46	2.01
Subschaal 5	11.09	2.32	10.62	1.72
Lijst Dag. Problemen	33.74	6.26	32.67	5.49
Lijst Bijz. Gedragskenm.	6.60	1.18	6.31	0.57

2.1.3 Resultaten op itemniveau

Op itemniveau onderzochten we de interne consistentie op twee manieren. Enerzijds gingen we de correlaties na tussen de 110 items van de Lagko en de subschaal- en totaalscores. Anderzijds voerden we een factoranalyse uit.

Wanneer we de *correlaties* bekijken *tussen de items en de verschillende subschalen* van de Lagko, stellen we vast dat in het merendeel van de gevallen de items het hoogst correleren met de respectievelijke subschaal waartoe ze behoren. Op een aantal items na, blijken overigens alle items significant te correleren op het 5 % niveau. Sommige items correleren hoger met één of meerdere andere subschalen dan deze waartoe de items oorspronkelijk behoorden.

Aangaande de *correlatie tussen de items en de totaalscores*, stellen we vast dat deze correlaties schommelen tussen .20 en .57. Deze correlaties zijn significant ($p < .0001$), maar zijn wel betrekkelijk laag.

Daarnaast zijn er acht items die zeer laag correleren met de totaalscores van de Lagko. Concreet gaat het om de Items 39, 44, 45, 46, 72, 92, 97 en 104. Al deze items, uitgezonderd Item 72, zijn significant op het 5 % niveau. Van deze items kunnen we besluiten dat ze wellicht iets anders meten dan wat de Lagko bedoelt te meten. Wanneer we deze acht items inhoudelijk gaan analyseren (cf. infra, Bijlage 4 voor de concrete inhoud van de Lagko), is het

inderdaad niet altijd even helder welke meerwaarde deze items kunnen betekenen in het peilen naar interactieproblemen tussen de ouders en het kind.

Een volledig overzicht van de correlaties tussen de items en respectievelijk de subschaal- en de totaalscores van de Lagko, is terug te vinden in Bijlage 12 (cf. infra).

Daarnaast voerden we een *factoranalyse* uit op de verzamelde gegevens van de Lagko. Een factoranalyse maakt het mogelijk om op een systematische wijze een ordening en reductie aan te brengen in het beschikbare materiaal (Weterings & van den Bergh, 2003). Een factoranalyse is namelijk een analysetechniek die voor een groot aantal geobserveerde variabelen een kleiner aantal achterliggende variabelen onderscheidt. Deze achterliggende variabelen worden als factoren aangeduid. Een goede factoroplossing bepaalt een relatief klein aantal factoren die samen een groot deel van de variantie die in de oorspronkelijke variabelen aanwezig is, verklaren.

Een oplossing met één factor leidde in dit geval niet tot een duidelijk resultaat: Alle items bleken iets te zeggen over deze factor, maar deze factor verklaarde slechts een beperkt deel van de variantie.

Wanneer er echter een oplossing met drie factoren weerhouden werd, dan was er min of meer een structuur binnen de items te onderscheiden. We kunnen onderstellen dat een eerste factor items groepeerde die gedragsproblemen opsporen, dat een tweede factor items rangschikt die naar de omgang en de interactie tussen ouder(s) en kind peilen en dat een derde factor items ordent die emotionele problemen meten. De concrete verdeling van de items van de Lagko over deze drie factoren en de correlaties horende bij de desbetreffende items, is terug te vinden in Bijlage 13 (cf. infra). Toch blijkt ook deze factorstructuur niet zo geschikt te zijn. Deze drie factoren verklaren immers slechts 22.24 % van de totale gemeenschappelijke variantie.

2.2 RESULTATEN AANGAANDE DE CONGRUENTE VALIDITEIT

De congruente validiteit van de Lagko onderzochten we aan de hand van de Security Scale. Concreet brachten we scores op de Lagko in relatie met scores op de Security Scale.

In onderstaande tekst zullen we dan ook gedetailleerd ingaan op de resultaten die specifieke analyses in dit verband aan het licht brachten. Dit alles wordt achtereenvolgens verduidelijkt op schaal-, subschaal- en itemniveau.

2.2.1 Resultaten op schaal- en subschaalniveau

Wanneer we de correlaties nagaan tussen de totaalscore en de subschaalscores van de Lagko enerzijds en de verschillende totaalscores⁹ van de Security Scale anderzijds, dan stellen we vast dat het negatieve correlaties betreffen (cf. infra, Tabel 8). Dit wil met andere woorden zeggen dat hoe hoger de score op de Lagko is (en dus hoe meer interactieproblemen er zich tussen de ouders en het kind voordoen), hoe lager de score op de Security Scale is (en dus hoe onveiliger gehecht het kind is). Deze negatieve correlaties liggen in de lijn van de verwachtingen. Maar, in tegenstelling tot wat we zouden verwachten, zijn deze correlaties behoorlijk laag.

Zoals Tabel 8 (cf. infra) weergeeft, liggen de *correlaties tussen de totaalscore van de Lagko en de respectievelijke totaalscores van de Security Scale* rond .30. Hierbij is de correlatie met de algemene totaalscore van de Security Scale het hoogst ($r = - .32$). Toch is dit maar een zwak verband. Tot slot dient opgemerkt te worden dat de berekende correlaties significant zijn ($p < .0001$).

De correlaties tussen de subschaalscores van de Lagko en de totaalscores van de Security Scale zijn allen significant op het 5 % significantieniveau.

De correlaties tussen Subschaal 1 van de Lagko en de drie totaalscores van de Security Scale bedragen telkens ongeveer .30 ($p < .0001$), wat een vrij lage correlatie is (cf. infra, Tabel 8).

Daarnaast liggen, zoals te zien is in Tabel 8 (cf. infra), de correlaties tussen de Subscales 3, 4 en 5 van de Lagko en respectievelijk de totaalscore voor de moedervorm van de Security Scale en de algemene totaalscore op de Security Scale ook rond .30 ($p < .0001$). De correlaties tussen deze drie subscales en de totaalscore voor de vadervorm van de Security Scale, situeren zich rond .20 en zijn significant op het 1 % niveau.

⁹ Zoals reeds aangegeven in Hoofdstuk 2 wordt voor de Security Scale een totaalscore voor de moedervorm en voor de vadervorm berekend. Daarnaast wordt ook een algemene totaalscore gegeven, namelijk het gemiddelde van de totaalscore op de moeder- en de vadervorm.

Tot slot zijn de correlaties tussen enerzijds Subschaal 2, de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ en de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ van de Lagko en anderzijds de drie totaalscores van de Security Scale, behoorlijk zwak. Waar de correlaties voor de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ schommelen rond .18 en significant zijn op het 1 % niveau, fluctueren de correlaties voor Subschaal 2 tussen .13 en .21 en zijn ze significant op het 5 % niveau. Wat betreft de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ liggen deze correlaties met de totaalscores van de Security Scale echter nog veel lager. De correlaties tussen deze lijst en de totaalscores van de Security Scale bedragen amper .05 en zijn niet significant.

Tabel 8

Correlaties tussen de subschalen van de Lagko en de totaalscores van de Security Scale

	SSMTOT	SSPTOT	SSTOT
Subschaal 1	- 0.3138	- 0.2840	- 0.3411
Subschaal 2	- 0.1349	- 0.2095	- 0.2052
Subschaal 3	- 0.3091	- 0.2310	- 0.3033
Subschaal 4	- 0.3286	- 0.2194	- 0.3043
Subschaal 5	- 0.2890	- 0.1826	- 0.2611
Dag. Problemen	- 0.1637	- 0.1850	- 0.2023
Bijz. Gedragsk.	- 0.0484	- 0.0502	- 0.0570
Totaal	- 0.2975	- 0.2707	- 0.3242

Opmerking. SSMTOT = totaalscore op de moedervorm van de Security Scale, SSPTOT = totaalscore op de vadervorm van de Security Scale, SSTOT = algemene totaalscore op de Security Scale.

Uit dit alles mogen we besluiten dat er een verband is tussen de Lagko en de Security Scale. Bovendien is dit verband in de richting die verwacht werd, namelijk negatief. De verwachte, negatieve correlatie is echter heel laag. Hieruit leiden we af dat de Lagko deels iets anders meet dan de Security Scale, hoewel deze twee vragenlijsten in theorie op hetzelfde concept gebaseerd zijn. We concluderen bijgevolg dat Lagko niet over voldoende congruente validiteit beschikt.

2.2.2 Resultaten op itemniveau

Tot slot gingen we de congruente validiteit van de Lagko op itemniveau na aan de hand van een canonische correlatie-analyse. Daarnaast bestudeerden we de correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscores van de Security Scale.

Met een *canonische correlatie-analyse* wordt gezocht naar achterliggende latente variabelen uit de ene vragenlijst die ook terug te vinden zijn in de andere vragenlijst. We zoeken met andere woorden naar één (of meerdere) groep(en) van items uit de Lagko, die sterk correleert met één (of meerdere) groep(en) van items uit de Security Scale.

De canonische correlatie-analyse tussen de Lagko en de Security Scale brengt echter geen duidelijk resultaat aan het licht. De eerste twee canonische correlaties waren hoog (.84 en .82) en statistisch significant op het 5 % significantieniveau ($p < .0001$ en .03), maar de canonische variabelen waren moeilijk te interpreteren.

Wat betreft de *correlaties tussen de 110 items van de Lagko en de te onderscheiden totaalscores van de Security Scale*, constateren we dat het merendeel van de correlaties niet significant is op een 5 % significantieniveau.

Daarnaast merken we, geheel onverwacht, op dat 13 items van de Lagko positief correleren met de totaalscores van de Security Scale. Deze positieve correlaties zijn echter heel zwak; ze schommelen tussen 0.0014 en .09. Concreet gaat het om de Items 44, 48 en 72 die positief correleren met de drie totaalscores van de Security Scale. De Items 6, 13, 71, 95 en 104 correleren positief met de totaalscore op de moedervorm van deze vragenlijst en de Items 57, 77 en 98 correleren positief met de totaalscore op de vadervorm. Tot slot correleert Item 26 positief met de totaalscore op de moedervorm van de Security Scale en met de algemene totaalscore, terwijl Item 94 positief correleert met de totaalscore op de vadervorm en met de algemene totaalscore.

Deze positieve correlaties houden in dat voor deze items geldt: hoe hoger de score op de Lagko (en dus hoe meer interactieproblemen tussen de ouders en het kind), hoe hoger de score op de Security Scale (en dus hoe veiliger gehecht). Wanneer we de inhoud van de hierboven genoemde 13 items bekijken, dan is er onmogelijk een verklaring voor dit positieve verband te vinden. Deze items verwijzen immers naar problematische gedragingen bij het kind, zodat het onlogisch is dat het vaker voorkomen van een dergelijk gedrag (en dus een

hogere score op het item) samengaat met een veiligere hechting (en dus een hogere score op de Security Scale).

De correlaties tussen de overige items van de Lagko en de respectievelijke totaalscores op de Security Scale zijn allemaal behoorlijk laag. De sterkste correlaties zijn vast te stellen tussen Item 54 en de drie totaalscores van de Security Scale, tussen Item 30 en de totaalscore op de vadervorm, tussen Item 89 en de totaalscore op de moedervorm. Deze correlaties liggen echter ook niet hoger dan -0.31 , maar ze zijn wel sterk significant ($p < .0001$).

Deze zeer zwakke itemcorrelaties tonen aan dat de items van de Lagko grotendeels iets anders meten, dan wat de Security Scale beoogt te meten. Dit toont nogmaals aan dat de Lagko niet voldoende congruent valide is. De exacte correlatiecoëfficiënten van alle items zijn terug te vinden in Bijlage 14 (cf. infra).

2.3 RESULTATEN AANGAANDE DE DISCRIMANTE VALIDITEIT

Voor het onderzoek naar de discriminante validiteit van de Lagko, werd een beroep gedaan op de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). Meer specifiek werden scores op de Lagko in verband gebracht met scores op de SDQ.

In de volgende paragrafen zullen we, op de eerder onderscheiden drie niveaus, de analyses en resultaten aangaande de discriminante validiteit uitgebreid toelichten.

2.3.1 Resultaten op schaal- en subschaalniveau

Wanneer we ten eerste kijken naar de *correlatie tussen de totaalscore van de Lagko en de totaalscore van de SDQ*, dan constateren we dat deze correlatie $.73$ bedraagt (cf. infra, Tabel 9) en dat dit een significante correlatie betreft ($p < .0001$).

Als we ten tweede de *correlaties nagaan van de totaalscore van de Lagko met de vijf subschalen van de SDQ*, dan constateren we dat deze correlaties liggen tussen $.36$ en $.57$ (cf. infra, Tabel 9) en dat deze bovendien ook significant zijn ($p < .0001$). De totaalscore van de Lagko correleert het hoogst met de subschaal ‘hyperactiviteit’ ($r = .57$), respectievelijk het laagst met de subschaal ‘pro-sociaal gedrag’ ($r = -.36$). Overigens is de correlatie tussen deze

laatste subschaal en de totaalscore van de Lagko negatief. Dit wil zeggen dat hoe hoger de score op de Lagko is (en dus hoe meer problemen vast te stellen zijn in de interactie tussen de ouders en het kind), hoe lager de score op de subschaal ‘pro-sociaal gedrag’ (en dus hoe minder pro-sociaal gedrag het kind vertoont). Deze negatieve correlatie ligt dus in de lijn van de verwachtingen. Zoals reeds aangegeven in het vorige hoofdstuk (cf. supra, Hoofdstuk 2, paragraaf 3.2.2.2) wordt deze subschaal niet in rekening genomen bij het berekenen van de totaalscore. Vandaar dat er geen negatieve, maar positieve correlaties vast te stellen zijn aangaande de totaalscore van de SDQ.

Wanneer we ten derde de *correlaties* onderzoeken *tussen de subschalen van de Lagko en de totaalscore van de SDQ*, dan stellen we vast dat deze correlaties schommelen tussen .38 en .66 (cf. infra, Tabel 9). Bovendien betreffen het stuk voor stuk significante correlaties ($p < .0001$). Tussen Subschaal 2 van de Lagko en de totaalscore van de SDQ bestaat de hoogste correlatie ($r = .66$). De zwakste correlaties met de totaalscore van de SDQ stellen we vast voor de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ en Subschaal 5 van de Lagko ($r = .38$ voor de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’; $r = .42$ voor Subschaal 5). Alle gevonden correlaties zijn significant ($p < .0001$).

Wanneer we ten vierde de *correlaties* nagaan *tussen de subschalen van de Lagko en de subschalen van de SDQ*, dan zien we dat deze correlaties aan de lage kant zijn. Ze fluctueren tussen .12 en .60 (cf. infra, Tabel 9).

We stellen vast dat van alle subschalen van de Lagko de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ het laagst correleert met de subschalen van de SDQ, vooral met de subschalen ‘problemen met leeftijdsgenoten’ ($r = .19$, $p < .0001$) en ‘pro-sociaal gedrag’ ($r = -.12$, $p = 0.02$). Ook de correlaties tussen Subschaal 5 van de Lagko en de subschalen van de SDQ zijn wat lager, maar wel significant ($p < .0001$). Voornamelijk de correlatie met de subschalen ‘hyperactiviteit’ en ‘problemen met leeftijdsgenoten’ is laag ($r = .26$ voor beide subschalen). De correlaties tussen de overige subschalen van de Lagko en die van de SDQ zijn wat sterker en ook significant ($p < .0001$). De meest opmerkelijke correlatie hierbij, is die tussen de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ van de Lagko en de subschaal ‘hyperactiviteit’ van de SDQ ($r = .60$).

Tabel 9

Correlaties tussen de subschalen en totaalscore van de Lagko enerzijds en de subschalen en totaalscore van de SDQ anderzijds

	SDQ_ES	SDQ_CP	SDQ_H	SDQ_PP	SDQ_PB	SDQ_TOT
Sub1	0.3271	0.5391	0.5539	0.2626	-0.3208	0.6245
Sub2	0.5623	0.3453	0.4285	0.4474	-0.2428	0.6625
Sub3	0.3957	0.5058	0.3888	0.3733	-0.3661	0.5939
Sub4	0.3005	0.4464	0.3487	0.3380	-0.3607	0.5126
Sub5	0.2908	0.3618	0.2558	0.2622	-0.2922	0.4153
DP	0.3881	0.4255	0.5953	0.3710	-0.2793	0.6774
BG	0.3536	0.2925	0.2291	0.1939	-0.1187	0.3839
Totaal	0.4664	0.5429	0.5657	0.4042	-0.3630	0.7307

Opmerking. ES = emotional symptoms (emotionele problemen), CP = conduct problems (gedragsproblemen), H = hyperactivity (hyperactiviteit), PP = peer problems (problemen met leeftijdsgenootjes), PB = pro-social behaviour (pro-sociaal gedrag).

Uit dit alles mogen we besluiten dat er een verband bestaat tussen de Lagko en de SDQ. Over het algemeen zijn deze correlaties wat lager, maar voor een aantal subschalen zijn de vastgestelde correlaties toch behoorlijk sterk (bijvoorbeeld, de correlatie tussen lijst ‘Dagelijkse Problemen’ van de Lagko en subschaal ‘hyperactiviteit’ van de SDQ bedraagt .60). Dit toont aan dat een aantal subschalen uit beide vragenlijsten grotendeels hetzelfde beogen te meten.

Opmerkelijk is vooral de hoge correlatie tussen de totaalscores van de respectievelijke vragenlijsten ($r = .73$, $p < .0001$). Nochtans zijn beide vragenlijsten op een ander concept gebaseerd. De Lagko vertrekt namelijk vanuit de hechtingstheorie, waar de SDQ uitgaat van ernstige gedragsproblemen die zich bij een kind kunnen voordoen. Tussen deze twee vragenlijsten zou er wel een correlatie mogen (en zelfs moeten) bestaan. Het is immers niet ondenkbaar dat problemen in de hechtingsrelatie tussen de ouders en het kind, beïnvloed worden door gedragsproblemen bij het kind, of omgekeerd dat hechtingsproblemen leiden tot gedragsproblemen. In die zin is er dan ook een verband te verwachten tussen de Lagko en de SDQ, maar er zou niet een dergelijk sterk verband, zoals dat hier werd vastgesteld, tussen deze twee vragenlijsten mogen bestaan.

Aangezien de vastgestelde verbanden te sterk zijn in vergelijking met wat we op basis van de theorie zouden mogen verwachten, concluderen we dan ook dat de Lagko niet over voldoende discriminante validiteit beschikt.

2.3.2 Resultaten op itemniveau

Tot slot onderzochten we de discriminante validiteit van de Lagko op itemniveau met behulp van een canonische correlatie-analyse. We gingen dus op zoek naar achterliggende latente variabelen, die zowel in de Lagko als in de SDQ terug te vinden waren. Daarnaast gingen we voor de discriminante validiteit op itemniveau ook de correlaties na tussen de 110 items van de Lagko met de totaalscore van de SDQ.

De *canonische correlatie-analyse* in het kader van het onderzoek naar de discriminante validiteit van de Lagko leverde, evenals voor de congruente validiteit, geen duidelijk resultaat op. Er hingen veel items samen met de latente variabelen en dit zowel voor de Lagko als voor de SDQ. Bovendien was er slechts een zwakke correlatie vast te stellen tussen beide latente variabelen.

Wat betreft de *correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscore van de SDQ*, stellen we vast dat de Items 29 (“*Is het kind snel in de war, is het chaotisch?*”), 74 (“*Zit het kind te ‘friemelen?’*”) en 76 (“*Denkt u: “er zit geen rust in zijn lijf?”*”) hoog correleren met de totaalscore van de SDQ. De correlatiecoëfficiënten bedragen respectievelijk .52, .53 en .50 en zijn significant ($p < .0001$). Deze items van de Lagko blijken dus grotendeels naar hetzelfde te peilen als wat de totaalscore van de SDQ aangeeft.

De Items 46 (“*Masturbeert het kind bijvoorbeeld openlijk?*”), 71 (“*Is het kind wel eens ziek?*”), 72 (“*Plast het kind in zijn broek en/of in bed?*”), 88 (“*Knuffelt of stoeit u met het kind?*”) en 97 (“*Trekt het kind aan zijn haren, trok het haren uit zijn hoofd of uit zijn wimpers?*”) correleren zeer laag met de totaalscore van de SDQ. De correlatiecoëfficiënten bedragen respectievelijk .08, .07, .08, .10 en .06. Deze correlaties zijn niet significant op het 5% significantieniveau. Van deze items van de Lagko kunnen we dus zeggen dat ze wellicht iets anders meten dan wat de SDQ beoogt te meten. De correlaties van de overige items met de totaalscore van de SDQ liggen tussen .11 en .48 en zijn significant op het 5% niveau.

In vergelijking met de itemcorrelaties aangaande de congruente validiteit van de Lagko, kunnen we besluiten dat het hier om sterkere correlaties gaat. Dit toont aan dat de items van de Lagko eerder aansluiten bij wat de SDQ meet, dan bij hetgeen de Security Scale meet. Op grond van de theorie zouden we echter het omgekeerde verwachten, aangezien de SDQ op een ander concept gebaseerd is dan de Lagko.

Een volledig overzicht van de exacte correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscore van de SDQ is terug te vinden in Bijlage 15 (cf. infra).

2.4. BESLUIT

Wat betreft het empirisch onderzoek, komen we in de eerste plaats tot de vaststelling dat de Lagko op zichzelf over een goede interne consistentie beschikt. De vijf subschalen correleren immers behoorlijk hoog met de item-gecorrigeerde totaalscores op de Lagko. Slechts twee subschalen, namelijk Subschaal 5 en de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ vertonen hier afwijkende resultaten.

De bevindingen met betrekking tot de congruente en de discriminante validiteit van de Lagko zijn echter van andere aard. Telkens werden namelijk resultaten bekomen die tegenovergesteld waren aan de verwachtingen. Inzake de *congruente validiteit* verwachtten we namelijk een sterke samenhang tussen de Lagko en de Security Scale, daar zij op hetzelfde theoretische concept gebaseerd zijn. Correlatie-analyses toonden aan dat er wel een correlatie bestaat tussen deze twee vragenlijsten, maar deze correlatie is echter veel te laag om te spreken over een adequate congruente validiteit voor de Lagko. Voor de *discriminante validiteit* gingen we er vanuit dat er een beperkte samenhang gevonden zou worden tussen de Lagko en de SDQ. Beide vragenlijsten vertrekken dan wel van een verschillende theoretische achtergrond, toch spreken we van een beperkte samenhang omdat we veronderstellen dat problemen in de interactie tussen ouders en kind (gemeten door de Lagko) niet losstaan van gedragsproblemen bij het kind (gemeten door de SDQ). Correlatie-analyses geven echter een resultaat weer dat tegengesteld is aan de verwachtingen. Het vastgestelde verband tussen de Lagko en de SDQ is namelijk sterker dan wat we oorspronkelijk zouden verwachten. Bijgevolg moeten we besluiten dat Lagko niet adequaat discriminant valide is.

Op grond van deze resultaten twijfelen we dus aan de validiteit van de Lagko. Omdat de Lagko, statistisch gezien, sterker aansluiting vindt bij de SDQ dan bij de Security Scale, vragen we ons af of het achterliggende theoretische concept van de Lagko ook niet eerder de mogelijke gedragsproblemen bij een kind betreft in plaats van de hechtingstheorie.

In het volgende hoofdstuk zullen we deze discussie diepgaander aansnijden.

Hoofdstuk 4: Discussie en besluiten

INLEIDING

In dit laatste hoofdstuk geven we een overzicht van de belangrijkste bevindingen van ons onderzoek. In een eerste paragraaf bundelen en bediscussiëren we de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Enkele kritische reflecties in verband met onze studie formuleren we in een tweede paragraaf. In paragraaf drie verwoorden we een aantal kritische bedenkingen aangaande de Lagko zelf. Tot slot geven we in een vierde paragraaf enkele aanbevelingen voor verder onderzoek.

1. SAMENVATTING

In deze paragraaf zullen we een overzicht en een interpretatie geven van het uitgevoerde onderzoek en de vastgestelde resultaten. Voor een concreet besluit aangaande het volledige onderzoek, verwijzen we naar paragraaf 5 van dit hoofdstuk (cf. infra).

1.1 SITUERING

In het literatuurhoofdstuk plaatsten we de Lagko in een groter geheel. Hierin stond de situering van deze vragenlijst als onderdeel van het PSI centraal, alsook een schets van de hechtingstheorie, aangezien deze de basis van de Lagko vormt.

Het uitgangspunt van deze licentiaatsverhandeling was dan ook om te onderzoeken waar deze theorieën rond hechting in de Lagko tot uiting komen. We stelden immers vast dat Weterings en van den Bergh (2003) in de handleiding van de Lagko vaak naar deze vragenlijst verwijzen als een gedragsvragenlijst, wat de achterliggende theorie tegenspreekt.

Eenzijds wilden we de Lagko ook inhoudelijk analyseren. Hiertoe gingen we na in welke mate de items van de Lagko verwijzen naar de theorieën rond hechting. Daarnaast vergeleken

we de inhoud van de items van de Lagko, met die van andere hechtingsinstrumenten. Dit onderzoek naar de inhoudsvaliditeit van de Lagko vond plaats op basis van een literatuurstudie.

Aan de hand van een empirisch onderzoek wilden we anderzijds de begripsvaliditeit van de Lagko bestuderen. Het was namelijk de bedoeling om na te gaan in welke mate de Lagko samenhangt met andere onderzoeksinstrumenten, die gebaseerd zijn op hechting (convergente validiteit). Daarnaast onderzochten we ook de sterkte van de samenhang tussen de Lagko en onderzoeksinstrumenten gebaseerd op mogelijke gedragsproblemen bij een kind (discriminante validiteit). Hiertoe lieten we kinderen uit de tweede en derde graad van het gewone basisonderwijs, en hun ouders, de Lagko, de SDQ en de Security Scale invullen.

In wat volgt zullen we dieper ingaan op de verkregen resultaten. In een eerste paragraaf bespreken we de bevindingen van het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit. Een tweede paragraaf gaat dieper in op die van de studie naar de begripsvaliditeit.

1.2 DE INHOUDSVALIDITEIT

Onze algemene onderzoeksvraag naar de inhoudsvaliditeit van de Lagko, werd verder gespecificeerd aan de hand van twee deelvragen. Concreet voerden we het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit uit door middel van een literatuurstudie.

In een *eerste onderzoeksvraag* stelden we ons de vraag waar we, in de items van de Lagko zelf, iets terug zouden kunnen vinden dat verwijst naar het achterliggende concept ‘hechting’. Uit de resultaten van de literatuurstudie blijkt dat het merendeel van de items uit de Lagko in verband te brengen is met de hechtingstheorie. Toch merken we op (1) dat niet alle items aan de hechtingstheorie te koppelen zijn en (2) dat bepaalde items niet uitsluitend te linken zijn aan het concept ‘hechting’. Aangaande deze laatste bemerking, gaat het dan om items uit de Lagko als “*Is het driftig, heeft het woedeaanvallen?*” (Item 5) of “*Pest het kind anderen?*” (Item 17); gedragingen die ook op andere problemen kunnen wijzen dan louter hechtingsproblemen tussen de ouders en het kind (bijvoorbeeld oppositioneel opstandig gedrag).

Aan de hand van een *tweede onderzoeksvraag* gingen we op zoek naar andere hechtingsinstrumenten dan de Lagko in de leeftijdscategorie van de 1- tot en met 15-jarigen. Daarnaast vergeleken we de items uit een aantal van deze hechtingsinstrumenten met die van de Lagko. Meer bepaald vergeleken we de items van de Lagko enerzijds met de items van de Attachment Behavior Q-set (AQS; Waters & Deane, 1985) en anderzijds met die van de Security Scale (Kerns et al., 1996).

De resultaten van deze literatuurstudie tonen aan dat er meer overeenkomsten tussen de Lagko en andere hechtingsinstrumenten zijn, dan we zouden verwachten op basis van de items uit de Lagko. Voor behoorlijk wat items uit de Lagko is een variant terug te vinden in de AQS en/of in de Security Scale. Evenals voor de eerste onderzoeksvraag, komen we tot de vaststelling dat niet alle items van de Lagko in verband gebracht kunnen worden met hechting. Er blijft namelijk een aantal items over, waarvoor noch in de AQS noch in de Security Scale een gelijke gevonden wordt (bijvoorbeeld, Item 45: “*Is het kind erg met seks bezig?*”, Item 94: “*Verwondt het kind zichzelf, doet het zichzelf voor expres pijn?*”).

Samengevat kunnen we stellen dat de Lagko voldoende inhoudsvalide is. Er blijven wel enkele items over die niet aan de hechtingstheorie te koppelen zijn. Aanvullend empirisch onderzoek zal nagaan of deze vragen statistisch gezien verband houden met de Lagko.

1.3 DE BEGRIPSVALIDITEIT

Ook onze algemene onderzoeksvraag naar de begripsvaliditeit van de Lagko werd verder gespecificeerd aan de hand van twee deelvragen. Concreet onderzochten we de begripsvaliditeit van de Lagko op basis van een empirisch onderzoek in een niet-klinische onderzoeksgroep van 8- tot en met 12-jarigen.

In een *eerste onderzoeksvraag* vroegen we ons af of de Lagko adequaat congruent valide is. Concreet onderzochten we dit door de samenhang te onderzoeken tussen de Lagko en de Security Scale (Kerns et al., 1996). Aangezien beide vragenlijsten op de hechtingstheorie gebaseerd zijn, verwachten we hier een behoorlijk sterke samenhang tussen te vinden.

Uit de resultaten van onze studie blijkt dat er een statistisch verband tussen de Lagko en de Security Scale bestaat. Dit verband is echter veel lager dan wat we verwachtten op basis van hun overeenkomstige theoretische achtergrond.

Op basis van een *tweede onderzoeksvraag* wilden we nagaan of de Lagko adequaat discriminant valide is. Concreet bestudeerden we dit door de aard van de samenhang na te gaan tussen de Lagko en de SDQ (Goodman, 1997). Beide vragenlijsten vertrekken vanuit een verschillende theoretische achtergrond: de Lagko is gebaseerd op hechtingstheorieën, terwijl de SDQ vertrekt van mogelijke gedragsproblemen bij kinderen. We verwachten dan ook een beperkte samenhang tussen de vragenlijsten, omdat we veronderstellen dat problemen in de interactie tussen ouders en kind niet losstaan van gedragsproblemen bij het kind.

De resultaten van onze empirische studie geven weer dat er een statistische samenhang is tussen de Lagko en de SDQ. Dit verband is echter veel sterker dan wat we verwachtten. Het verband tussen de Lagko en de SDQ is zelfs sterker dan dat tussen de Lagko en de Security Scale.

Tot slot gingen we ook de consistentie van de vragenlijst op zichzelf na, door middel van enkele statistische analyses.

De resultaten hiervan tonen aan dat de Lagko een interne consistente vragenlijst is, aangezien vijf van de zeven subschalen hoog correleren met de item-gecorrigeerde totaalscore van de Lagko. Wanneer we verder de correlaties nagaan tussen de verschillende items en de totaalscore van de Lagko, dan stellen we vast dat deze correlaties over het algemeen relatief laag zijn. Acht items correleren hierbij opvallend laag met de totaalscore. Grotendeels blijken deze items overeen te komen met de items, die we op basis van het onderzoek naar de inhoudsvaliditeit ook niet konden plaatsen binnen het kader van de hechtingstheorie.

Samenvattend kunnen we stellen dat de Lagko noch congruent noch discriminant voldoende valide is. Daarnaast blijken verscheidene items behoorlijk laag met de totaalscore van de Lagko te correleren. De resultaten van ons empirisch onderzoek doen ons bijgevolg twijfelen aan de validiteit van de Lagko.

2. ALGEMENE KRITISCHE REFLECTIES MET BETREKKING TOT HET EMPIRISCH ONDERZOEK

In deze paragraaf zullen we onze eigen studie tot voorwerp van onderzoek nemen. Achtereenvolgens behandelen we de beperkingen van de onderzoeksmethode, van de onderzoeksinstrumenten en van de onderzoeksgroep en de verwerking van de gegevens.

2.1 BEPERKINGEN AANGAANDE DE ONDERZOEKSMETHODE

De toegepaste onderzoeksmethode, namelijk ouders en kinderen zelfstandig een aantal vragenlijsten laten invullen, heeft voordelen maar toch kunnen ook enkele nadelen hiervan aangehaald worden.

Onderzoek met vragenlijsten heeft vooral als voordeel dat respondenten op eigen tempo de vragen kunnen beantwoorden; ze kunnen even de tijd nemen om over hun antwoorden na te denken of om in hun omgeving op zoek te gaan naar voorbeelden om hun antwoorden te staven (Portney & Watkins, 2000). Toch mag het invullen van de vragenlijsten ook niet te veel tijd van de respondent vragen. Hoe langer en tijdsintensiever de vragenlijsten zijn, hoe groter immers het risico dat hij afhaakt (Janssens, 1983). Bovendien kan met deze onderzoeksmethode een grote groep van respondenten, in casu ouders en hun kinderen, in een relatief korte tijd bereikt worden (Janssens, 1983; Portney & Watkins, 2000).

Daarnaast gaat het om gestandaardiseerde vragenlijsten, zodat alle deelnemers op dezelfde manier blootgesteld worden aan dezelfde vragen. Op die manier worden interactie-effecten, die zich bij het afnemen van een interview tussen de interviewer en de bevroegde zouden kunnen optreden, vermeden (Portney & Watkins, 2000). Vragenlijsten garanderen ook de anonimiteit van de respondenten, wat op zijn beurt aanzet tot het eerlijk en oprecht beantwoorden van de vragen (Janssens, 1983; Portney & Watkins, 2000).

Een eerste nadeel betreffende het onderzoek met vragenlijsten, is dat respondenten bij het schriftelijk beantwoorden van vragenlijsten geneigd zijn om vragen over te slaan wanneer ze er op het eerste zicht geen antwoord op weten te formuleren, wanneer ze de vragen niet begrijpen of deze emotioneel te belastend vinden. Een interview daarentegen kan een sfeer

creëren die voldoende motiveert om ook over moeilijkere thema's informatie te geven (Janssens, 1983).

Een tweede belangrijk nadeel van onderzoek met vragenlijsten is, volgens Portney en Watkins (2000), het feit dat de vragen en/of antwoordkeuzes fout begrepen of verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden. Daarnaast is er ook geen duidelijkheid rond de nauwkeurigheid en de motivatie van de respondent bij het invullen van de vragenlijst. Dit zijn nadelen waaraan een onderzoeksmethode zoals een interview tegemoet kan komen.

2.2 BEPERKINGEN AANGAANDE DE ONDERZOEKSINSTRUMENTEN

In wat volgt zullen we kort enkele beperkingen en bedenkingen aanhalen met betrekking tot het onderzoeksinstrumentarium, bestaande uit de Lagko, de SDQ en de Security Scale.

Een aantal kritische bedenkingen betreffende de Lagko, zullen we gedetailleerd toelichten in paragraaf drie. In deze paragraaf zullen we onze kritische bespreking dus beperken tot de SDQ en de Security Scale.

Wat betreft de SDQ (Goodman, 1997), hebben we kunnen vaststellen dat het voor de ouders weinig tot geen problemen gaf om deze vragenlijst correct in te vullen. Van de 417 deelnemende ouders, hebben er tien de SDQ niet ingevuld. Daarnaast lieten 14 ouders één of meerdere items, maar niet de volledige vragenlijst, oningevuld. De scores van de SDQ werden online ingevoerd en berekend (cf. www.sdqscore.net). Hierbij werd er rekening gehouden met de niet ingevulde items.

De Security Scale (Kerns et al., 1996) is een vragenlijst die in te vullen is door het kind zelf. Uit de talrijke foutief ingevulde of volledig opengelaten vragenlijsten, leidden we af dat voor veel kinderen de bedoeling van deze vragenlijst onduidelijk was. Ook merkten enkele ouders op dat deze vorm van vragen stellen veel te moeilijk was voor hun kind. Nochtans is de Security Scale specifiek ontworpen voor kinderen vanaf acht jaar. Uit verscheidene onderzoeken (onder andere Kerns, K.A., Tomich, P.L., Aspelmeier, J.E. & Contreras, J.M., 2000) blijkt echter wel dat bij afname, de vragen meestal luidop voorgelezen worden aan de jongere kinderen. Bovendien blijft er meestal een medewerker in de buurt, zodat de kinderen bij eventuele onduidelikheden altijd naar meer toelichting kunnen vragen. Het was

voor ons onderzoek echter praktisch onmogelijk om deze procedure toe te passen. Vandaar dat we louter aan de hand van een instructieblad de Security Scale door de kinderen lieten invullen.

Ongeveer 110 kinderen vulden beide antwoordzijden van de Security Scale in. Zij slootten zich met andere woorden zowel aan bij de uitspraak aan de linkerzijde van de vragenlijst als bij die aan de rechterzijde. Een 25-tal kinderen, koos daarnaast voor de 15 items telkens alleen de uitspraak aan de linkerzijde, en beoordeelde deze respectievelijk als ‘helemaal waar voor mij’ of ‘een beetje waar voor mij’. Het kan echter voorkomen dat voor een kind net alleen de stellingen aan de linkerzijde van de vragenlijst op hem van toepassing zijn. Toch is dit eerder uitzonderlijk, zodat we besluiten dat ook deze kinderen de bedoeling van de Security Scale verkeerdelijk inschatten. Tot slot waren er nog een 25-tal kinderen die de Security Scale niet invulden.

Dit alles maakte dat er in totaal 160 van de 417 kinderen de Security Scale foutief beantwoordden. Deze scores werden dan ook uit het gegevensbestand verwijderd, zodat we aangaande de Security Scale over de gegevens van 257 kinderen beschikten. We moeten er dus rekening mee houden dat we, wanneer we de resultaten op de Lagko vergeleken met de resultaten op de Security Scale, voor deze laatste vragenlijst over minder gegevens beschikten.

Portney en Watkins (2000) merken op dat vragenlijsten geschikt zijn voor het peilen naar houdingen, waarden of waarnemingen, maar dat dergelijke instrumenten eigenlijk niet aangewezen zijn voor het bestuderen van gedragingen. Voor dit laatste is eerder een objectieve observatie vereist.

Deze opmerking sluit aan bij de kanttekening die O’Connor en Zeanah (2005) geven op het gebruik van vragenlijsten voor het meten van hechting (cf. supra, Hoofdstuk 2, paragraaf 1). Zij argumenteren dat tekenen van hechtingsproblemen te subtiel en te complex zijn om adequaat waargenomen te worden door een vragenlijst. O’Connor en Zeanah (2005) suggereren dan ook om bij het diagnosticeren van hechtingsproblemen gebruik te maken van een combinatie van verschillende methodieken en uiteenlopende informanten.

Wanneer we dus expliciet onderzoek hadden willen doen naar gedrags- en/of hechtingsproblemen bij kinderen, dan was het aangewezen om gebruik te maken van andere onderzoeksmethoden, zoals observaties of interviews, dan van vragenlijsten. In ons onderzoek ging het echter om de kwaliteit van de vragenlijst, i.c. de Lagko, zelf. Vandaar dat we hier ook enkel gebruik maakten van de bovengenoemde vragenlijsten als onderzoeksmethode.

2.3 BEPERKINGEN AANGAANDE DE ONDERZOEKSGROEP EN DE VERWERKING VAN DE GEGEVENS

Onze onderzoeksgroep bestond uit 417 kinderen tussen acht en dertien jaar, en hun ouders. Zoals reeds eerder aangegeven (cf. supra, Hoofdstuk 3, paragraaf 2.1.1) vergeleken we, aangaande de Lagko, alle kinderen met de normgroep van de 6- tot en met 11-jarigen. Dit is niet helemaal correct aangezien er geen kinderen van zes en zeven jaar bij het onderzoek betrokken waren. Daarnaast bevonden er zich onder de deelnemers 24 kinderen ouder dan elf jaar. De Lagko voorziet voor deze laatste groep kinderen eigenlijk een afzonderlijke normgroep.

We achtten deze groep van kinderen ouder dan elf jaar echter te klein om volgens afzonderlijke normen te analyseren en te beoordelen. Bovendien zijn deze oudere kinderen klasgenootjes van de 11-jarigen, zodat we kunnen stellen dat hun didactische leeftijd dezelfde is. De kinderen ouder dan elf jaar werden dus, voor ons onderzoek, mee opgenomen binnen de normgroep van 6- tot en met 11-jarigen.

Daarnaast bevonden er zich ook 27 allochtone kinderen, en hun ouders, onder de deelnemers aan ons onderzoek. Los van het feit dat de bedoeling van vragenlijsten of de inhoud van vragen door iedereen anders kan ingevuld worden, kunnen we ons afvragen of dit voor allochtone ouders niet nóg anders ligt? Bepaalde gedragingen van hun kind duiden zij misschien sneller als ‘ongehoord’ aan, omdat deze niet passen binnen hun specifieke cultuur? Mogelijk heeft een andere, foutieve interpretatie van de inhoud en de bedoeling van het hele onderzoek door hen, gezorgd voor een kleine vertekening van de resultaten.

Tot slot kunnen we ook vraagtekens plaatsen bij de motivatie van de deelnemers. Immers, onder de 417 deelnemers zijn er vermoedelijk een aantal die niet veel aandacht geschonken hebben aan het correct en nauwkeurig invullen van de vragenlijsten. Zo wordt bijvoorbeeld de Lagko soms beantwoordt door enkel gebruik te maken van de antwoordcategorieën 1 en 4. Het is echter onwaarschijnlijk dat geen enkel van de items een genuanceerder antwoord vraagt dan ‘nee/nooit’ ‘of veel/vaak’. Mogelijk hebben zij gezorgd voor een kleine vertekening van de verkregen resultaten.

3. KRITISCHE BEDENKINGEN AANGAANDE DE LAGKO

Met deze licentiaatsverhandeling beoogden we de Lagko kritisch onder de loep te nemen. We deden dit eerder al door de inhoudsvaliditeit en de begripsvaliditeit van deze vragenlijst na te gaan (cf. supra, Hoofdstuk 2 en 3). In deze paragraaf willen we echter enkele bedenkingen meegeven op grond van de persoonlijke ervaring met deze vragenlijst in zijn geheel.

3.1 BEDENKINGEN AANGAANDE DE HANDLEIDING

Bij het lezen van de handleiding van de Lagko, valt het op dat de woorden ‘gedragsproblematiek’, ‘gedragsproblemen’, ‘moeilijk gedrag’, ... regelmatig vallen. Nochtans zou, volgens Weterings en van den Bergh (2003), de Lagko gebaseerd zijn op de hechtingstheorie. Het is aannemelijk dat problemen aangaande het gedrag hierin een rol spelen, maar allicht in mindere mate dan de handleiding doet over komen.

Naast een aantal expliciete verwijzingen naar (moeilijk) gedrag in de handleiding, wordt vaak ook het aspect ‘interactie tussen de ouders en het kind’, aangehaald. Het doel van de Lagko is immers om interactieproblemen tussen de ouders en het kind op te sporen. Het is aannemelijk dat deze interactie tussen de ouders en het kind beïnvloed wordt door het gedrag dat het kind stelt. Toch speelt ook de hechtingsrelatie tussen de ouders en het kind naar onze mening hierin een rol, maar daar wordt in de handleiding niet naar verwezen.

Voor de onderstaande tekst hebben we willekeurig drie voorbeelden geselecteerd, waarmee we willen aantonen dat in de handleiding van de Lagko regelmatig naar deze vragenlijst gewezen wordt als een gedragsvragenlijst, in tegenstelling tot zijn theoretisch kader.

Zoals ook terug te vinden is in paragraaf 1.5 van Hoofdstuk 1 (cf. supra), geven Weterings en van den Bergh (2003, p. 69) in de handleiding aan dat het merendeel van de items van de Lagko omschrijvingen zijn “(...) van een gedragsprobleem”. De auteurs halen met andere woorden zelf aan dat de items gedragsproblemen representeren, maar toch opperen zij elders zich te baseren op de hechtingstheorie.

Over de lijst ‘Dagelijkse Problemen’, één van de subschalen van de Lagko, wordt zelfs expliciet in de handleiding door Weterings en van den Bergh (2003, p. 64) aangehaald dat deze items handelen “(...) *over gedrag van het kind*”.

Wanneer het in de handleiding gaat over het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de Lagko, dan vermelden Weterings en van den Bergh (2003, p. 37) dat de items van de lijst ‘Dagelijkse Problemen’ en de lijst ‘Bijzondere Gedragskenmerken’ mee opgenomen zijn in de berekening van de alfa van de Lagko, “(...) *omdat de Lagko als geheel de omvang van gedragsproblematiek van het kind aangeeft en als zodanig ook gebruikt wordt.*” Hier wordt expliciet door de auteurs aangegeven dat het om een gedragsvragenlijst gaat en niet om een vragenlijst naar hechting.

Verder is de opbouw van de handleiding soms tegensprekelijk aan wat we zouden verwachten.

Zoals reeds eerder aangegeven, is de indeling aangaande het validiteitsonderzoek dat in de handleiding beschreven staat, niet logisch (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 5). De termen begrips-, convergente en discriminante validiteit worden immers beschreven alsof het drie verschillende soorten van validiteit betreft, hoewel de discriminante en de convergente validiteit onderdelen zijn van de begripsvaliditeit.

Daarnaast zijn de besluiten uit dat validiteitsonderzoek niet altijd goed te begrijpen. Zo wordt de convergente validiteit onderzocht aan de hand van de CBCL, hoewel deze vertrekt vanuit een verschillend theoretisch kader. Om dus na te gaan in welke mate de Lagko hetzelfde meet als lijsten die een gelijkaardige problematiek beogen te meten, is het met andere woorden niet correct om dit te doen aan de hand van de CBCL. Tenzij de Lagko dan toch ook een gedragsvragenlijst is? Bovendien stelden Weterings en van den Bergh (2003) ook een sterke samenhang vast tussen de CBCL en de Lagko, wat ons opnieuw leidt naar de vraag of de Lagko geen schaal is rond gedragsproblemen.

Bovendien is de indeling van de Lagko, door de auteurs, in zeven subschalen verwarrend. De eerste vijf subschalen worden namelijk ook als Subschaal 1, Subschaal 2, enzovoort aangeduid, terwijl naar de laatste twee subschalen verwezen wordt als ‘lijsten’. Een mogelijke verklaring voor deze verschillende benaming, werd reeds eerder aangehaald (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 1.5).

3.2 BEDENKINGEN AANGAANDE HET INSTRUMENT OP ZICH

Bij het bekijken van de ingevulde exemplaren, valt het op dat telkens dezelfde vragen blanco blijven. Daarnaast komt het ook voor dat ouders (constructieve) opmerkingen neerschrijven aan het einde van de vragenlijst. In onderstaande tekst zullen we dan ook een overzicht weergeven van regelmatig terugkerende opvallendheden aangaande het invullen van de Lagko.

Ten eerste zijn er ouders voor wie het systeem van de vragen en de antwoordmogelijkheden niet duidelijk is. Alle items zijn namelijk geformuleerd in vraagvorm, zodat ouders geneigd zijn om de items met ‘ja’ of ‘nee’ te beantwoorden in plaats van een kruisje te zetten in de overeenkomstige antwoordkolom. Een viertal ouders beantwoordt zo de volledige vragenlijst met ‘ja’ of ‘nee’.

Daarbij aansluitend willen we opmerken dat het sporadisch voorkomt dat ouders slechts enkele items uit de Lagko met ‘ja’ of ‘nee’ beantwoorden, terwijl ze de overige items beantwoorden met een kruisje. Dit gebeurt onder andere met Item 32 (“*Is het kind prettig, makkelijk in de omgang?*”), Item 83 (“*Accepteert het kind straf?*”) en Item 108 (“*Maakt het kind u blij of tevreden?*”). De items formuleren als stellingen, zoals dat voor de SDQ bijvoorbeeld het geval is, is een mogelijkheid om aan dit probleem tegemoet te komen.

Ten tweede passen verscheidene ouders de antwoordstrategie ‘schappen wat niet past’ toe en beantwoorden daarbij de vraag niet met een kruisje in het overeenkomstige hokje. Zo wordt bijvoorbeeld bij Item 71 (“*Zuigt het kind op zijn duim of zijn vingers, kauwt het op zijn vingers of bijt het nagels?*”) het eerste gedeelte doorstreept, om aan te duiden dat het kind nagelbijt.

Ten derde worden bij het invullen van de Lagko, op regelmatige basis, door de ouders één of meerdere items opengelaten. Items die vaak oningevuld blijven zijn onder meer, in willekeurige volgorde, Item 31 (“*Is het kind evenwichtig?*”), Item 39 (“*Dreigt het kind met weglopen?*”), Item 46 (“*Masturbeert het kind bijvoorbeeld openlijk?*”) en Item 72 (“*Plast het kind in zijn broek en/of in bed?*”). Mogelijk vinden ouders deze vragen te aanvallend (bijvoorbeeld Item 46 of Item 72) of begrijpen ze niet goed wat er met de vraag bedoeld

wordt (bijvoorbeeld Item 31). Items die niet ingevuld worden, krijgen automatisch een score 2 toegekend.

Ten vierde merken we bij het lezen van de items op, dat een aantal vragen inhoudelijk niet voldoende afgebakend zijn. Het is met andere woorden vaak niet duidelijk wat exact met een bepaalde vraag bedoeld wordt of hoe men een specifieke vraag dient te interpreteren. Meer concreet is deze opmerking van toepassing voor bijvoorbeeld Item 31 (*“Is het kind evenwichtig?”*), Item 74 (*“Zit het kind te ‘friemelen’?”*), Item 83 (*“Neemt het kind ‘een loopje’ met u?”*), ... Verscheidene ouders zullen aan deze items een verschillende invulling geven, zodat de bekomen resultaten eigenlijk niet eenduidig zijn.

De items zouden dus veel concretere gedragingen en/of houdingen moet omvatten, zodat een item nog nauwelijks voor interpretatie vatbaar is.

Ten vijfde stellen we ons vragen bij de manier waarop de items geformuleerd zijn. We hebben namelijk de indruk dat de auteurs, bij het formuleren van de items, vaak terugvallen op specifieke woorden uit de Nederlandse spreektaal, bijvoorbeeld: *“Houdt het kind zijn poep op?”* (Item 96), *“Mokt het kind? Is het chagrijnig?”* (Item 3), *“Dreint het kind, jengelt en zeurt het?”* (Item 11). Dit zijn termen die in Vlaanderen niet of nauwelijks gebruikt worden, zodat voor het merendeel van de ouders deze vragen moeilijk (juist) verstaanbaar zijn.

Wat betreft de lay-out van de vragenlijst, merken we ten zesde op dat enkele ouders telkens bovenaan elke pagina de vier antwoordmogelijkheden opnieuw herhaald hebben. Het zou dus misschien overzichtelijker en duidelijker geweest zijn, moesten de auteurs bovenaan elke blad de vier antwoordmogelijkheden bij de respectievelijke cijfertjes nog eens aangegeven hebben.

Verder zijn er enkele ouders die constructieve opmerkingen formuleren betreffende de Lagko. De voornaamste opmerkingen zullen we hier kort weergeven.

Een eerste opmerking die aangegeven werd, omvatte het feit dat een moeder het moeilijk vond om enkel met een kruisje de vragen te beantwoorden, aangezien naar haar mening sommige antwoorden om een nuance vroegen. Bovendien vond zij dat er nog een groot verschil bestond tussen ‘soms’ en ‘weinig’ aangaande antwoordmogelijkheid 2.

Een andere bedenking kwam van een vader, die opmerkte dat sommige vragen niet te beantwoorden waren volgens de onderscheiden antwoordmogelijkheden (bijvoorbeeld

Item 63: “*Zijn er maar weinig dingen die het kind wil eten?*”). Daarnaast merkte hij op dat de vraagstelling van de Lagko moeilijkheden zou kunnen geven voor allochtone ouders.

Tot slot hebben we geconstateerd dat het softwareprogramma, op basis waarvan gegevens ingevoerd en berekend kunnen worden, een fout maakt. Dit programma blijkt namelijk voor de totaalscore geen TW 1 te berekenen, maar automatisch een TW 2 of TW 3.

Voor ons onderzoek hebben we de respectievelijke taxatiewaarden via SAS aan onze onderzoeksgroep toegekend, zodat wij deze fout in het softwareprogramma hebben kunnen omzeilen. Maar wanneer deze vragenlijst in de klinische praktijk toegepast wordt, zal men met deze fout rekening moeten houden.

4. ALGEMEEN BESLUIT

Op basis van de onderzoeksbevindingen, zou een eindconclusie van onze studie kunnen zijn dat de Lagko misschien geen hechtingsinstrument is, zoals de Security Scale, maar eerder een gedragsvragenlijst, zoals de SDQ.

Wat betreft het conceptuele kader van waaruit de Lagko vertrekt, kunnen we besluiten dat dit kader hoogstwaarschijnlijk geschikt is voor het PSI in zijn geheel. Dit kader vertoont echter tegenstrijdigheden, wanneer de Lagko los van het PSI uitgebracht wordt. We vragen ons dan ook af of de Lagko als afzonderlijke vragenlijst geen uitgebreider conceptueel kader behoeft, namelijk dat van de hechtingstheorie, aangevuld met aspecten aangaande gedragsproblemen bij kinderen.

Wij stellen op basis van onze studie dan ook voor dat de Lagko binnen het PSI blijft, het omvangrijkere instrument van waaruit deze vragenlijst oorspronkelijk afkomstig is. Wil men de Lagko toch als afzonderlijk instrument behouden, los van het PSI, dan zien wij het noodzakelijk om het conceptuele kader aangaande de Lagko aan te passen en uit te breiden. Er is echter verder onderzoek nodig om deze wijziging in het conceptuele kader te kunnen doorvoeren. In een volgende paragraaf zullen we dan ook een aantal suggesties voor verder onderzoek formuleren.

5. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

De Lagko kent drie normgroepen op basis waarvan taxatiewaarden toegekend worden. Een eerste normgroep is van toepassing op de 1- tot en met 5-jarigen, een tweede normgroep op de 6- tot en met 11-jarigen en de laatste normgroep is voor 12- tot en met 15- jarigen. Weterings en van den Bergh (2003) merken zelf op dat deze laatste normgroep eerder tentatief vastgesteld is, dan op basis van empirisch onderzoek (cf. supra, Hoofdstuk 1, paragraaf 3.2.3.3). Bovendien is er nergens onderzoek terug te vinden, dat aantoont dat met deze normgroep adequate resultaten bereikt worden in de praktijk. Het zou dan ook interessant zijn om in een volgend onderzoek de Lagko af te nemen bij een grote groep van 12- tot en met 15-jarigen en de waarde van de vastgelegde normen na te gaan.

Wat betreft onze suggestie aangaande een eventuele aanpassing en uitbreiding van het bestaande conceptuele kader van de Lagko, kunnen we besluiten dat dit niet kan plaatsvinden zonder aansluitend onderzoek. Op basis van een nieuw conceptueel kader, zouden dan ook opnieuw correlatie-analyses uitgevoerd kunnen worden om zo na te gaan of items vervolgens een betere samenhang met het geheel vertonen. Daarnaast kan er ook opnieuw een factoranalyse en/of een canonische correlatie-analyse uitgevoerd worden om te onderzoeken of er duidelijk samenhangende onderdelen in de Lagko aangeduid kunnen worden.

Op basis van de antwoordpatronen die terug te vinden zijn en op basis van wat ouders zelf signaleren naar aanleiding van het invullen van de lijst, suggereerden we bepaalde items inhoudelijk te wijzigen of duidelijker af te bakenen. Evenals de vorige suggestie kan dit niet plaatsvinden zonder aanvullend onderzoek. Items zouden dus geherformuleerd kunnen worden, om dan vervolgens via nieuwe afnames van deze aangepaste versie na te gaan of de vragen duidelijker verstaanbaar zijn.

Met deze licentiaatsverhandeling beoogden we de psychometrische kwaliteit van de Lagko nauwgezet te onderzoeken, om zo de waarde van het conceptuele kader van deze vragenlijst te achterhalen. Bovendien betekende ons onderzoek ook een eerste verkenning van deze Lagko binnen een niet-klinische populatie in Vlaanderen.

Referentielijst

- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28 (5), 759-775.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss. Volume I: Attachment*. New York: Basic Books.
- Conceição, J., & van Steenis, M.J. (2006). Allochtone kinderen in Nederlandse pleeggezinnen. *Mobiel*, 1 – februari/maart. Afgehaald van het WWW op 31 maart 2007: <http://www.mobiel-pleegzorg.nl/archief/2006/mo06121.htm>
- Cuyvers, S. (2005). *De relatie tussen hechtingsproblemen van pleegkinderen en interactieproblemen met pleegouders*. Niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Leuven.
- De Munter, A. (2004). *Vraagstukken. Methoden van onderzoek in de pedagogische wetenschappen: empirisch-analytische methoden m.i.v. statistiek*. Leuven: Acco.
- Debusscher, G. (2004). *Hechting onder druk: gehechtheid bij kinderen met een genetisch syndroom: een exploratief onderzoek*. Niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Leuven.
- Dierick, M., Van den Noortgate, W., & Onghena, P. (2002). *Introductie in SAS*. Leuven: Acco.
- Dwyer, K.M. (2005). The meaning and measurement of attachment in middle and late childhood. *Human Development*, 48, 155-182.

- Goodman, R. (2000). *Sterke kanten en moeilijkheden: Vragenlijst voor ouders of leerkracht (SDQ-Dut)*. Afgehaald van het WWW op 8 december 2005:
<http://www.sdqinfo.com/questionnaires/dutch/n1.pdf>
- Harter, S. (1982). The perceived competence scale for children. *Child Development*, 53, 87-97.
- Hermanns, J. (1995). Opvoedingsondersteuning: een poging tot wetenschappelijke en maatschappelijke legitimering. In: H. Haerden & D. Janssen (Red.), *Pedagogische preventie: een antwoord op kansarmoede?* (pp. 17-34). Leuven: Garant.
- Janssens, J.M.A.M. (1983). *"-Ogen" doen onderzoek: een inleiding in de methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Juffer, F, van IJzendoorn, M.H., & Duyvesteyn, M.G.C. (1994). Opvoedingsondersteuning en intergenerationele overdracht van gehechtheid: Een overzicht van interventiestudies. *Kind en Adolescent*, 15 (4), 204-221.
- Kerns, K., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology*, 32 (3), 457-466.
- Kerns, K.A., Schlegelmilch, A., Morgan, T.A., & Abraham, M.M. (2005). Assessing attachment in middle childhood. In: K.A. Kerns & R.A. Richardson, *Attachment in middle childhood*. (pp. 46-70). New York: Guilford Press.
- Kerns, K.A., Tomich, P.L., Aspelmeier, J.E., & Contreras, J.M. (2000). Attachment based assessments of parent-child relationships in middle childhood. *Developmental Psychology*, 36 (5), 614-626.
- Landelijke werkgroep Signaleringsinstrumenten Psychosociale Problematiek Jeugd (LSPPJ) van GGD Nederland (2006). *Handleiding voor het gebruik van de SDQ binnen de jeugdgezondheidszorg*. Afgehaald van het WWW op 25 mei 2006:
http://www.ggd.nl/kennisnet/uploaddb/downl_object.asp?atoom=35285&VolgNr=345

- Marcoen, A. (2002). *Ontwikkelingspsychologie. Boekdeel 1*. Leuven: Acco.
- Muris, P., Meesters, C., & van den Bergh, F. (2003). The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). Further evidence for its reliability and validity in a community sample of Dutch children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, *12*, 1-8.
- Nys, K., Snoeck, G., & Vandemeulebroecke, L. (2002). Opvoedingsondersteuning als pedagogisch en maatschappelijk project. *WelzijnsGids, Afl. 45*, 25-39.
- O'Connor, T.G., & Zeanah, C.H. (2005). Hechtingsstoornissen: diagnose en behandelingsmogelijkheden. *Kind en Adolescent Review*, *12* (2), 158-187.
- Onghena, P. (2002). *Methoden van onderzoek in de pedagogische wetenschappen: empirisch-analytische methoden m.i.v. de statistiek. Eerste deel*. Leuven: Acco.
- Pederson, D.R., & Moran, G. (1995). A categorical description of infant-mother relationships in the home and its relation to Q-sort measures of infant-mother interaction. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, *60* (2/3), 111-132.
- Portney, L.G., & Watkins, M.P. (2000). *Foundations of clinical research: Applications to practice*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Schuman, H., & Presser, S. (1996). *Questions and answers in attitude surveys: Experiments on question form, wording, and context*. London: Sage Publications.
- van den Bergh, P.M., & Weterings, A.M. (2006). *Onderzoeksproject naar terugplaatsingen van een pleegkind. Samenvatting van de opzet van het project*. Afgehaald van het WWW op 31 maart 2007:
<http://www.kinderwijs.nl/artikelen.asp?postid=184>
- Van den Boom, D. (1999). *Ouders op de voorgrond: een educatieve lijn voor 0 tot 18 jaar*. Utrecht: Sardes.

- van IJzendoorn, M.H. (1994). *Gehechtheid van ouders en kinderen*. Zaventem: Bohn Stafleu van Loghum.
- van IJzendoorn, M.H., & Bakermans-Kranenburg, M.J. (1994). Intergenerationele overdracht van gehechtheid. *Kind en Adolescent*, 15 (1), 1-24.
- van IJzendoorn, M.H., Tavecchio, L.W.C., Goossens, F.A., & Vergeer, M.M. (1982). *Opvoeden in geborgenheid. Een kritische analyse van Bowlby's attachment theorie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- van IJzendoorn, M.H., Vereijken, C.M.J.L., Bakermans-Kranenburg, M.J., & Riksen-Walraven, J.M. (2004). Assessing attachment security with the Attachment Q Sort: Meta-analytic evidence for the validity of the observer AQS. *Child Development*, 75 (4), 1188-1213.
- van Widenfelt, B.M., Goedhart, A.W., Treffers, P.D.A., & Goodman R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child and Adolescent Psychiatry*, 12, 281-289.
- Verbraak, A. (1994). Het eerste instrumentarium dat echt goed werkt. *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk*, 6 (7/8), 28-30.
- Vermeire, S. (2006). Hechting: Stafkaart of doodlopend spoor? *Systeemtheoretisch bulletin*, 24 (3/4), 243-260.
- Verschueren, K., & Marcoen, A. (2002). Perceptions of self and relationship with parents in aggressive and nonaggressive rejected children. *Journal of School Psychology*, 40, 501-522.
- Waters, E. (1995). The Attachment Q-Set (Version 3.0). *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 60 (2/3), 234-246.

- Weterings, A. (2005). De trauma's van het pleegkind. *Mobiel 3 – juni/juli*. Afgehaald van het WWW op 31 maart 2007:
<http://www.mobiel-pleegzorg.nl/archief/2005/mo05305.htm>.
- Weterings, A., Pruijs, H., Bloemberg, W., Grootes C., Pool W., & van de Oetelaar, T. (1991). *Signaleren binnen de jeugdhulpverlening: de ontwikkeling van het PSI, Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium*. Leiden: Rijksuniversiteit.
- Weterings, A., Pruijs, H., Bloemberg, W., Pool, W., & van den Bergh, P.M. (2004). *Lijst met Aandachtspunten voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/opvoeder voor kinderen van 1 t/m 15 jaar*. Amsterdam: SWP.
- Weterings, A., Pruijs, H., & Pool, W. (1993). *De implementatie van het PSI: invoering van het Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium in Gezinsvoogdij-instellingen en Adviesburo's*. Leiden: Rijksuniversiteit.
- Weterings, A.M., & van den Bergh, P.M. (2003). *Handleiding LAGKO: Lijst met Aandachtsvelden voor Gedrag van het Kind volgens de Ouder/Opvoeder*. Amsterdam: SWP.
- Weterings, T., & Pruijs, L. (1994). Hulp is voor ouders makkelijker te accepteren door actieve deelname. *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk*, 6 (4), 23-30.
- Youth in mind (2007). *SDQ: Information for researchers and professionals about the Strengths & Difficulties Questionnaires*. Geraadpleegd op het WWW op 7 december 2005: <http://www.sdqinfo.com>
- Youth in mind (2007). *SDQscore*. Geraadpleegd op het WWW op 18 januari 2006: <http://www.sdqscore.net>

Lijst van bijlagen

Bijlage 1: Brief aan de directies

Bijlage 2: Brief aan de ouders

Bijlage 3: Instructies voor het invullen van de vragenlijsten

Bijlage 4: Lagko

Bijlage 5: Lagko - Indeling items per subschaal

Bijlage 6: Lagko - Voorbeeld van een profiel

Bijlage 7: SDQ

Bijlage 8: SDQ - Indeling items per subschaal en scoring per item

Bijlage 9: Security Scale

Bijlage 10: Vragenlijst Algemene Informatie

Bijlage 11: AQS - Indeling items per subschaal van Pederson en Moran

Bijlage 12: Correlaties tussen de items en de subschaal- en totaalscores van de Lagko

Bijlage 13: Uitkomst van de factoranalyse met drie factoren

Bijlage 14: Correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscores van de Security Scale

Bijlage 15: Correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscore van de SDQ

Bijlage 1: Brief aan de directies

Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Centrum voor Orthopedagogiek
Vesaliusstraat 2
B-3000 Leuven

Leuven, 9 januari 2006

Geachte heer / mevrouw directeur,

Het opvoeden van kinderen staat tegenwoordig vaak in de belangstelling: er verschijnen heel wat boeken over en ook op televisie zijn er verschillende programma's die hier aandacht aan besteden. Toch is over het opvoeden van kinderen geen eensgezinde opvatting terug te vinden. Ook over wat ouders denken over opvoeding van kinderen en hoe zij dit ervaren, is er nog niet veel bekend.

In dit verband loopt aan de Katholieke Universiteit Leuven momenteel een wetenschappelijk onderzoek over hoe ouders, met een zoon/dochter in de 2^e of 3^e graad van het lager onderwijs, omgaan met hun kind en de problemen die ze daarbij kunnen ondervinden. Het gaat om een verkennend onderzoek waarbij gepeild wordt naar gedrags- en opvoedingsproblemen die ouders mogelijk ervaren in de omgang met hun kind.

Voor het eigenlijke onderzoek, willen we een groep van ongeveer 150 ouders met een zoon/dochter in de 2e of 3e graad van het lager onderwijs samenstellen. Hiervoor hebben we een steekproef getrokken van Limburse lagere scholen. Uw school werd hierbij geselecteerd.

Wat houdt medewerking aan dit onderzoek voor u en uw school concreet in? We vragen u om **aan de leerlingen uit de 2e en de 3e graad (één klas per leerjaar is voldoende) drie vragenlijsten mee te geven**. Twee van deze vragenlijsten zijn in te vullen door de ouders; de derde vragenlijst is in te vullen door de kinderen zelf. Daarna kunnen de ouders deze vragenlijsten weer via hun kind terug aan de school bezorgen. Bij de vragenlijsten zelf vinden de ouders een brief met vraag tot medewerking en wat uitleg en instructies bij het onderzoek.

Aan u vragen we of u zou willen **toezicht houden op de verspreiding en de inzameling van de vragenlijsten**.

Binnen de 2 weken zal ik u telefonisch contacteren om te informeren of u bereid bent mee te werken aan dit onderzoek. Indien u beslist deel te nemen, maken we verdere concrete afspraken (welke klassen, datum van verspreiding en ophaling).

We zijn ons ervan bewust dat medewerking aan dit onderzoek niet vanzelfsprekend is. Uw medewerking zal ons echter helpen meer informatie te verkrijgen over hoe ouders opvoeden en welke moeilijkheden ze daar eventueel bij ondervinden. Op langere termijn zal het ons ook helpen om ouders beter te ondersteunen bij de opvoeding.

Indien u nog vragen heeft of bijkomende informatie wenst, kan u mij contacteren op onderstaand adres.

Wij hopen op uw medewerking,
Met vriendelijke groeten,

Greet Leduc

Greet Leduc
Tweede licentie Pedagogische Wetenschappen

greet.leduc@student.kuleuven.be

Bijlage 2: Brief aan de ouders

Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Centrum voor Orthopedagogiek
Vesaliusstraat 2
B-3000 Leuven

Leuven, 6 februari 2006

Geachte ouder,

Het opvoeden van kinderen staat tegenwoordig vaak in de belangstelling: er verschijnen heel wat boeken over en ook op televisie zijn er verschillende programma's die hier aandacht aan besteden. Toch is over het opvoeden van kinderen geen eensgezinde opvatting terug te vinden. Ook over wat ouders denken over opvoeding van kinderen en hoe zij dit ervaren, is er nog niet veel bekend. In dit verband loopt aan de Katholieke Universiteit Leuven momenteel een wetenschappelijk onderzoek over hoe ouders, met een zoon/dochter in het 3^e, 4^e, 5^e of 6^e leerjaar, omgaan met hun kind en de problemen die ze daarbij ondervinden. Het gaat om een verkennend onderzoek waarbij gepeild wordt naar gedrags- en opvoedingsproblemen die ouders ervaren in de omgang met hun kind.

Voor de uitvoering van dit onderzoek, werden 150 kinderen geselecteerd uit 3^e, 4^e, 5^e en 6^e leerjaar. Zo werd ook uw kind toevallig geselecteerd. We willen nu u als ouder, en uw kind, enkele vragen stellen.

Wat wordt er van u verwacht?

We vragen dat u de **bijgevoegde drie vragenlijsten zou willen invullen**. Deze gaan over de omgang met uw kind en de problemen die u daarbij zou kunnen ondervinden.

De eerste 2 vragenlijsten zijn in te vullen door **één van beide ouders, liefst die ouder die het kind het beste kent**. De derde vragenlijst is in te vullen door uw zoon/dochter zelf.

Vooraan in de bundel vindt u nog een korte bijkomende vragenlijst met enkele algemene vragen die belangrijk zijn voor de verwerking van de gegevens.

Mag ik u vragen de vragenlijsten mooi aan elkaar geniet te laten?

Voor het onderzoek is het zeer belangrijk dat u alle vragenlijsten **zo eerlijk en volledig mogelijk** invult. De informatie en gegevens die we van u zullen verkrijgen, worden uiteraard zeer vertrouwelijk behandeld!

Wanneer u de vragenlijsten hebt ingevuld, mag u ze gewoon **terug meegeven naar school met uw zoon/dochter** en dit liefst binnen de 7 dagen. Ik zal de vragenlijsten daar dan komen ophalen.

Indien u nog vragen zou hebben over dit onderzoek, stuur me dan gerust een mail: greet.leduc@student.kuleuven.be of bel me even op 04...

Alvast bedankt voor uw medewerking!
Vriendelijke groeten,

Greet Leduc
Studente Pedagogische Wetenschappen
Katholieke Universiteit Leuven

Bijlage 3: Instructies voor het invullen van de vragenlijsten

Instructies vragenlijst 1 (de Lagko)

De eerste vragenlijst is een vragenlijst die zicht geeft op de aard van de gedragspatronen tussen het kind en zijn ouders.

Deze vragenlijst is een lijst met allerlei voorbeelden van gedrag van een kind *en* van problemen die het kind kan geven in de dagelijkse omgang tussen zijn ouder of opvoeder. Het gaat dus niet over gedrag bij bijzondere aangelegenheden.

Eerst wordt het onderwerp genoemd en daarna voorbeelden van het gedrag dat daarbij hoort. Zo hoort bij het eerste onderwerp "Stemmingen" als voorbeeld: "Is het kind opgewekt? Of mokt het?" Wilt u bij ieder voorbeeld zeggen of dit bij het kind past? En of dit vaak of weinig voorkomt? Er zijn vier mogelijkheden:

1. nee of (bijna) nooit;
2. soms;
3. geregeld;
4. veel of vaak

U kunt zeggen **wat het eerste in u opkomt**. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Het gaat erom een beeld te krijgen van hoe het kind zich gedraagt. Bij ieder voorbeeld kunt u met een kruisje aangeven of het gedrag niet, weinig of veel voorkomt. Het is heel belangrijk dat u **elke vraag invult** en dat u per vraag telkens maar **1 hokje aankruist**.

Onder aan de lijst staat "opmerkingen". Hier kunnen allerlei opmerkingen worden gezet, onder andere over een nog niet genoemde vorm van gedrag. Ook kan u hier aanvullingen of verdere verduidelijkingen kwijt.

Belangrijk is dat deze vragenlijst ingevuld wordt door **de opvoeder die het kind het best kent**, die het meest over het kind kan vertellen.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Instructies vragenlijst 2 (de SDQ)

De tweede vragenlijst peilt naar sterke kanten in het gedrag van uw kind en naar eventuele moeilijkheden die zich zouden kunnen voordoen.

U vult deze vragenlijst in met uw kind in gedachten. Het is van groot belang dat u uw antwoorden baseert op het gedrag van uw kind zoals het **de laatste 6 maanden** is.

Voor iedere vraag zet u **één kruisje** in het vierkantje voor "niet waar", "een beetje waar" of "zeker waar". Het is heel belangrijk dat u **alle vragen** zo goed mogelijk beantwoordt, ook als u niet helemaal zeker bent of als u de vraag raar vindt.

Belangrijk is dat deze vragenlijst ingevuld wordt door **de opvoeder die het kind het best kent**, die het meest over het kind kan vertellen.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Instructies vragenlijst 3 (de Security Scale)

Deze laatste vragenlijst is **IN TE VULLEN DOOR UW ZOON/DOCHTER** zelf.

De derde vragenlijst bevraagt hoe een kind zich bij zijn vader en moeder voelt.

De vragenlijst bestaat uit twee blaadjes. Op het ene blad staan enkele vragen over de omgang van het kind met zijn/haar moeder en op het andere blad over de omgang met zijn/haar vader. Het is belangrijk dat uw kind deze **twee blaadjes** invult.

Uw kind kiest telkens voor de uitspraak aan de linkerkant of aan de rechterkant van het blad. Voor de gekozen uitspraak duidt uw kind vervolgens aan of die uitspraak "helemaal waar" is of een "beetje waar" is voor hem/haar.

Bijvoorbeeld: vraag 1

Sommige kinderen vinden het
gemakkelijk om hun mama te
vertrouwen.

MAAR

Andere kinderen zijn er niet
zeker van dat ze hun mama
kunnen vertrouwen.

Uw kind kiest dan bijvoorbeeld voor de uitspraak aan de linkerkant (Sommige kinderen vinden...). Voor deze uitspraak kruist hij/zij dan het hokje "helemaal waar voor mij" of "een beetje waar voor mij" aan.

Het is belangrijk dat uw kind telkens **één uitspraak** kiest en voor die uitspraak ook maar **één hokje** aankruist.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Bijlage 4: Lagko

Is het zo dat? Hoe vaak ongeveer? N.B.: Omcirkel in het voorbeeld welk gedrag wordt genoemd.	1	2	3	4
	nee of nooit	soms of weinig	ge- regeld	veel of vaak
Stemmingen, bijvoorbeeld:	1	2	3	4
1. Is het kind opgewekt? *				
2. Is het kind vlug boos en dan weer vlug blij, is het wisselvallig van stemming of zo maar uit zijn doen?				
3. Mocht het kind? Is het chagrijnig?				
4. Heeft het last van 'buien'?				
5. Is het driftig, heeft het woedeaanvallen?				
6. Huilt het bij het minste of geringste; is het een 'krijsertje'?				
7. Is het kind koppig, stuurs?				
8. Werkt het kind nooit mee, weigert het alles, is het tegendraads?				
9. Is het kind ontevreden?				
Behoeftte aan aandacht, bijvoorbeeld:				
10. Vraagt het kind veel om uw aandacht; 'claimt' het u helemaal voor zichzelf?				
11. Dreint het kind, jengelt en zeurt het?				
12. Moet je het kind steeds antwoord geven; laat het je als het ware 'niet los'?				
13. Hangt het kind steeds aan u; 'kleeft' het als het ware aan u?				
14. Maakt het kind met opzet veel herrie?				
15. Kan het kind zichzelf goed vermaken? *				
Agressie, bijvoorbeeld:				
16. Vecht het kind veel, slaat het er direct op; begint het bij het minste of geringste direct te vechten?				
17. Pest het kind anderen?				
18. Is het kind wreed?				
19. Vernielt het kind van alles, bijvoorbeeld spullen in huis?				
20. Vernielt het kind spullen van andere mensen/ kinderen?				
21. Bedreigt het kind anderen? (Zegt het bijv. 'ik zal je verrot slaan'?)				
(Geestelijke) evenwichtigheid, bijvoorbeeld:				
22. Vindt het kind nieuwe situaties eng of akelig?				
23. Blijft het kind bij verandering lang 'van slag'?				
24. Is het kind onrustig, kan het niet stilzitten, is het druk?				
25. Is het kind zenuwachtig?				
26. Is het kind vlug 'van de kaart', bij het minste of geringste uit zijn evenwicht, snel in paniek?				

	1	2	3	4
27. Is het kind gedrukt, somber, lacht het weinig, is het verdrietig, ongelukkig?				
28. Is het kind snel afgeleid, kan het zich slecht concentreren?				
29. Is het kind snel in de war, is het chaotisch?				
30. Kan het kind problemen niet uit zijn hoofd zetten? Piekert het?				
31. Is het kind evenwichtig? *				
Relatie met de opvoeder, bijvoorbeeld:				
32. Is het kind prettig, makkelijk in de omgang? *				
33. Is er ruzie tussen het kind en u, is er een ruzieachtige sfeer?				
34. Is er gekibbel, is het kind kribbig tegen u?				
35. Heeft u het gevoel: "Er is ook altijd wat"?				
36. Geeft het spanning als het kind aanwezig is?				
37. Is het kind moeilijk, lastig?				
38. Is het kind onhandelbaar, 'geen land mee te bezeilen', is er geen greep op hem te krijgen?				
39. Hem voor 6-15 jarigen Dreigt het kind met weglopen?				
Behoorlijk gedrag, bijvoorbeeld:				
40. Is het kind brutaal?				
41. Schreeuwt en scheldt het kind?				
42. Schaamt u zich over het kind?				
43. Liegt en bedriegt het kind?				
44. Steelt het kind?				
45. Is het kind erg met seks bezig?				
46. Hem voor 6-15 jarigen Masturbeert het kind bijvoorbeeld openlijk?				
Standvastigheid, bijvoorbeeld:				
47. Speelt het kind met plezier met andere kinderen? *				
48. Doet het kind maar alles wat anderen zeggen?				
49. Kan het kind zich handhaven in een groepje van leeftijdsgenootjes? *				
50. Laat het kind over zich lopen, is het 'een doetje'?				
Gehoorzaamheid, bijvoorbeeld:				
51. Luistert het kind goed? *				
52. Is het kind ongehoorzaam?				
53. Doet het kind net alsof het niets hoort?				
54. Verzet het kind zich tegen u; is het tegen de draad in?				
55. Zegt het kind vaak "dat doe / wil ik niet" of laat het dat merken?				
56. Trekt het kind zich iets aan van wat u tegen hem zegt? *				

Taalgebruik, bijvoorbeeld:		1	2	3	4
57.	Praat het kind binnensmonds, mompelt het?				
58.	Begrijpt het kind direct wat u tegen hem zegt? (Hoeft u het niet nog eens uit te leggen?) *				
59.	Begrijpt u wat het kind zegt of bedoelt? Snapt u wat het u wil vertellen? *				
60.	Hem voor 6 - 15 jarigen Praat het kind met u over wat hem bezig houdt? *				
Eten, bijvoorbeeld:					
61.	Hem voor 6 - 15 jarigen Knoeit het kind met zijn eten?				
62.	Schrokt het kind of stopt het zich vol?				
63.	Zijn er maar weinig dingen die het kind wil eten?				
Slapen, bijvoorbeeld:					
64.	Stribbelt het kind tegen als het naar bed moet? Wil het niet gaan slapen?				
65.	Slaapt het kind moeilijk in?				
66.	Komt of wil het kind 's avonds steeds zijn bed uit?				
67.	Heeft het kind nachtmerries?				
68.	Is het kind 's morgens uitgeslapen? *				
Lichamelijke klachten, bijvoorbeeld:					
69.	Heeft het kind lichamelijke klachten, klaagt het bijvoorbeeld over buikpijn, hoofdpijn, rugpijn, misselijkheid of laat het zoiets merken?				
70.	Zegt het kind dat het moe is, klaagt het over moe-zijn of laat het dat merken?				
71.	Is het kind wel eens ziek? Hoe vaak ongeveer? (invullen)				
72.	Hem voor 6 - 15 jarigen Plast het kind in zijn broek en/of in bed?				
Lichamelijke rust, bijvoorbeeld:					
73.	Is het kind overactief, overbeweeglijk?				
74.	Zit het kind te 'friemelen'?				
75.	Is er regelmaat in het slapen, eten en wakker zijn van het kind? Heeft het een vast ritme daarin? *				
76.	Denkt u: "er zit geen rust in zijn lijf"?				
77.	Hem voor 6 - 15 jarigen Zuigt het kind op zijn duim of zijn vingers, kauwt het op zijn vingers of bijt het nagels?				

Straffen, bijvoorbeeld:		1	2	3	4
78.	Moet u het kind dreigen met straf voordat het doet wat u zegt?				
79.	Geeft u het kind een complimentje als het iets goed doet? *				
80.	Lokt het kind straf uit, gaat het eigenlijk niet zonder straf?				
81.	Draait het kind zich er steeds onderuit? (Lukt het niet om hem te straffen?)				
82.	Accepteert het kind straf? *				
83.	Neemt het kind 'een loopje' met u?				
84.	Is het kind u (eigenlijk) de baas?				
Aandacht geven, bijvoorbeeld:					
85.	Zit u zomaar eens gezellig met het kind te praten of samen iets te doen? *				
86.	Als u het kind aandacht geeft, weert het u dan af, wil het dat dan eigenlijk niet?				
87.	Als u samen met het kind iets doet, loopt dat dan plezierig, zonder ruzie? *				
Lichamelijk contact, bijvoorbeeld:					
88.	Knuffelt of stoeit u met het kind? *				
89.	Vindt u het leuk met het kind te stoeien of te knuffelen? *				
90.	Geeft u het kind (wel eens) een zoen? Zit het bij u op schoot? Geeft u hem een aai over zijn bol of iets dergelijks?*				
91.	Stopt u het kind onder als het naar bed is of gaat u hem welterusten zeggen?				
92.	Is het zo dat het kind u afweert als u met hem bezig bent, duwt het u van zich af? Wil het niet aangeraakt worden?				
93.	Lacht of glimlacht het kind naar u? *				
Bijzondere gedragskenmerken, bijvoorbeeld:					
94.	Verwondt het kind zichzelf, doet het zichzelf expres pijn?				
95.	Raakt het kind als het ware verlamd van angst voor bepaalde dingen? Kan het niet goed functioneren door deze angst? Zo ja, wat bijvoorbeeld?				
96.	Houdt het kind te lang zijn poep op?				
97.	Trekt het kind aan zijn haren, trok het haren uit zijn hoofd of uit zijn wimpers?				
98.	Bonkt het kind met zijn hoofd tegen de rand van zijn bed? Of rolt het met zijn hoofd heen en weer? Of zit het heen en weer te wiebelen of heen en weer te schommelen?				
99.	Maakt het kind zenuwachtige bewegingen of heeft het een tic of zoiets?				

Tot nu toe gingen de vragen over de manier waarop u het gedrag van het kind heeft ervaren en wat u daarvan vindt. <i>Nu komen nog een paar vragen voor u als opvoeder.</i>				
	1	2	3	4
100. Heeft u het gevoel de opvoeding van het kind aan te kunnen? *				
101. Heeft u het gevoel de dagelijkse/ huishoudelijke taken aan te kunnen? *				
102. Bent u veel ziek of moet u vaak naar een dokter?				
103. Heeft u last van sombere buien?				
104. Gebruikt u veel of zware medicijnen, drugs of alcohol? <i>N.b. Antwoord omcirkelen; daarna aangeven hoe vaak het wordt gebruikt. Opmerkingen:</i>				
105. Moet u telkens aan problemen denken? Piekert u?				
106. Heeft u klachten waardoor u niet meer zo goed kunt functioneren?				
Beleving van het kind				
107. Valt de aanpak van het kind u zwaar?				
108. Maakt het kind u blij of tevreden?				
109. Maakt U zich zorgen over het kind?				
110. Bent u ook trots op het kind? Bijvoorbeeld omdat het (antwoord van de opvoeder invullen)				

Opmerkingen:

Bijlage 5: Lagko – Indeling items per subschaal**SUBSCHAAL 1 - HET KIND EIST OP EEN NEGATIEVE MANIER AANDACHT VAN DE OUDERS**

- Item 2 Is het kind vlug boos en dan weer vlug blij, is het wisselvallig van stemming of zo maar uit zijn doen?
- Item 3 Mocht het kind? Is het chagrijnig?
- Item 4 Heeft het last van 'buien'?
- Item 5 Is het driftig, heeft het woedeaanvallen?
- Item 7 Is het kind koppig, stuurs?
- Item 8 Werkt het kind nooit mee, weigert het alles, is het tegendraads?
- Item 9 Is het kind ontevreden?
- Item 11 Dreint het kind, jengelt en zeurt het?
- Item 12 Moet je het kind steeds antwoord geven; laat het je als het ware 'niet los'?
- Item 14 Maakt het kind met opzet veel herrie?
- Item 28 Is het kind snel afgeleid, kan het zich slecht concentreren?
- Item 29 Is het kind snel in de war, is het chaotisch?
- Item 31 Is het kind evenwichtig?
- Item 32 Is het kind prettig, makkelijk in omgang?
- Item 34 Is er gekibbel, is het kind kribbig tegen u?
- Item 35 Heeft u het gevoel: "Er is ook altijd wat"?
- Item 36 Geeft het spanning als het kind aanwezig is?
- Item 37 Is het kind moeilijk, lastig?
- Item 38 Is het kind onhandelbaar, 'geen land mee te bezeilen', is er geen greep op hem te krijgen?
- Item 41 Schreeuwt en scheldt het kind?
- Item 51 Luistert het kind goed?
- Item 52 Is het kind ongehoorzaam?
- Item 53 Doet het kind net alsof het niets hoort?
- Item 54 Verzet het kind zich tegen u; is het tegen de draad in?
- Item 55 Zegt het kind vaak "dat doe / wil ik niet" of laat het dat merken?
- Item 64 Stribbelt het kind tegen als het naar bed moet? Wil het niet gaan slapen?

- Item 78 Moet u het kind dreigen met straf voordat het doet wat u zegt?
- Item 79 Geeft u het kind een complimentje als het iets goed doet?
- Item 81 Draait het kind zich er steeds onderuit? (Lukt het niet om hem te straffen?)

SUBSCHAAL 2 - HET KIND HEEFT EEN LAAG GEVOEL VAN EIGENWAARDE; DURFT WEINIG

- Item 23 Blijft het kind bij verandering lang ‘van slag’?
- Item 25 Is het kind zenuwachtig?
- Item 27 Is het kind gedrukt, somber, lacht het weinig, is het verdrietig, ongelukkig?
- Item 30 Kan het kind problemen niet uit zijn hoofd zetten? Piekert het?
- Item 49 Kan het kind zich handhaven in een groepje van leeftijdsgenootjes?
- Item 50 Laat het kind over zich lopen, is het ‘een doetje’?
- Item 58 Begrijpt het kind direct wat u tegen hem zegt? (Hoeft u het niet nog eens uit te leggen?)
- Item 62 Schrokt het kind of stopt het zich vol?
- Item 65 Slaapt het kind moeilijk in?
- Item 66 Komt of wil het kind ‘s avonds steeds zijn bed uit?
- Item 67 Heeft het kind nachtmerries?
- Item 68 Is het kind ‘s morgens uitgeslapen?
- Item 70 Zegt het kind wel eens dat het moe is, klaagt het over het moe-zijn of laat het dat merken?
- Item 71 Is het kind wel eens ziek?
- Item 74 Zit het kind te ‘friemelen’?
- Item 77 Zuigt het kind op zijn duim of zijn vingers, kauwt het op zijn vingers of bijt het nagels?
- Item 87 Als u samen met het kind iets doet, loopt dat dan plezierig, zonder ruzie?

SUBSCHAAL 3 - HET KIND HEEFT WEINIG STRUCTUUR; HIJ WEET NIET WAAR HIJ AAN TOE IS

- Item 1 Is het kind opgewekt?
- Item 6 Huilt het bij het minste of geringste; is het een ‘krijsertje’?

- Item 16 Vecht het kind veel, slaat het er direct op; begint het bij het minste of geringste direct te vechten?
- Item 20 Vernielt het kind spullen van andere mensen / kinderen?
- Item 21 Bedreigt het kind anderen? (Zegt het bijv. 'ik zal je verrot slaan'?)
- Item 26 Is het kind vlug 'van de kaart', bij het minste of geringste uit zijn evenwicht, snel in paniek?
- Item 43 Liegt en bedriegt het kind?
- Item 44 Steelt het kind?
- Item 47 Speelt het kind met plezier met andere kinderen?
- Item 60 Praat het kind met u over wat hem bezig houdt?
- Item 82 Accepteert het kind straf?
- Item 85 Zit u zomaar eens gezellig met het kind te praten of samen iets te doen?
- Item 90 Geeft u het kind (wel eens) een zoen? Of zit het bij u op schoot? Geeft u hem een aai over zijn bol of iets dergelijks?
- Item 100 Heeft u het gevoel de opvoeding van het kind aan te kunnen?
- Item 109 Maakt u zich zorgen over het kind?

SUBSCHAAL 4 - WEDERZIJDSE ONBEREIKBAARHEID TUSSEN OUDERS EN KIND

- Item 39 Dreigt het kind met weglopen?
- Item 45 Is het kind erg met seks bezig?
- Item 46 Masturbeert het kind bijvoorbeeld openlijk?
- Item 59 Begrijpt u wat het kind zegt of bedoelt? Snapt u wat het u wil vertellen?
- Item 83 Neemt het kind 'een loopje' met u?
- Item 86 Als u het kind aandacht geeft, weert het u dan af, wil het dat dan eigenlijk niet?
- Item 92 Is het zo dat het kind u afweert als u met hem bezig bent, duwt het u van zich af? Wil het niet aangeraakt worden?
- Item 93 Lacht of glimlacht het kind naar u?
- Item 103 Heeft u last van sombere buien?
- Item 107 Valt de aanpak van het kind u zwaar?
- Item 108 Maakt het kind u blij of tevreden?

SUBSCHAAL 5 - HET KIND VERGT TE VEEL VAN DE OUDERS

- Item 42 Schaamt u zich over het kind?
- Item 88 Knuffelt of stoeit u met het kind?
- Item 89 Vindt u het leuk met het kind te stoeien of te knuffelen?
- Item 91 Stopt u het kind onder als het naar bed is of gaat u hem welterusten zeggen?
- Item 101 Heeft u het gevoel de dagelijkse / huishoudelijke taken aan te kunnen?
- Item 104 Gebruikt u veel of zware medicijnen, drugs of alcohol?
- Item 105 Moet u telkens aan problemen denken? Piekert u?
- Item 106 Heeft u klachten waardoor u niet meer zo goed kunt functioneren?
- Item 110 Bent u ook trots op het kind?

DAGELIJKSE PROBLEMEN

- Item 10 Vraagt het kind veel om uw aandacht; 'claimt' het u helemaal voor zichzelf?
- Item 13 Hangt het kind steeds aan u; 'kleeft' het als het ware aan u?
- Item 15 Kan het kind zichzelf goed vermaken?
- Item 17 Pest het kind anderen?
- Item 18 Is het kind wreed?
- Item 19 Vernielt het kind van alles, bijvoorbeeld spullen in huis?
- Item 22 Vindt het kind nieuwe situaties eng of akelig?
- Item 24 Is het kind onrustig, kan het niet stilzitten, is het druk?
- Item 33 Is er ruzie tussen het kind en u, is er een ruzieachtige sfeer?
- Item 40 Is het kind brutaal?
- Item 48 Doet het kind maar alles wat andere zeggen?
- Item 56 Trekt het kind zich iets aan van wat u tegen hem zegt?
- Item 57 Praat het kind binnensmonds, mompelt het?
- Item 61 Knoeit het kind met zijn eten?
- Item 63 Zijn er maar weinig dingen die het kind wil eten?
- Item 69 Heeft het kind lichamelijke klachten, klaagt het bijvoorbeeld over buikpijn, hoofdpijn, rugpijn, misselijkheid of laat het zoiets merken?
- Item 72 Plast het kind in zijn broek en/of in bed?
- Item 73 Is het kind overactief, overbeweeglijk?

- Item 75 Is er regelmaat in het slapen, eten en wakker zijn van het kind? Heeft het een vast ritme daarin?
- Item 76 Denkt u: “er zit geen rust in zijn lijf”?
- Item 80 Lekt het kind straf uit, gaat het eigenlijk niet zonder straf?
- Item 84 Is het kind u (eigenlijk) de baas?
- Item 102 Bent u veel ziek of moet u vaak naar een dokter?

BIJZONDERE GEDRAGSKENMERKEN

- Item 94 Verwondt het kind zichzelf, doet het zichzelf expres pijn?
- Item 95 Raakt het kind als het ware verlamd van angst voor bepaalde dingen? Kan het niet goed functioneren door deze angst? Zo ja, wat bijvoorbeeld?
- Item 96 Houdt het kind te lang zijn poep op?
- Item 97 Trekt het kind aan zijn haren, trok het haren uit zijn of uit zijn wimpers?
- Item 98 Bonkt het kind met zijn hoofd tegen de rand van zijn bed? Of rolt het met zijn hoofd heen en weer? Of zit het heen en weer te wiebelen of heen en weer te schommelen?
- Item 99 Maakt het kind zenuwachtige bewegingen of heeft het een tic of zoiets?

Bijlage 6: Lagko – Voorbeeld van een profiel

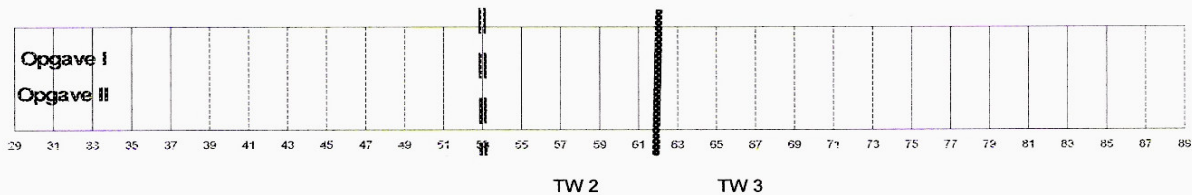
LAGKO © Uitgeverij SWP 2004

klik op logo om terug te gaan
naar hoofdmenu?

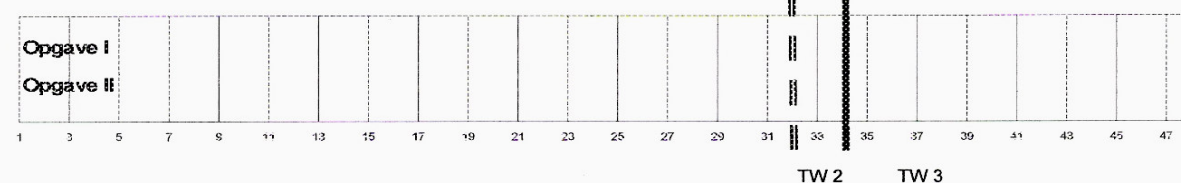
PROFIEL

Naam kind :	<NAAM KIND>	Dossiernummer :	<DOSSIERNUMMER>
Leeftijd :	9 jaar	Datum invulling :	12/februari/2006
Geboortedatum:	01/januari/1997	Leeftijdgroep:	6 t/m 11 jarigen

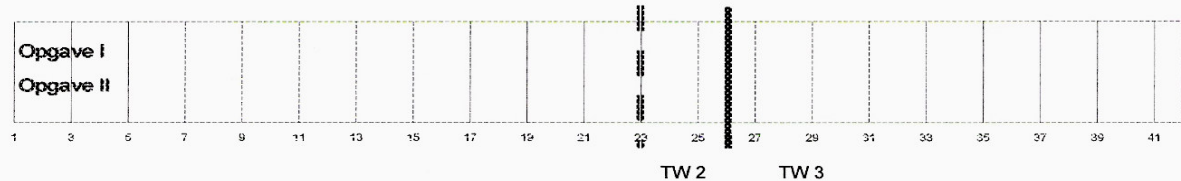
Profiel Subschaal 1 - Het kind eist (op een negatieve manier) aandacht op

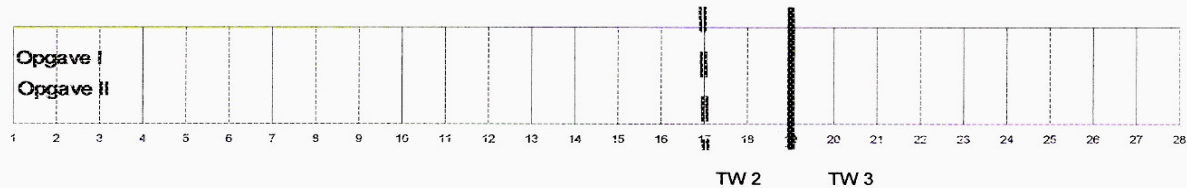
Profiel Subschaal 2 - Het kind heeft een laag gevoel van eigenwaarde

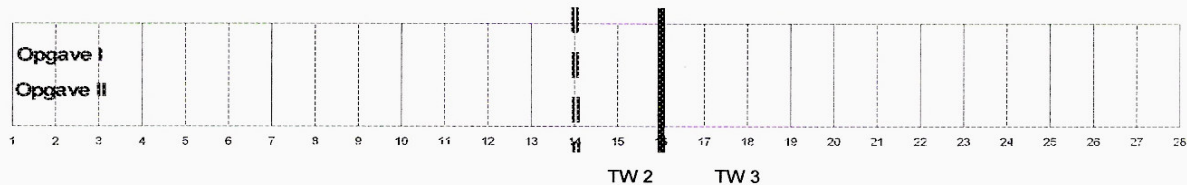
Profiel Subschaal 3 - Het kind heeft weinig structuur

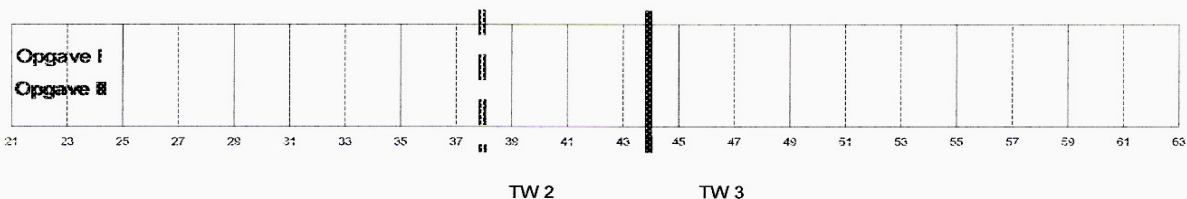
Profiel Subschaal 4 - Wederzijdse onbereikbaarheid

Profiel Subschaal 5 - Het kind vergt te veel van ouders

Profiel Dagelijkse problemen

Bijlage 7: SDQ**Sterke Kanten en Moeilijkheden: Vragenlijst voor Ouders of Leerkracht (SDQ-Dut)**

Wilt u alstublieft voor iedere vraag een kruisje zetten in het vierkantje voor “niet waar”, “een beetje waar” of “zeker waar”. Het is van belang dat u alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als u niet helemaal zeker bent of als u de vraag raar vindt. Wilt u alstublieft uw antwoorden baseren op het gedrag van het kind de laatste zes maanden of het huidige schooljaar.

Naam van het kind

Jongen / Meisje

Geboortedatum

	niet waar	een beetje waar	zeker waar
Houdt rekening met gevoelens van anderen	☐	☐	☐
Rusteloos, overactief, kan niet lang stilzitten	☐	☐	☐
Klaagt vaak over hoofdpijn, buikpijn, of misselijkheid	☐	☐	☐
Deelt makkelijk met andere kinderen (bijvoorbeeld speelgoed, snoep, potloden, enz.)	☐	☐	☐
Heeft vaak driftbuien of woede-uitbarstingen	☐	☐	☐
Nogal op zichzelf, neigt er toe alleen te spelen	☐	☐	☐
Doorgaans gehoorzaam, doet gewoonlijk wat volwassenen vragen	☐	☐	☐
Heeft veel zorgen, lijkt vaak over dingen in te zitten	☐	☐	☐
Behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	☐	☐	☐
Constant aan het wiebelen of friemelen	☐	☐	☐
Heeft minstens één goede vriend of vriendin	☐	☐	☐
Vecht vaak met andere kinderen of pest ze	☐	☐	☐
Vaak ongelukkig, in de put of in tranen	☐	☐	☐
Wordt over het algemeen aardig gevonden door andere kinderen	☐	☐	☐
Gemakkelijk afgeleid, heeft moeite om zich te concentreren	☐	☐	☐
Zenuwachtig of zich vastklampend in nieuwe situaties, verliest makkelijk zelfvertrouwen	☐	☐	☐
Aardig tegen jongere kinderen	☐	☐	☐
Liegt of bedriegt vaak	☐	☐	☐
Wordt getreiterd of gepest door andere kinderen	☐	☐	☐
Biedt vaak vrijwillig hulp aan anderen (ouders, leerkrachten, andere kinderen)	☐	☐	☐
Denkt na voor iets te doen	☐	☐	☐
Pikt dingen thuis, op school of op andere plaatsen	☐	☐	☐
Kan beter opschieten met volwassenen dan met andere kinderen	☐	☐	☐
Voor heel veel bang, is snel angstig	☐	☐	☐
Maakt opdrachten af, kan de aandacht goed vasthouden	☐	☐	☐

Handtekening

Datum

Ouder / Leerkracht / Anders, namelijk

Dank u wel voor uw medewerking

Bijlage 8: SDQ – Indeling items per subschaal en scoring per item

Het antwoord ‘een beetje waar’ krijgt altijd de score 1. De score van de antwoorden ‘niet waar’ en ‘zeker waar’ variëren naargelang het item. De exacte scoreverdeling is terug te vinden in het onderstaande schema.

	Niet waar	Beetje waar	Zeker waar
Emotionele problemen			
Klaagt vaak over hoofdpijn, buikpijn, of misselijkheid	0	1	2
Heeft veel zorgen, lijkt vaak over dingen in te zitten	0	1	2
Vaak ongelukkig, in de put of in tranen	0	1	2
Zenuwachtig of zich vastklampend in nieuwe situaties, verliest makkelijk zelfvertrouwen	0	1	2
Voor heel veel bang, is snel angstig	0	1	2
Gedragsproblemen			
Heeft vaak driftbuien of woede-uitbarstingen	0	1	2
Doorgaans gehoorzaam, doet gewoonlijk wat volwassenen vragen	2	1	0
Vecht vaak met andere kinderen of pest ze	0	1	2
Liegt of bedriegt vaak	0	1	2
Pikt dingen thuis, op school of op andere plaatsen	0	1	2
Hyperactiviteit			
Rusteloos, overactief, kan niet lang stilzitten	0	1	2
Constant aan het wiebelen of wriemelen	0	1	2
Gemakkelijk afgeleid, heeft moeite om zich te concentreren	0	1	2
Denkt na voor iets te doen	2	1	0
Maakt opdrachten af, kan de aandacht goed vasthouden	2	1	0
Problemen met leeftijdsgenoten			
Nogal op zichzelf, neigt er toe alleen te spelen	0	1	2
Heeft minstens één goede vriend of vriendin	2	1	0
Wordt over het algemeen aardig gevonden door andere kinderen	2	1	0
Wordt getreiterd of gepest door andere kinderen	0	1	2
Kan beter opschieten met volwassenen dan met andere kinderen	0	1	2
Pro-sociaal gedrag			
Houdt rekening met gevoelens van anderen	0	1	2
Deelt makkelijk met andere kinderen	0	1	2
Behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	0	1	2
Biedt vaak vrijwillig hulp aan anderen	0	1	2
Aardig tegen jongere kinderen	0	1	2

Bijlage 9: Security Scale**OP WELKE KINDEREN GELIJK IK ?**

We gaan je nu wat vragen over jou en jouw mama. Als je twee mama's hebt, vertel dan over de mama waar je bij woont.

	Helemaal waar voor mij	Een beetje waar voor mij		MAAR		Een beetje waar voor mij	Helemaal waar voor mij
1.	☐	☐	Sommige kinderen vinden het gemakkelijk om hun mama te vertrouwen.		Andere kinderen zijn er niet zeker van dat ze hun mama kunnen vertrouwen.	☐	☐
2.	☐	☐	Sommige kinderen vinden dat hun mama zich dikwijls bemoeit wanneer ze iets proberen te doen.		Andere kinderen vinden dat hun mama hen de dingen zelf laat doen.	☐	☐
3.	☐	☐	Sommige kinderen vinden het gemakkelijk om op hun mama te rekenen voor hulp.		Andere kinderen vinden het moeilijk om op hun mama te rekenen.	☐	☐
4.	☐	☐	Sommige kinderen vinden dat hun mama genoeg tijd heeft voor hen.		Andere kinderen vinden dat hun mama niet genoeg tijd heeft voor hen.	☐	☐
5.	☐	☐	Sommige kinderen vertellen hun mama niet graag wat ze denken of voelen.		Andere kinderen vertellen wel graag aan hun mama wat ze denken of voelen.	☐	☐
6.	☐	☐	Sommige kinderen hebben hun mama eigenlijk voor niet zoveel dingen nodig.		Andere kinderen hebben hun mama voor vele dingen nodig.	☐	☐
7.	☐	☐	Sommige kinderen zouden willen dat ze meer vriendje waren van hun mama.		Andere kinderen zijn blij met hoezeer ze mama's vriendje zijn.	☐	☐
8.	☐	☐	Sommige kinderen maken zich zorgen dat hun mama niet echt van hen houdt.		Andere kinderen zijn er <u>echt</u> zeker van dat hun mama van hen houdt.	☐	☐
9.	☐	☐	Sommige kinderen vinden dat hun mama hen echt begrijpt.		Andere kinderen vinden dat hun mama hen niet echt begrijpt.	☐	☐
10.	☐	☐	Sommige kinderen zijn er echt zeker van dat hun mama hen niet zou achterlaten.		Andere kinderen vragen zich soms af of hun mama hen zou achterlaten.	☐	☐
11.	☐	☐	Sommige kinderen zijn bang dat hun mama er niet zou zijn wanneer ze haar nodig hebben.		Andere kinderen zijn er zeker van dat hun mama er zal zijn wanneer ze haar nodig hebben.	☐	☐
12.	☐	☐	Sommige kinderen denken dat hun mama niet luistert naar hen.		Andere kinderen denken dat hun mama wel luistert naar hen.	☐	☐
13.	☐	☐	Sommige kinderen gaan naar hun mama toe wanneer ze moeten wenen om iets.		Andere kinderen gaan niet naar hun mama toe wanneer ze moeten wenen om iets.	☐	☐
14.	☐	☐	Sommige kinderen zouden willen dat hun mama hen meer zou helpen met hun problemen.		Andere kinderen vinden dat hun mama hen genoeg helpt.	☐	☐
15.	☐	☐	Sommige kinderen voelen zich beter als hun mama in de buurt is.		Andere kinderen voelen zich niet echt beter als hun mama in de buurt is.	☐	☐

OP WELKE KINDEREN GELIJK IK ?

Nu gaan we je wat vragen over jou en jouw papa. Als je twee papa's hebt, vertel dan over de papa waar je bij woont.

	Helemaal waar voor mij	Een beetje waar voor mij			Een beetje waar voor mij	Helemaal waar voor mij
1.	☐	☐	Sommige kinderen vinden het gemakkelijk om hun papa te vertrouwen.	MAAR	Andere kinderen zijn er niet zeker van dat ze hun papa kunnen vertrouwen.	☐
2.	☐	☐	Sommige kinderen vinden dat hun papa zich dikwijls bemoeit wanneer ze iets proberen te doen.	MAAR	Andere kinderen vinden dat hun papa hen de dingen zelf laat doen.	☐
3.	☐	☐	Sommige kinderen vinden het gemakkelijk om op hun papa te rekenen voor hulp.	MAAR	Andere kinderen vinden het moeilijk om op hun papa te rekenen.	☐
4.	☐	☐	Sommige kinderen vinden dat hun papa genoeg tijd heeft voor hen.	MAAR	Andere kinderen vinden dat hun papa niet genoeg tijd heeft voor hen.	☐
5.	☐	☐	Sommige kinderen vertellen hun papa niet graag wat ze denken of voelen.	MAAR	Andere kinderen vertellen wel graag aan hun papa wat ze denken of voelen.	☐
6.	☐	☐	Sommige kinderen hebben hun papa eigenlijk voor niet zoveel dingen nodig.	MAAR	Andere kinderen hebben hun papa voor vele dingen nodig.	☐
7.	☐	☐	Sommige kinderen zouden willen dat ze meer vriendje waren van hun papa.	MAAR	Andere kinderen zijn blij met hoezeer ze papa's vriendje zijn.	☐
8.	☐	☐	Sommige kinderen maken zich zorgen dat hun papa niet echt van hen houdt.	MAAR	Andere kinderen zijn er <u>echt</u> zeker van dat hun papa van hen houdt.	☐
9.	☐	☐	Sommige kinderen vinden dat hun papa hen echt begrijpt.	MAAR	Andere kinderen vinden dat hun papa hen niet echt begrijpt.	☐
10.	☐	☐	Sommige kinderen zijn er echt zeker van dat hun papa hen niet zou achterlaten.	MAAR	Andere kinderen vragen zich soms af of hun papa hen zou achterlaten.	☐
11.	☐	☐	Sommige kinderen zijn bang dat hun papa er niet zou zijn wanneer ze hem nodig hebben.	MAAR	Andere kinderen zijn er zeker van dat hun papa er zal zijn wanneer ze hem nodig hebben.	☐
12.	☐	☐	Sommige kinderen denken dat hun papa niet luistert naar hen.	MAAR	Andere kinderen denken dat hun papa wel luistert naar hen.	☐
13.	☐	☐	Sommige kinderen gaan naar hun papa toe wanneer ze moeten wenen om iets.	MAAR	Andere kinderen gaan niet naar hun papa toe wanneer ze moeten wenen om iets.	☐
14.	☐	☐	Sommige kinderen zouden willen dat hun papa hen meer zou helpen met hun problemen.	MAAR	Andere kinderen vinden dat hun papa hen genoeg helpt.	☐
15.	☐	☐	Sommige kinderen voelen zich beter als hun papa in de buurt is.	MAAR	Andere kinderen voelen zich niet echt beter als hun papa in de buurt is.	☐

2. Algemene gegevens over de huidige gezinssituatie

- Aard van de relatie met het kind:
 - biologische vader / moeder
 - stiefvader / stiefmoeder
 - pleegvader / pleegmoeder
 - adoptievader / adoptiemoeder
 - andere:
- Geboortedatum://
- Burgerlijke staat:
 - ongehuwd
 - gehuwd / samenwonend
 - gescheiden
 - weduwnaar / weduwe
- Nationaliteit bij de geboorte:
 - Belg
 - andere:
- Huidige nationaliteit:
 - Belg
 - andere:
- Geboorteland:
 - België
 - andere:
- Hoogst behaalde diploma:
 - lager onderwijs
 - secundair onderwijs
 - hoger onderwijs
 - universitair onderwijs
- Huidig beroep/functie:
.....
- Aantal kinderen in het gezin:
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
 - meer, namelijk: kinderen

Bijlage 11: AQS - Indeling items per subschaal van Pederson en Moran

SUBSCHAAL 'SECURE BASE'

3. Als mijn kind van streek is of zich pijn gedaan heeft, laat het zich niet alleen door mij, maar ook door anderen troosten.
15. Mijn kind is bereid om met onbekenden te praten, hen speeltjes te tonen of hen te laten zien wat hij/zij kan als ik hier om vraag.
21. Mijn kind houdt mij in de gaten als het in huis speelt. Hij/zij praat af en toe tegen mij en merkt op als ik van de ene naar de andere kamer ga. Mijn kind merkt op als ik iets anders ga doen.
25. Als mijn kind zich buiten mijn gezichtsveld bevindt, is het moeilijk voor mij om te achterhalen waar hij/zij mee bezig is.
33. Mijn kind laat mij soms merken (of wekt de indruk) dat het neergezet wil worden en wil vervolgens direct weer worden opgepakt.
34. Als mijn kind van streek is nadat ik hem/haar alleen heb gelaten, blijft hij/zij zitten en huilt. Mijn kind gaat niet achter mij aan.
36. Mijn kind laat duidelijk merken dat hij/zij gewend is mij als veilige basis te gebruiken van waaruit hij/zij gaat exploreren. Hij/zij gaat spelen, komt weer eens terug, gaat vervolgens weer spelen, etc.
47. Mijn kind kan harde geluiden en ruw spel aanvaarden als ik lach en laat merken dat het leuk kan zijn.
60. Mijn kind gaat met dingen, waarvoor hij/zij eerst bang was, spelen of gaat er op af, als ik mijn kind geruststel door te zeggen "het is goed" of "het doet geen pijn" etc.
71. Als mijn kind bang of van streek is, stopt hij/zij met huilen en bedaart snel als ik hem/haar in mijn armen neem.
75. Mijn kind raakt thuis van streek of gaat huilen als ik de kamer uitga. (Volgt mij al dan niet.)
80. Mijn kind gebruikt mijn gezichtsuitdrukkingen als bron van informatie als iets gevaarlijk of bedreigend lijkt.
88. Als mijn kind door iets van streek raakt, blijft hij/zij waar hij/zij is en gaat huilen.
90. Als ik wegga, volgt mijn kind mij en speelt in mijn buurt weer verder.

SUBSCHAAL 'ENJOYMENT OF PHYSICAL CONTACT'

- 11. Mijn kind knuffelt en omhelst mij vaak zonder dat ik daar om vraag of dit gedrag uitlok.
- 27. Mijn kind vindt het prettig om bij mij op schoot te zitten.
- 44. Mijn kind vraag mij hem/haar vast te pakken, te omhelzen en te knuffelen. Hij/zij geniet hiervan.
- 53. Mijn kind slaat zijn/haar armen om mij heen of legt de handjes op mijn schouder als ik hem/haar oppak.
- 64. Mijn kind vindt het leuk om tegen mij aan te klimmen als ik met hem/haar aan het spelen ben.

SUBSCHAAL 'COMPLIANCE'

- 1. Mijn kind deelt makkelijk dingen met mij of laat mij dingen vasthouden, als ik daar om vraag.
- 18. Mijn kind volgt mijn suggesties direct op, zelfs als het duidelijk suggesties zijn en geen opdrachten.
- 19. Als ik mijn kind vraag mij iets te brengen of te geven, gehoorzaamt hij/zij. (Uitgezonderd de weigeringen die speels zijn of bij het spel horen.)
- 32. Als ik "neen" zeg of mijn kind straf, houdt hij/zij op stout te zijn (tenminste op dat moment). Mijn kind hoeft geen tweede keer gewaarschuwd te worden.
- 41. Als ik zeg dat mijn kind mij moet volgen, doet hij/zij dat. (Vertragingen of weigeringen die speels bedoeld zijn of onderdeel zijn van een spelletje worden niet meegerekend, tenzij het kind echt ongehoorzaam is.)
- 65. Mijn kind raakt snel van streek als ik probeer hem/haar over te halen iets anders te gaan doen. (Ook als de nieuwe activiteit iets is dat het kind meestal leuk vindt.)

SUBSCHAAL 'FUSSY OR DIFFICULT BEHAVIOR'

- 2. Als mijn kind na het spelen naar mij toekomt, is hij/zij zonder duidelijke reden soms jengelig.
- 8. Als mijn kind huult, huult het hard.

- 9. Mijn kind is meestal speels en zonder zorgen.
- 10. Mijn kind huilt vaak of verzet zich als ik hem/haar overdag voor een dutje of 's avonds naar bed breng.
- 13. Als mijn kind van streek is door mijn vertrek, blijft hij/zij huilen of wordt zelfs boos nadat ik ben weggegaan.
- 20. Mijn kind trekt het zich niet aan als hij/zij zich stoot, valt of ergens van schrikt.
- 26. Mijn kind huilt als ik hem/haar alleen thuis laat met een oppas, vader of grootouder.
- 30. Mijn kind wordt snel boos op speelgoed.
- 38. Mijn kind is eisend en ongeduldig tegenover mij. Mijn kind jengelt en blijft koppig, tenzij ik meteen doe wat hij/zij wil.
- 61. Mijn kind speelt wild met mij. Hij/zij duwt, krabt, of bijt mij gedurende het spel. (Het hoeft niet de bedoeling te zijn om mij pijn te doen.)
- 62. Als mijn kind in een vrolijke bui is, blijft hij/zij dit meestal de hele dag.
- 74. Als ik niet direct doe wat mijn kind wil, gedraagt hij/zij zich alsof ik het helemaal niet wil of zal doen. (Het kind jengelt, wordt boos, of loopt weg naar iets anders, etc.)
- 79. Mijn kind wordt makkelijk boos op mij.
- 81. Mijn kind huilt om op deze manier mij te laten doen wat hij/zij wil.

SUBSCHAAL 'AFFECTIVE SHARING'

- 14. Als mijn kind iets nieuws ontdekt om mee te spelen, brengt hij/zij dit naar mij toe of laat het van een afstandje aan mij zien.
- 70. Mijn kind groet mij direct met een grote glimlach als ik de kamer binnenkom. (Mijn kind laat mij een speeltje zien, maakt een gebaar of zegt "dag".)
- 86. Mijn kind probeert mij zover te krijgen dat ik hem/haar nadoe, of heeft snel in de gaten en vindt het leuk als ik hem/haar uit mezelf nadoe.

Bijlage 12: Correlaties tussen de items en de subschaal- en totaalscores van de Lagko

	Sub1	Sub2	Sub3	Sub4	Sub5	DP	BG	Totaal
Item 1	0.3280	0.2843	0.5422	0.3210	0.3028	0.2993	0.2301	0.4089
Item 2	0.5517	0.3292	0.3292	0.3016	0.1890	0.4081	0.1031	0.4773
Item 3	0.5415	0.2275	0.2080	0.1802	0.0957	0.2709	0.1145	0.3827
Item 4	0.5545	0.3093	0.2727	0.2553	0.1441	0.3659	0.1716	0.4514
Item 5	0.5866	0.3507	0.3808	0.3269	0.2664	0.3936	0.2390	0.5117
Item 6	0.3530	0.3148	0.3208	0.2207	0.1283	0.3167	0.1578	0.3606
Item 7	0.5976	0.2906	0.3714	0.3485	0.2687	0.3699	0.1882	0.4986
Item 8	0.6354	0.3557	0.4005	0.4502	0.2741	0.4809	0.2301	0.5716
Item 9	0.6058	0.4264	0.3772	0.3684	0.1931	0.4600	0.2418	0.5516
Item 10	0.3736	0.3691	0.1786	0.1713	0.1172	0.4789	0.1001	0.3944
Item 11	0.5566	0.3399	0.3305	0.3277	0.3026	0.4542	0.1640	0.5090
Item 12	0.5260	0.4137	0.3097	0.2965	0.2526	0.5436	0.1487	0.5213
Item 13	0.2880	0.3390	0.1511	0.1518	0.1406	0.4447	0.1171	0.3426
Item 14	0.5255	0.3146	0.3404	0.3094	0.2470	0.4336	0.2606	0.4885
Item 15	0.3085	0.2112	0.2843	0.2226	0.2357	0.3833	0.1669	0.3500
Item 16	0.3707	0.2812	0.4365	0.3081	0.2582	0.3187	0.1138	0.4024
Item 17	0.3469	0.2162	0.3476	0.2275	0.1586	0.3319	0.1014	0.3525
Item 18	0.3781	0.2958	0.3676	0.3141	0.2724	0.3583	0.0852*	0.4079
Item 19	0.3270	0.2061	0.2264	0.1347	0.0960*	0.2609	0.1258	0.2934
Item 20	0.2870	0.2178	0.3334	0.1639	0.1482	0.2552	0.1628	0.3040
Item 21	0.3074	0.3050	0.4137	0.2043	0.2022	0.3171	0.1753	0.3614
Item 22	0.2124	0.3719	0.2013	0.1233	0.0789*	0.2728	0.1939	0.2843
Item 23	0.3405	0.4911	0.3445	0.3167	0.2628	0.3594	0.3338	0.4417
Item 24	0.4615	0.3843	0.2399	0.2794	0.1714	0.5742	0.2486	0.4833
Item 25	0.4007	0.5208	0.3203	0.2860	0.2366	0.4800	0.3245	0.4891
Item 26	0.3502	0.5220	0.4639	0.2302	0.1736	0.3956	0.2935	0.4546
Item 27	0.4461	0.4782	0.3515	0.2671	0.1833	0.3282	0.1910	0.4544
Item 28	0.4408	0.2948	0.2397	0.1838	0.1144	0.3720	0.0626*	0.3852
Item 29	0.5158	0.4319	0.3600	0.3295	0.2697	0.4750	0.2280	0.5245
Item 30	0.3260	0.5760	0.2261	0.1512	0.1039	0.3101	0.2001	0.3854
Item 31	0.3181	0.2779	0.3381	0.2907	0.2539	0.3024	0.1860	0.3629
Item 32	0.4165	0.2767	0.4248	0.3480	0.2929	0.2993	0.1745	0.4202
Item 33	0.5273	0.2772	0.2951	0.3347	0.2679	0.4229	0.2144	0.4746
Item 34	0.6323	0.3126	0.3041	0.3345	0.2203	0.4212	0.2160	0.5164
Item 35	0.6614	0.4499	0.4527	0.4383	0.3469	0.5202	0.2575	0.6281
Item 36	0.4880	0.2687	0.3760	0.3420	0.3230	0.3950	0.2565	0.4671
Item 37	0.6896	0.3458	0.3904	0.3761	0.2365	0.4458	0.2285	0.5690
Item 38	0.4729	0.3174	0.4328	0.3769	0.3011	0.4263	0.3371	0.4955
Item 39	0.1864	0.1031	0.1022	0.3060	0.1247	0.1219	0.0725*	0.1831
Item 40	0.4659	0.2396	0.3133	0.3213	0.2371	0.3983	0.1851	0.4308
Item 41	0.5458	0.3123	0.3446	0.3268	0.2159	0.3965	0.1972	0.4801
Item 42	0.2856	0.1620	0.2391	0.2420	0.2814	0.2411	0.1682	0.2948
Item 43	0.3324	0.2448	0.3720	0.2933	0.1720	0.2820	0.1368	0.3534
Item 44	0.1153	0.0929*	0.1730	0.1442	0.0593*	0.1179	0.1626	0.1451

Item 45	0.1413	0.1898	0.1097	0.2247	0.0244*	0.1475	0.0379*	0.1724
Item 46	0.1031	0.0919*	0.0997	0.2320	0.0430*	0.0690*	0.1223	0.1231
Item 47	0.2788	0.3489	0.4599	0.2624	0.2186	0.2809	0.1896	0.3706
Item 48	0.0635*	0.2712	0.1502	0.1245	0.0902*	0.2769	0.0721*	0.1960
Item 49	0.2770	0.4597	0.4114	0.2738	0.2219	0.3478	0.2077	0.4043
Item 50	0.1617	0.4352	0.2400	0.2268	0.1553	0.2708	0.1652	0.2982
Item 51	0.5396	0.2749	0.4002	0.3846	0.2281	0.4188	0.1630	0.4903
Item 52	0.4994	0.2826	0.2670	0.2570	0.1686	0.3269	0.0914*	0.4128
Item 53	0.5115	0.3207	0.2991	0.3380	0.2330	0.3809	0.1436	0.4593
Item 54	0.6669	0.3482	0.3712	0.4274	0.3012	0.4188	0.2239	0.5629
Item 55	0.6111	0.3852	0.3711	0.3585	0.2841	0.4418	0.1588	0.5442
Item 56	0.3007	0.2218	0.3948	0.3941	0.2932	0.4119	0.1480	0.3917
Item 57	0.1899	0.1957	0.1950	0.2362	0.2136	0.2921	0.1808	0.2652
Item 58	0.1632	0.3965	0.3022	0.2376	0.2009	0.2186	0.1629	0.2927
Item 59	0.2656	0.3534	0.3896	0.4815	0.3169	0.3421	0.0940*	0.3973
Item 60	0.2158	0.2219	0.4700	0.2317	0.2548	0.1733	0.1044	0.2930
Item 61	0.2445	0.2904	0.1858	0.1828	0.1421	0.4279	0.1019	0.3168
Item 62	0.2619	0.4143	0.3278	0.2567	0.1896	0.3369	0.1766	0.3677
Item 63	0.2574	0.2163	0.2378	0.2332	0.1483	0.4041	0.0437*	0.3129
Item 64	0.3876	0.4400	0.2033	0.2007	0.1391	0.2852	0.1242	0.3722
Item 65	0.2843	0.5183	0.1806	0.1433	0.0908*	0.2915	0.1766	0.3449
Item 66	0.2829	0.4420	0.2020	0.1561	0.0871*	0.2751	0.1041	0.3221
Item 67	0.1996	0.3845	0.1224	0.1167	-0.0108*	0.1751	0.1281	0.2269
Item 68	0.2886	0.5143	0.3477	0.3117	0.1819	0.3429	0.2119	0.4073
Item 69	0.2656	0.3616	0.2759	0.1932	0.1454	0.3988	0.1358	0.3519
Item 70	0.1951	0.3609	0.2112	0.2282	0.0707*	0.2856	0.1194	0.2855
Item 71	0.1633	0.2529	0.1593	0.1014	0.0778*	0.1554	0.1527	0.2031
Item 72	0.0238*	0.0944*	0.0494*	0.0321*	0.0075*	0.1655	0.0565*	0.0832*
Item 73	0.4139	0.3623	0.3238	0.3262	0.2653	0.6283	0.1985	0.4967
Item 74	0.3945	0.4871	0.3156	0.3046	0.2247	0.5281	0.2891	0.4874
Item 75	0.2205	0.2523	0.3692	0.3497	0.2465	0.4146	0.1903	0.3589
Item 76	0.4767	0.4793	0.3125	0.3319	0.2278	0.6388	0.2631	0.5454
Item 77	0.1516	0.3140	0.1209	0.0616*	0.1312	0.1311	0.1009	0.1961
Item 78	0.5545	0.3123	0.3840	0.3275	0.2337	0.3780	0.1258	0.4844
Item 79	0.2840	0.2085	0.4406	0.3155	0.3221	0.1990	0.1892	0.3364
Item 80	0.4584	0.2975	0.4275	0.3839	0.3634	0.4527	0.1529	0.4859
Item 81	0.4146	0.2562	0.3392	0.3815	0.2469	0.3660	0.0960	0.4138
Item 82	0.3180	0.1994	0.5515	0.3033	0.2259	0.2579	0.0706*	0.3586
Item 83	0.3684	0.2897	0.3614	0.5261	0.2778	0.4237	0.1917	0.4422
Item 84	0.3519	0.2013	0.2145	0.3747	0.2355	0.3569	0.1564	0.3574
Item 85	0.2463	0.1903	0.4717	0.3073	0.3626	0.2429	0.1063	0.3328
Item 86	0.2623	0.1646	0.2782	0.4783	0.2334	0.2801	0.1361	0.3195
Item 87	0.3839	0.3430	0.4374	0.4034	0.4531	0.3269	0.1447	0.4480
Item 88	0.1600	0.0572*	0.2818	0.1771	0.5468	0.1573	0.0817*	0.2247
Item 89	0.2639	0.1387	0.4071	0.3524	0.6052	0.2521	0.0928*	0.3468
Item 90	0.1836	0.1274	0.4432	0.3298	0.4556	0.2009	0.0702*	0.2897
Item 91	0.1433	0.1176	0.2417	0.1969	0.4698	0.1719	0.0851*	0.2238
Item 92	0.1186	0.0662*	0.1147	0.4204	0.0775*	0.1658	0.0122*	0.1661
Item 93	0.3176	0.2172	0.3941	0.5556	0.4470	0.2506	0.1532	0.3893
Item 94	0.2146	0.1868	0.2264	0.1799	0.2087	0.1767	0.5222	0.2584

Item 95	0.1743	0.2829	0.1410	0.1419	0.1699	0.1725	0.5293	0.2424
Item 96	0.1524	0.1502	0.2000	0.2080	0.1520	0.1799	0.4689	0.2193
Item 97	0.1115	0.0668*	0.0843*	0.1047	0.0821*	0.0921*	0.2609	0.1215
Item 98	0.2868	0.3316	0.2787	0.2037	0.1644	0.3112	0.6502	0.3607
Item 99	0.1876	0.3034	0.2219	0.1397	0.1194	0.2272	0.7225	0.2811
Item 100	0.3307	0.2722	0.5285	0.4106	0.4318	0.3406	0.2301	0.4320
Item 101	0.2800	0.3104	0.4320	0.3936	0.5603	0.3177	0.2156	0.4104
Item 102	0.1380	0.2039	0.1915	0.2682	0.3589	0.3009	0.0511*	0.2588
Item 103	0.2783	0.2845	0.2394	0.4282	0.2662	0.2696	0.1620	0.3387
Item 104	0.0735*	0.1013	0.0465*	0.1287	0.3395	0.1185	0.0234*	0.1298
Item 105	0.2480	0.2847	0.2206	0.2801	0.5167	0.2790	0.2633	0.3416
Item 106	0.2036	0.2964	0.2075	0.2730	0.4973	0.2805	0.0955*	0.3152
Item 107	0.4421	0.3381	0.3519	0.5393	0.2694	0.4045	0.1748	0.4734
Item 108	0.3051	0.1954	0.3423	0.4213	0.3673	0.2203	0.1711	0.3454
Item 109	0.3410	0.3998	0.4864	0.3280	0.2357	0.3766	0.2230	0.4404
Item 110	0.3813	0.2151	0.3537	0.3382	0.4302	0.2882	0.1213	0.3920

Opmerking. Sub1 = Subschaal 1; Sub2 = Subschaal 2; Sub3 = Subschaal 3; Sub4 = subschaal 4; Sub5 = Subschaal 5; DP = Dagelijkse Problemen; BG = Bijzondere Gedragskenmerken.

* = niet significante correlatie op het 5 % significantieniveau

Bijlage 13: Uitkomst van de factoranalyse met drie factoren

FACTOR 1 - GEDRAGSPROBLEMEN

Item 37	Is het kind moeilijk, lastig?	.71
Item 54	Verzet het kind zich tegen u?	.61
Item 34	Is het kind kribbig tegen u? Is er gekibbel?	.59
Item 41	Schreeuwt en scheldt het kind?	.57
Item 5	Is het driftig? Heeft het woedeaanvallen?	.55
Item 4	Heeft het last van buien?	.55
Item 3	Mokt het kind? Is het chagrijnig?	.55
Item 40	Is het kind brutaal?	.55
Item 35	Heeft u het gevoel: er is ook altijd wat?	.52
Item 55	Zegt het kind vaak “dat doe/wil ik niet, of laat het dat merken?	.51
Item 14	Maakt het kind met opzet veel herrie?	.51
Item 33	Is er ruzie tussen het kind en u?	.49
Item 78	Moet u het kind dreigen met straf voordat het doet wat u zegt?	.49
Item 9	Is het kind ontevreden?	.48
Item 7	Is het kind koppig?	.48
Item 19	Vernielt het kind alles?	.48
Item 8	Werkt het kind nooit mee?	.47
Item 17	Pest het kind anderen?	.46
Item 53	Doet het kind net alsof het niets hoort?	.46
Item 51	Luistert het kind goed?	.44
Item 38	Is het kind onhandelbaar?	.43
Item 20	Vernielt het kind spullen van andere mensen?	.42
Item 107	Valt de aanpak van het kind u zwaar?	.42
Item 21	Bedreigt het kind anderen?	.40
Item 2	Is het wisselvallig van stemming?	.40
Item 16	Vecht het kind veel?	.40
Item 52	Is het kind ongehoorzaam?	.38
Item 36	Geeft het spanning als het kind aanwezig is?	.37

Item 110	Bent u ook trots op het kind?	.37
Item 43	Liegt en bedriegt het kind?	.36
Item 28	Is het kind snel afgeleid?	.36

FACTOR 2 - INTERACTIE EN ONGANG TUSSEN DE OUDERS EN HET KIND

Item 90	Geeft u het kind wel eens een zoen? Zit het bij u op schoot?	.57
Item 89	Vindt u het leuk om met het kind te stoeien en te knuffelen?	.57
Item 75	Is er regelmaat in het slapen, eten en wakker zijn van het kind?	.55
Item 1	Is het kind opgewekt?	.53
Item 56	Trekt het kind zich iets aan van wat u tegen hem zegt?	.53
Item 100	Heeft u het gevoel de opvoeding van het kind aan te kunnen?	.52
Item 93	Lacht of glimlacht het kind naar u?	.49
Item 79	Geeft u het kind een complimentje als het iets goed doet?	.49
Item 83	Neemt het kind een 'loopje' met u?	.48
Item 87	Als u samen met het kind iets doet, loopt dat dan plezierig, zonder ruzie?	.48
Item 32	Is het kind prettig, makkelijk in omgang?	.45
Item 80	Lokt het kind straf uit?	.45
Item 59	Begrijpt u wat het kind bedoelt?	.44
Item 101	Heeft u het gevoel de dagelijkse/huishoudelijke taken aan te kunnen?	.44
Item 82	Accepteert het kind straf?	.44
Item 31	Is het kind evenwichtig?	.43
Item 85	Zit u zomaar gezellig eens met het kind te praten of samen iets te doen?	.41
Item 81	Lukt het niet om hem te straffen?	.40
Item 88	Knuffelt of stoeit u met het kind?	.40
Item 18	Is het kind wreed?	.40
Item 91	Stopt u het kind onder of gaat u hem welterusten zeggen?	.38
Item 49	Kan het kind zich handhaven in een groep van leeftijdsgenootjes?	.38
Item 47	Speelt het kind met plezier met andere kinderen?	.37

FACTOR 3 - EMOTIONELE PROBLEMEN

Item 30	Kan het kind problemen niet uit zijn hoofd zetten?	.60
Item 26	Is het kind vlug van de kaart?	.57
Item 25	Is het kind zenuwachtig?	.53
Item 13	Hangt het kind steeds aan u?	.51
Item 12	Moet je het kind steeds antwoord geven?	.50
Item 76	Denkt u: er zit geen rust in zijn lijf?	.48
Item 10	Vraagt het kind veel om uw aandacht?	.46
Item 24	Is het kind onrustig, kan het niet stilzitten, is het druk?	.45
Item 23	Blijft het kind bij verandering lang van slag?	.45
Item 29	Is het kind snel in de war, chaotisch?	.44
Item 50	Laat het kind over zich lopen?	.43
Item 22	Vindt het kind nieuwe situaties eng of akelig?	.43
Item 73	Is het kind overactief?	.42
Item 74	Zit het kind te friemelen?	.41
Item 11	Dreint het kind, jengelt en zeurt het?	.41
Item 48	Doet het kind zomaar wat alles wat anderen zeggen?	.40
Item 65	Slaapt het kind moeilijk in?	.38
Item 106	Heeft u klachten waardoor u niet goed functioneert?	.38
Item 109	Maakt u zich zorgen over het kind?	.38
Item 6	Huilt het bij het minste of geringste?	.37

Bijlage 14: Correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscores van de Security Scale

	SSMTOT	SSPTOT	SSTOT		SSMTOT	SSPTOT	SSTOT
Item 1	-0.1758	-0.1407	-0.1790	Item 44	0.0123*	0.0254*	0.0228*
Item 2	-0.1822	-0.1418	-0.1834	Item 45	-0.0791*	-0.0678*	-0.0823*
Item 3	-0.1356	-0.1421	-0.1608	Item 46	-0.0660*	-0.0391*	-0.0583*
Item 4	-0.1637	-0.1973	-0.2108	Item 47	-0.2338	-0.1300	-0.1989
Item 5	-0.1806	-0.1774	-0.2056	Item 48	0.0908*	0.0014*	0.0445*
Item 6	0.0340*	-0.0442*	-0.0133*	Item 49	-0.0381*	-0.0073*	-0.0227*
Item 7	-0.2083	-0.1809	-0.2219	Item 50	-0.0115*	-0.0922*	-0.0667*
Item 8	-0.2182	-0.2205	-0.2514	Item 51	-0.2111	-0.1756	-0.2192
Item 9	-0.1688	-0.2570	-0.2529	Item 52	-0.1739	-0.0910*	-0.1447
Item 10	-0.0019*	-0.0787*	-0.0535*	Item 53	-0.1600	-0.1483	-0.1770
Item 11	-0.1882	-0.1906	-0.2184	Item 54	-0.2828*	-0.2598	-0.3106
Item 12	-0.1254	-0.1967	-0.1915	Item 55	-0.2030	-0.2067	-0.2362
Item 13	0.0723*	-0.0720*	-0.0134*	Item 56	-0.1836	-0.0925*	-0.1498
Item 14	-0.0893*	-0.0958*	-0.1070*	Item 57	-0.0722*	0.0199*	-0.0214*
Item 15	-0.0278*	-0.1598	-0.1199*	Item 58	-0.0766*	-0.1060*	-0.1074*
Item 16	-0.1585	-0.1469	-0.1747	Item 59	-0.1244	-0.0451*	-0.0903*
Item 17	-0.1579	-0.0777*	-0.1277	Item 60	-0.2378	-0.0917*	-0.1758
Item 18	-0.2456	-0.0824*	-0.1731	Item 61	-0.1507	-0.0722*	-0.1210*
Item 19	-0.1675	-0.1688	-0.1932	Item 62	-0.1058*	-0.0359*	-0.0759*
Item 20	-0.2047	-0.1234	-0.1809	Item 63	-0.1154*	-0.1455	-0.1528
Item 21	-0.1796	-0.1337	-0.1758	Item 64	-0.0601*	-0.0426*	-0.0581*
Item 22	-0.0275*	-0.1430	-0.1090	Item 65	-0.0536*	-0.0729*	-0.0754*
Item 23	-0.0974*	-0.0707*	-0.0946*	Item 66	-0.0419*	-0.0489*	-0.0540*
Item 24	-0.0689*	-0.1165*	-0.1104*	Item 67		-0.0288*	-0.0191*
Item 25	-0.0493*	-0.1359	-0.1145*	Item 68	-0.1087*	-0.1727	-0.1679
Item 26	0.0115*	-0.0048*	0.0019*	Item 69	-0.0967*	-0.0593*	-0.0857*
Item 27	-0.0279*	-0.2068	-0.1513	Item 70	-0.0600*	-0.0775*	-0.0805*
Item 28	-0.0295*	-0.1099*	-0.0869*	Item 71	0.0076*	-0.0449*	-0.0267*
Item 29	-0.0970*	-0.1018*	-0.1142*	Item 72	0.0093*	0.0349*	0.0269*
Item 30	-0.0243*	-0.2951	-0.2085	Item 73	-0.0653*	-0.0485*	-0.0639*
Item 31	-0.1540	-0.0901*	-0.1342	Item 74	-0.0801*	-0.0684*	-0.0841*
Item 32	-0.1959	-0.0816*	-0.1490	Item 75	-0.0539*	-0.0147*	-0.0364*
Item 33	-0.0859*	-0.0879*	-0.0998*	Item 76	-0.0659*	-0.0422*	-0.0605*
Item 34	-0.1644	-0.2197	-0.2265	Item 77	-0.0298*	0.0069*	-0.0103*
Item 35	-0.1675	-0.1854	-0.2038	Item 78	-0.2631	-0.1693	-0.2404
Item 36	-0.1468	-0.1197*	-0.1493	Item 79	-0.2116	-0.1147	-0.1795
Item 37	-0.2292	-0.2304	-0.2639	Item 80	-0.1772	-0.0963*	-0.1488
Item 38	-0.1429	-0.1392	-0.1607	Item 81	-0.1763	-0.0014*	-0.0858*
Item 39	-0.1787	-0.2294	-0.2391	Item 82	-0.2275	-0.1536	-0.2120
Item 40	-0.1227	-0.1615	-0.1675	Item 83	-0.2115	-0.0489*	-0.1337
Item 41	-0.1641	-0.1450	-0.1766	Item 84	-0.0379*	-0.0836*	-0.0741*
Item 42	-0.2230	-0.1932	-0.2364	Item 85	-0.1856	-0.0792*	-0.1429
Item 43	-0.1901	-0.1255	-0.1756	Item 86	-0.1819	-0.1329	-0.1761

	SSMTOT	SSPTOT	SSTOT
Item 87	-0.2301	-0.0777*	-0.1626
Item 88	-0.2422	-0.0661*	-0.1605
Item 89	-0.3056	-0.0807*	-0.2012
Item 90	-0.2427	-0.1181	-0.1951
Item 91	-0.1066*	-0.0768*	-0.1033*
Item 92	-0.0574*	-0.0586*	-0.0661*
Item 93	-0.2850	-0.1117*	-0.2114
Item 94	-0.0839*	0.0723*	0.0080*
Item 95	0.0676*	-0.1301	-0.0541*
Item 96	-0.1191*	-0.0554*	-0.0945*
Item 97	-0.0609*	-0.0217*	-0.0439*
Item 98	-0.0404*	0.0089*	-0.0140*
Item 99	-0.0009*	-0.0016*	-0.0016*
Item 100	-0.0875*	-0.0564*	-0.0802*
Item 101	-0.0882*	-0.0811*	-0.0970*
Item 102	-0.0470*	-0.0679*	-0.0675*
Item 103	-0.0654*	-0.0988*	-0.0977*
Item 104	0.0070*	-0.0369*	-0.0203*
Item 105	-0.0473*	-0.0482*	-0.0552*
Item 106	-0.0300*	-0.1553	-0.1181*
Item 107	-0.1331	-0.1618	-0.1721
Item 108	-0.2139	-0.1112*	-0.1777
Item 109	-0.0558*	-0.1981	-0.1589
Item 110	-0.2890	-0.1702	-0.2522

Opmerking. SSMTOT = totaalscore op de moeder-
vorm van de Security Scale, SSPTOT = totaalscore
op de vaderform van de Security Scale, SSTOT =
algemene totaalscore op de Security Scale.

* = niet significante correlatie op het 5 %
significantieniveau

De correlatie van item 67 met SSMTOT was veel te
klein en kon niet weergegeven worden. Deze
correlatie was bijgevolg ook niet significant op het
5 % significantieniveau

Bijlage 15: Correlaties tussen de items van de Lagko en de totaalscore van de SDQ

	<u>SDQ TOT</u>		<u>SDQ TOT</u>		<u>SDQ TOT</u>
Item 1	0.2931	Item 44	0.1211	Item 87	0.2924
Item 2	0.3300	Item 45	0.1069	Item 88	0.0987
Item 3	0.2321	Item 46	0.0842*	Item 89	0.2064
Item 4	0.2822	Item 47	0.2961	Item 90	0.1869
Item 5	0.3636	Item 48	0.1473	Item 91	0.1555
Item 6	0.2329	Item 49	0.3770	Item 92	0.1210
Item 7	0.2997	Item 50	0.2248	Item 93	0.2675
Item 8	0.3472	Item 51	0.3550	Item 94	0.1458
Item 9	0.3990	Item 52	0.2601	Item 95	0.2169
Item 10	0.2789	Item 53	0.3159	Item 96	0.1763
Item 11	0.3201	Item 54	0.3224	Item 97	0.0645*
Item 12	0.3651	Item 55	0.3698	Item 98	0.3354
Item 13	0.2457	Item 56	0.2456	Item 99	0.2466
Item 14	0.3413	Item 57	0.2344	Item 100	0.3541
Item 15	0.2291	Item 58	0.2553	Item 101	0.3642
Item 16	0.3082	Item 59	0.2822	Item 102	0.1452
Item 17	0.2801	Item 60	0.1330	Item 103	0.2498
Item 18	0.2823	Item 61	0.2883	Item 104	0.1261
Item 19	0.2310	Item 62	0.2552	Item 105	0.2027
Item 20	0.2371	Item 63	0.2025	Item 106	0.2181
Item 21	0.3015	Item 64	0.2116	Item 107	0.3370
Item 22	0.2161	Item 65	0.2604	Item 108	0.2590
Item 23	0.3627	Item 66	0.1768	Item 109	0.4043
Item 24	0.4822	Item 67	0.1988	Item 110	0.2778
Item 25	0.4149	Item 68	0.2856		
Item 26	0.3953	Item 69	0.3515		
Item 27	0.3993	Item 70	0.2201		
Item 28	0.4683	Item 71	0.0730*		
Item 29	0.5172	Item 72	0.0815*		
Item 30	0.4177	Item 73	0.4415		
Item 31	0.2911	Item 74	0.5324		
Item 32	0.3097	Item 75	0.2607		
Item 33	0.2975	Item 76	0.5037		
Item 34	0.3432	Item 77	0.1312		
Item 35	0.4373	Item 78	0.2618		
Item 36	0.3139	Item 79	0.2058		
Item 37	0.3848	Item 80	0.3076		
Item 38	0.3297	Item 81	0.2189		
Item 39	0.1395	Item 82	0.2168		
Item 40	0.2755	Item 83	0.2841		
Item 41	0.2969	Item 84	0.1918		
Item 42	0.1931	Item 85	0.1946		
Item 43	0.2882	Item 86	0.1563		

* = niet significante correlatie op het 5 % significantieniveau

